

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Loreta Masiliūnienė

Edukologijos magistrantūros studentė

**NEFORMALIOJO UGDYMO PROCESO OPTIMIZAVIMAS
TECHNOLOGINĖJE MOKYKLOJE: ATVEJO ANALIZĖ**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas(ė)
doc. dr. Aušrinė Gumuliauskienė

Šiauliai, 2010

Darbas originalus

Loreta Masiliūnienė

TURINYS

PRATARMĖ	3
SANTRAUKA.....	4
SUMMARY	6
ĮVADAS.....	7
1. NEFORMALUS VAIKŲ IR JAUNIMO ŠVIETIMAS MOKSLINĖJE LITERATŪROJE....	10
1.1. Neformaliojo (papildomojo) ugdymo samprata, sąvokos ir reikšmė.....	10
1.2. Neformaliojo ugdymo struktūra, tikslas, kryptys, formos ir veiklos organizavimo principai.....	14
1.3. Neformalusis vaikų ugdymas bendrąjį lavinimą teikiančiose mokyklose.....	18
2. PAAUGLIŲ IR JAUNIMO PSICHOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA.....	21
3. NEFORMALIOJO VAIKŲ ŠVIETIMO DOKUMENTŲ ANALIZĖ	23
3.1. Neformalusis vaikų švietimas LR švietimo įstatyme.....	23
3.2. Neformalusis vaikų švietimas vaikų ir jaunimo socializacijos programoje	24
3.3. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija.....	25
4. RESPONDENTŲ POŽIŪRIO Į NEFORMALŲJŲ UGDYMĄ.....	27
MOKYKLOJE TYRIMAS.....	27
4.1. Tyrimo imtis ir metodika.....	27
4.2. Mokinių požiūrio į neformalųjį ugdymą empirinio tyrimo analizė	29
4.3. Mokytojų ir vadovų požiūrio į neformaliojo ugdymo optimizavimą mokykloje empirinio tyrimo analizė	45
5. NEFORMALIOJO UGDYMO METINĖS VEIKLOS PROGRAMOS ANALIZĖ	53
IŠVADOS.....	59
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪRA	62
PRIEDAI	65

PRATARMĖ

Šiame darbe siekiama gilintis į neformaliojo ugdymo proceso optimizavimo mokykloje problematiką. Tikimasi atkreipti dėmesį į Lietuvoje vykstančius jaunimo dvasinės krizės padarinius, kurių viena priežasčių - tinkamos organizuotos neformaliosios veiklos nebuvimas. Pabrėžiamas organizuotos neformalios veiklos reikšmingumas mokiniui ir visuomenei, padedant atsiskleisti jauno žmogaus individualumui ir skatinant jo pozityvią socializaciją.

Darbe pateikiami vienos konkrečios mokyklos tyrimo duomenys, siekiant atskleisti mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrius į neformalųjį ugdymą ir veiklos tobulinimo galimybes. Darbą sudaros teorinė ir empirinė dalys. Pirmosios dalies „Neformalus vaikų ir jaunimo švietimas mokslinėje literatūroje“ 1 – amė skyriuje analizuojama neformaliojo ugdymo samprata ir reikšmė. Atskleidžiamos popamokinės veiklos nebuvimo pasekmės: judėjimo ir bendravimo stoka, paauglių vienišumas, depresija, suicidas. Išvadoje rekomenduojama skatinti mokinius realizuoti save popamokinėje veikloje, kuri gali būti kaip tam tikra prevencinė priemonė. 2 – amė skyriuje atskleidžiama papildomojo ugdymo struktūra, tikslas, kryptys, formos, veiklos organizavimo principai. 3 – iame skyriuje pateikiama neformalaus vaikų ugdymo Lietuvos mokykloje sistema. Suformuluojama išvada: būdamas svarbia lygiaverte švietimo proceso dalimi neformalusis ugdymas, kaip ir akademinis švietimas, turi būti orientuotas į visus mokinius, sudarydamas sąlygas kiekvienam mokiniui tenkinti savo interesus, poreikius, gebėjimus.

Antroje dalyje „Paauglių ir jaunimo psichologinė charakteristika“ aptariamos paauglystei būdingos krizės, atskleidžiami šio amžiaus tarpsnio asmenų poreikiai.

Trečioji dalis - „Neformaliojo švietimo dokumentų analizė“ susideda iš trijų skyrių. 1 – amė skyriuje akcentuojamos neformalaus vaikų švietimo nuostatos LR įstatyme, 2 – amė skyriuje - neformalusis vaikų švietimas vaikų ir jaunimo socializacijos programoje, 3 – iame neformaliojo vaikų švietimo koncepcija.

Ketvirtoje dalyje pateikti mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrio į neformaliojo ugdymo optimizavimą mokykloje empirinio tyrimo duomenų analizė. Penktoje dalyje išanalizuota mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos programa.

Už naudingus patarimus dėkoju mokslinio darbo vadovei doc. dr. Aušrinei Gumuliauskienei ir gerbiai dėstytojai Stasei Dapkienei.

SANTRAUKA

NEFORMALIOJO UGDYMO PROCESO OPTIMIZAVIMAS TECHNOLOGINĖJE MOKYKLOJE: ATVEJO ANALIZĖ

Magistro darbas

Šiame darbe gilinamasi į neformaliojo ugdymo proceso optimizavimą mokykloje. Manoma, kad nagrinėjamos temos iširtumo laipsnis yra nepakankamas. Skirtingai nei formalus švietimas, neformalusis ugdymas neturi aiškios vizijos, programos, bei sistemos jam organizuoti, įgyvendinti ir vertinti, todėl kiekvienos mokyklos sukaupta praktinė patirtis, mokinių, mokytojų ir vadovų požiūris į neformalų ugdymą yra vertingi teoriniu ir praktiniu aspektu.

Darbo objektu pasirinktas – mokinių neformaliojo ugdymo proceso organizavimas technologinėje mokykloje. Darbo tikslas - atskleisti mokinių neformaliojo ugdymo proceso optimizavimo galimybes technologinėje mokykloje.

Siekiant išsiaiškinti neformaliojo ugdymo proceso optimizavimo galimybes šiandieninėje mokykloje, buvo organizuota anketinė apklausa. Anketoje pateikti uždaros ir atviros formos klausimai. Kombinuotieji klausimai pasižymi tuo, kad baigus uždaros formos klausimą, paliekama vietos tiriamajam išsakyti savo nuomonę. Apklausos metu gauti duomenys buvo apdoroti taikant kiekybinius ir kokybinius metodus. Kokybinė analizė buvo atliekama naudojant interpretacinius aiškinimus, o kiekybinė analizė – statistinių duomenų apdorojimą, jų vizualizacija pateikiama lentelėse bei paveiksluose.

Respondentais pasirinkta technologinės mokyklos 11-12 klasės (17-19 metų) mokiniai, mokyklos mokytojai ir vadovai. Atranka tikslinė: tyrimo apklausoje dalyvavo tik minėtos mokyklos mokiniai ir mokytojai bei vadovai. Ji grindžiama tiriamųjų savanoriškumo ir tyrimo anonimiškumo principu.

Tyrimas atliktas dviem etapais. Pirmame etape (2008) buvo ištirta 80 mokinių ir 20 mokytojų. Antrame (2010) – 200 mokinių, 28 mokytojai (iš kurių -11 klasės vadovų) ir 5 mokyklos vadovai. Iš viso ištirta 333 respondentai - 280 mokinių ir 53 darbuotojų (mokytojai ir vadovai) požiūriai.

1. Išanalizavus mokslininkų nuomonę apie neformaliojo ugdymo reikšmę vaikams ir jaunimui, galima teigti, kad asmenybės tobulėjimui, pozityvių vertybių formavimui, saviraiškai, atsparumui žalingiems įpročiams yra svarbi kryptinga ir turininga laisvalaikio veikla.
2. Ištyrus mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrį į neformaliojo ugdymo proceso optimizavimą mokykloje ir apibendrinus tyrimo metu gautus rezultatus, galima teigti:

- Respondentai teigiamai vertina neformaliojo ugdymo veiklą ir mano, kad ji yra pakankamai aktyvi, lemianti asmenybės pokyčius. Didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių mokinių nurodo, kad gali save realizuoti vienoje ar kitoje mokyklos organizuotoje neformaliojo ugdymo veikloje. Tačiau pastebimos teigiamo vertinimo mažėjimo tendencijos: 24 proc. mokinių išvelgia mažesnes savirealizacijos galimybes. Lyginant mokytojų ir mokinių to paties kriterijaus vertinimą – 2010 m. mokinių vertinimas 24 proc. mažesnis.
  - Tyrimo metu išryškėjo mokytojų ir mokinių popamokinės veiklos aktyvumo mokykloje vertinimo skirtumai: dauguma mokytojų teigiamai vertina neformaliojo ugdymo veiklą aktyvumą (2008-85 proc., 2010 – 61 proc.). Tuo tarpu taip vertinančių mokinių tik pusė (2008-66 proc., 2010 – 38 proc.).
  - Apklausos rezultatai parodė, kad mokiniai kritiškiau negu mokytojai vertina pamokų metu įgytų žinių tobulinimą popamokinėje veikloje, daugumos mokinių, mokytojų ir vadovų nuomonė sutapo su mokslininkų išsakyta mintimi, kad neformaliojo ugdymo veikla mokykloje gali būti tam tikra prevencinė priemonė, tačiau šitaip manančių mokinių 2010 m. 43 proc. mažiau negu mokytojų .
  - Daugumos respondentų nuomone, neformaliojo ugdymo veiklą metu labiausiai lavinami bendravimo įgūdžiai. Mokytojų ir vadovų nuomone, neformaliojo ugdymo veikloje labiausiai ugdomos socialinės ir asmeninės kompetencijos, kiek mažiau – edukacinės ir profesinės.
  - Mokinių ir mokytojų nuomonės apie mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumą beveik tapačios: mokiniai, mokytojai ir vadovai mano, kad mokykloje puoselėjamos tradicijos, aktyvi Mokinių tarybos, projektinė ir sportinė veiklos, jos planuojamos, analizuojamos ir svarstomos savivaldos organizacijose.
3. Išnagrinėjus technologinės mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos programą, matyti, kad neformaliojo ugdymo veikla yra vykdoma pagal numatytas darbo kryptis, išsikeltą tikslą ir uždavinius, atsižvelgiama į mokyklos kultūrinės ir istorines tradicijas, materialinę – techninę laisvalaikio bazę, visos mokyklos bendruomenės ir ypač mokinių poreikius. Programa padeda kryptingai ugdyti asmenybę, planuoti laiką ir materialinius išteklius. Ji atskleidžia mokinių neformaliojo ugdymo ypatumus, o įgyvendinimo analizė - ir problemas, pvz. renginių apimtis padvigubėja dėl vieningos neformalaus ugdymo organizavimo sistemos šalyje nebuvimo.

SUMMARY

DEVELOPMENT OF NON - FORMAL EDUCATIONAL PROCESS AT TECHNOLOGICAL SCHOOL: THE ANALYSIS OF THE CASE

Master of arts final paper

The supplementary educational process at school is being analysed in this work. It is believed that attention would be directed to the consequences of Lithuania youth spiritual crisis, the reason of which is the absence of properly organised supplementary activity.

It is thought that the level of investigation of the analysed topic is not satisfactory. Unlike the formal education, the supplementary education doesn't have a clear and unanimous programme to be organized, to be put into practice and to be estimated; that is why, all practical knowledge gained at every school, students and teachers' attitude towards the supplementary education are valuable and interesting.

The object of the work is students' supplementary education at technological school. The aim of the work is to reveal the peculiarities of students' supplementary education.

The research had 2 stages. 80 students and 20 teachers were questioned in the first stage in 2008. The second stage was completed in 2010 where 200 students and 28 teachers (11 class masters among them) and 5 head teachers were questioned. All in all 280 students and 53 staff workers (teachers and head teachers) were questioned.

Having analysed scientists' opinion about the meaning of the supplementary education for children and youth, it can be stated that pithy and purposeful free time activity is very important for the formation of positive values, self-development and resistance against harmful habits.

Having investigated students and teachers' attitude towards the organization of supplementary activity at school and having generalized the results got during the research, we can state that respondents estimate supplementary education positively and consider it to be enough active. Though it can be mentioned that a slightly lower evaluation is noticed. Students are more critical than teachers what concerns non-formal educational activities – 24% of students see fewer self – expression possibilities. Both teachers and students point out exceptional non-formal educational activities. After having looked into the program of non- formal educational of the school, we can see that the program helps to develop a personality, to plan time and expenses, reveals the peculiarities of non- formal education, though having no united non-formal education organizing system makes the number of activities even double.

IVADAS

Norint užtikrinti neformaliojo ugdymo kokybę mokykloje, reikia išmanyti neformaliojo ugdymo vadybą. Kiekvienai organizacijos veiklai būtina vadovauti ir kreipti veiklą norima linkme, tik tuomet galima pasiekti užsibrėžtų tikslų. Kaip teigia V.Targamadžė (2001), vadovavimui būtinos specifinės žinios ir gebėjimai. Negalima reikalauti iš neformaliojo ugdymo būrelių vadovų, kad jie rūpintųsi strateginiais vadybiniais neformaliojo ugdymo organizavimo reikalais. Bendrąjį lavinimą teikiančiose mokyklose turi būti konkretus žmogus, kuris nuolat rūpintųsi mokinių neformaliojo ugdymo poreikių analize ir neformaliosios veiklos valdymo procesu nuo pradžios iki galo.

Šiandieniniai humanistinio ugdymo principai ir asmenybės vystymosi dėsningumai mokyklai kelia tam tikrus reikalavimus. Vienas iš reikalavimų – mokiniui leisti laisvai pasirinkti tobulėjimo kryptį, realizuoti tobulėjimo troškimą, sudaryti sąlygas asmeniniam saugumui. Didelę įtaką asmens brandai daro ekonominiai, kultūriniai, politiniai pokyčiai visuomenėje ir švietimo sistemoje. Tačiau šiandien pastebime ir galime tvirtinti, kad tie pokyčiai ne visuomet yra palankūs besiformuojančiai asmenybei. Juk asmenybė, anot humanistų, yra nuolatiniam tapimo procese, o aplinka tiesiogiai tą procesą veikia. Mokykla, įveikdama įvairius prieštaravimus, daugiau ar mažiau rūpinasi sąlygų asmenybės vystymuisi, socializacijai sudarymu. Pasak G. Kvieskienės (2000), mokykloje organizuojamas papildomas ugdymas yra sudėtinė švietimo sistemos dalis, skirta asmenybės gebėjimų ugdymui, saviraiškos poreikių bei kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui.

Ugdymo uždaviniai negali būti įgyvendinti be ugdytinio laisvo pasirinkimo tokios veiklos, kuri jam yra aktuali ir svarbi. Mokymo įstaigose stengiamasi sudaryti sąlygas ugdytiniais atskleisti savo gebėjimus, dalyvauti bendroje grupinėje veikloje, mokytis atsakyti už save ir už kitus. Mokiniai mokosi bendrauti, įgyja bendradarbiavimo įgūdžių, realizuoja savo norus, idėjas, kūrybinius polinkius.

„Nepamokinio ugdymo veikla – tai kryptingas ir nuoseklus ugdymo darbas, atitinkantis mokinių poreikius, darantis įtaką savęs suvokimui, teisingam savęs vertinimui, taip pat ugdamas bendradarbiavimo įgūdžius, tenkinantis bendravimo ir pripažinimo poreikius“, – teigia M. Barkauskaitė (1998). Pastebėta, kad dalyvavimas popamokinėje veikloje daro mokinius nuoširdesnius, labiau pasitikinčius savimi. Būtent čia išmokstama rūpintis kitu, šalia esančiu, išmokstama būti atsakingam už savo poelgius, žodžius ir darbus.

Lietuvos švietimo reformos gairėse teigiama, kad papildomasis ugdymas – nenutrūkstamo ugdymo dalis, skirta vaikų ir suaugusiųjų intelektinių, techninių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui.

2005 m. gruodžio 30 d. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu (Nr. ĮSAK-2695) papildomojo ugdymo sąvoka buvo pakeista į neformalaus vaikų švietimo sąvoką. Koncepcijos 7.4. punkte rašoma, kad bendrąjį lavinimą teikiančiose mokyklose visiems vaikams ir jaunimui sudarytos galimybės vienai iš neformaliojo vaikų švietimo formų – papildomajam ugdymui.

Kaip teigiama Koncepcijoje (2005), neformaliojo vaikų švietimo tikslas yra per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, galintį sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Darbo problema. Nagrinėjamos temos ištirtumo laipsnis yra nepakankamas. Skirtingai nei formalus švietimas, neformalusis ugdymas neturi aiškios ar vieningos vizijos, programos jam organizuoti, įgyvendinti ir vertinti, todėl kiekvienos mokyklos sukaupta praktinė patirtis, mokinių, mokytojų ir vadovų požiūris į neformaliojo ugdymo proceso optimizavimą mokykloje yra vertingi moksliniu ir praktiniu požiūriu.

Objektas - mokinių neformaliojo ugdymo proceso organizavimas technologinėje mokykloje.

Hipotezė. Tikėtina, kad atlikta neformaliojo ugdymo proceso organizavimo tyrimo analizė išryškins neformaliojo ugdymo sistemos esmines problemas, o taip pat stipriąsias puses. Mokiniai kritiškiau nei mokytojai ir vadovai vertins neformalųjį ugdymą mokykloje.

Darbo tikslas - atskleisti mokinių neformaliojo ugdymo proceso optimizavimo technologinėje mokykloje patirtį, analizuojant šią problemą mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrio aspektu.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą neformalaus švietimo (papildomojo ugdymo) klausimais.
2. Pateikti paauglių ir jaunimo amžiaus tarpsnių psichologinę charakteristiką.
3. Išanalizuoti neformalaus švietimo dokumentus: Neformalus vaikų švietimas LR įstatyme, Neformalus vaikų švietimas vaikų ir jaunimo socializacijos programoje, Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija ir išryškinti esmines nuostatas neformalaus švietimo klausimais.
4. Ištirti mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrį į neformaliojo ugdymo proceso optimizavimą technologinėje mokykloje.
5. Išnagrinėti technologinės mokyklos neformaliojo ugdymo metinę veiklos programą.
6. Atlikti statistinę duomenų analizę ir pateikti išvadas bei rekomendacijas.

Tyrimo metodologija. Siekiant nustatyti veiksnius, lemiančius neformaliojo ugdymo proceso optimizavimą technologinėje mokykloje, remtasi **humanistine teorija**, pabrėžiančia

žmogaus vientisumo, visybiškumo ir nuolatinio tapsmo idėjas, iškeliančia integralaus ugdymo būtinumą ir pabrėžiančia prasmingos saviraiškos svarbą šiame procese, **socialinio mokymo teorija**, akcentuojančia išorinių įvykių svarbą, bei **pragmatine teorija**, atsigrežiančia į konkretybę ir faktus.

Darbo metodai: teoriniai – mokslinės literatūros šaltinių ir dokumentų analizė, empiriniai – anketinė apklausa, statistiniai – duomenų apdorojimas MS EXCEL kompiuterine programa.

Tyrimo imtis: tyrime dalyvavo technologinės mokyklos 280 mokinių, 5 vadovai ir 48 mokytojai.

Tyrimo etapai: Tyrimas atliktas dviem etapais. Pirmame etape (2008) buvo ištirta 80 mokinių ir 20 mokytojų. Antrame (2010) – 200 mokinių, 28 mokytojai (iš kurių -11 klasės vadovų) ir 5 mokyklos vadovai. Iš viso ištirta 280 mokinių ir 53 darbuotojai (48 mokytojai ir 5 mokyklos vadovai).

Darbo reikšmingumas. Darbe atskleisti veiksniai, darantys įtaką neformaliojo ugdymo proceso organizavimo galimybėms, o gauti tyrimo rezultatai turėtų padėti praktiškai optimizuoti neformalųjų mokinių ugdymą mokykloje.

Darbo struktūra: pratarinė, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 3 teorinės dalys, mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrio statistinė analizė, neformaliojo ugdymo programos analizė, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, darbe yra 20 paveikslų, 10 lentelių, darbą sudaro 65 psl. ir 5 priedai.

1. NEFORMALUS VAIKŲ IR JAUNIMO ŠVIETIMAS MOKSLINĖJE LITERATŪROJE

1.1. Neformaliojo (papildomojo) ugdymo samprata, sąvokos ir reikšmė

Pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje yra daug rašoma apie papildomojo ugdymo reikšmę ir svarbą formuojant asmenybę. Jo reikšmę, turinį bei formas nagrinėjo daugelis mokslininkų: B. Bitinas (1986, 1990), M. Barkauskaitė (1998, 2001), S. Dapkienė (2002), S. Dzenuškaitė (1998), I. Ramanekienė (1998), J. Ratkus (2000), šiai temai daug dėmesio skyrė G. Kvieskienė (2000), I. Zaleskienė (1994) ir kt. Tačiau iki šiol visuotinai pripažintos neformaliojo ugdymo sampratos Lietuvoje nėra. Anot Š. Frolenko (2009), vyriausybės programos XVII dalyje „Švietimo ir mokslo pertvarka“ naudojamai sąvokai „neformalusis ugdymas“ priskiriamas neformaliojo švietimo turinys. Pasak LiJOT prezidento, programoje painiojamos dvi sąvokos ir neformalusis ugdymas suprantamas tik kaip užklasinės veiklos būreliai mokiniams, nors ši sąvoka daug platesnė ir jos paskirtis – ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, taip pat plėtoti jauno žmogaus socialines kompetencijas. Plačiaja prasme ugdymo tikslas – visapusiškai lavinti savarankišką bendruomenės gyvenime dalyvaujančią asmenybę.

Tai patvirtina ir kiti strateginiai švietimo dokumentai. 2008-2009 mokslo metų bendruosiuose ugdymo planuose **Neformalusis ugdymas** – bendrojo lavinimo mokykloje organizuojama ir mokinio krepšelio lėšomis finansuojama neformaliojo vaikų švietimo veikla, skirta mokinių, pasirinkusių meninę, sportinę, technologinę, sveikatinimo ar panašią veiklą, asmeninėms, socialinėms, edukacinėms, profesinėms kompetencijoms ugdyti.

Ši sąvoka išsamiau traktuojama Jaunimo politikos pagrindų įstatyme (2003), „**Jaunimo neformalusis ugdymas** – tai veikla, ugdomi sąmoninga asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, taip pat plėtojanti jauno žmogaus socialines kompetencijas“ (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003).

„**Papildomo ugdymo sąvoka** pedagoginėje literatūroje yra aiškinama kaip permanentinio ugdymo dalis, skirta vaikų ir paauglių intelektualinių, techninių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui“ (Volodka, Jonaitienė, 2001, p. 58). S. Dapkienė (2002), šią sąvoką apibūdina taip: „**Papildomas ugdymas** - nenutrūkstamo ugdymo dalis, skirta vaikų ir suaugusiųjų intelektualinių, techninių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui“ (p. 7).

Pasak G. Kvieskienės (2000), „**papildomas ugdymas** – tai sudėtinė švietimo sistemos dalis, skirta įvairaus amžiaus žmonėms prigimtinių galių ir įvairių gebėjimų bei polinkių atskleidimui skirtingose ugdymo institucijose ir jų centruose, saviraiškos poreikių ir

kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui bei turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai“ (p. 50).

B. Bitinas (2004), turėdamas galvoje, kad nepamokinė veikla apima platesnes veiklas, siūlo jos netraktuoti kaip papildomo ugdymo, o suprasti plačiau, nes per ją mokiniai ne tik bendrauja tarpusavyje, bet ir išitraukia į socialinių santykių sistemas. Todėl nepamokinė veikla negalinti būti suprasta tik kaip mokomosios veiklos papildymas ar pratęsimas.

Žinotinos ir kitos sąvokos, kurios glaudžiai susijusios su neformaliojo ugdymo organizavimu.

Neformalus švietimas – tai kryptinga, padedanti vaikui įgyti kompetencijų, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Švietimo vadyba – veikla, kuria organizuotai siekiama užsibrėžtų švietimo sistemos ir atskirų švietimo organizacijų tikslų (Želvys, 2001).

Optimizavimas – klausimo ar uždavinio geriausio sprendimo būdo radimas pagal iš anksto nustatytą kriterijų (Vaitkevičiūtė, 2004).

Pedagoginis procesas – tikslingas žmogaus ugdymo vyksmas ugdymo veikėjams tiesiogiai ar netiesiogiai bendraujant su ugdytiniais, remiantis objektyvioms vertybėmis, ugdymo priemonėmis, būdais, metodais ir organizacijos formomis (Jovaiša, 2007).

I. Zaleskienė (1994) teigia, jog sukūrus ir praktiškai įgyvendinus papildomojo ugdymo sistemą, susidarytų tikrai palankios sąlygos vaikams ir jaunuoliams, besimokantiems nuosekliojo švietimo įstaigose, papildomai plėtoti savo gebėjimus, sugebėjimus, ugdyti savo interesus bei tenkinti saviraiškos ir bendravimo poreikį.

Šiuolaikinei reformuojamai mokyklai siekiant savo ugdymo tikslų, jau nebepakanka vien tik pamokų, kad būtų atskleistos vaikų prigimtyje glūdinčios galios. Atsiranda poreikis ir būtinybė tobulinti papildomo ugdymo sistemą, o ypač neformalųjį ugdymą (Volodka, Jonaitienė 2001). Tinkamas papildomo ugdymo, o ypač neformalaus organizavimas, padeda ugdyti mokinių išradingumą, iniciatyvumą, kūrybiškumą, skatina mokinius lavinti savo praktinius įgūdžius ir mokėjimus, atitraukia juos nuo beprasmių ir tuščio laiko leidimo (Volodka, Jonaitienė, 2001; Dapkienė, 2002). Knygoje „Papildomo ugdymo formos“ S. Dapkienė (2002) teigia, jog įdomi ir turininga veikla po pamokų sudaro sąlygas per meninę, techninę, sportinę ir kitokią veiklą realizuoti saviraiškos bei bendravimo poreikį, ugdytis tautinę bei kultūrinę savimone, ugdyti teigiamą požiūrį į save bei kitus žmones.

Papildomas ugdymas - pozityvus laisvalaikis, padedantis mokiniui, jo asmenybei doroviškai tobulėti, sudarantis sąlygas plėtoti kūrybinėms galioms, iniciatyvai, kaupti bendravimo kultūrą ir

pan. Tačiau šiandieninėje visuomenėje akivaizdžiai yra matomos ir nepozityvios bei negatyvios mokinių laisvalaikio leidimo formos, kurios labai dažnai yra susijusios su mokinių žalingais įpročiais (rūkymu, alkoholio bei narkotiku vartojimu), asocialiu elgesiu arba vienišumo problema (Dapkienė, 2002). Pasaulinė sveikatos organizacija atlikusi mokinių gyvenimo būdo tyrimą nustatė, kad absoliuti dauguma penkiolikamečių yra vartoję alkoholio, o penkiasdešimt procentų berniukų ir keturiasdešimt procentų mergaičių nors kartą buvo išgėrę tiek alkoholinių gėrimų, kad jautėsi apsvaigę (Dapkienė, 2002). Viso šito pagrindinė priežastis, anot S. Dapkienės (2001, 2002), būtų moksleivių neužimtumas bei turiningo laisvalaikio organizavimo nebuvimas.

Su netinkamu laisvalaikio leidimu susijusi problema yra vaikų ir paauglių vienišumas. Vieniši, skriaudžiami, išnaudojami, seksualinę ir kitokią prievartą patiriantys vaikai ir paaugliai dažniausiai net nesuvokia, ką reikia kreiptis, kur ieškoti pagalbos, bei paramos. Ir tai yra viena iš pagrindinių priežasčių lemianti didelį savižudybių skaičių vaikų ir paauglių tarpe. Lietuva šiuo atžvilgiu užima pirmą vietą pasaulyje. Aišku, ši vieta visuomenės tikrai nedžiugina, anaipol, verčia susimąstyti ir kelti klausimą, ar jaunajai kartai tikrai yra sudaromos tokios sąlygos, apie kokias yra skelbiama Lietuvos švietimo įstatymuose, bei pedagoginiuose vadovėliuose.

Pagal pasaulinės sveikatos organizacijos koordinuojamą tarptautinę moksleivių sveikatos ir elgesio programą 1994 metais Lietuvoje ir dar 23 pasaulio valstybėse buvo atlikta apklausa, kurios metu nustatyta, kad pagal laimės rodiklius Lietuvos vaikai atsidūrė paskutinėse vietose. Statistika tikrai liūdina bei verčianti giliai susimąstyti. Ir teigiamas šios problemos sprendimo būdas būtų skatinti mokinius realizuoti save popamokinėje veikloje, kuri gali būti ir kaip tam tikra prevencijos priemonė (Dapkienė, 2002).

Anot S. Rudzinskienės (2001), prie mokinių laisvalaikio leidimo problemų galima priskirti ir judėjimo bei bendravimo stoką. Neturėdami kuo užsiimti moksleiviai buriasi į įvairias grupes, girtuokliauja, vartoja narkotikus, apiplėšinėja kitus žmones, mušasi ir pan. Po pamokų mokiniai kuria ir griaua, globoja ir naikina, stumia ir pakelia, suteikia kitiems džiaugsmą arba skausmą (Dzenuškaitė, 1990). Nusikaltimų tyrimai rodo, kad 30 procentų visų nepilnamečių nusikaltimų yra padarę 14-15 metų vaikai. Ir, kaip teigia Dapkienė (2002), jei ir toliau nebus tinkamo užimtumo, tai šis skaičius ateityje tik didės.

Pasak G. Kvieskienės (2000), „vaikai ir jaunimas dabartį sujungia su ateitimi ir tuo užtikrina tiek tradicijų tąsą, tiek inovacijas ir pokyčius. Todėl labiau svarbu vaikus skatinti jungtis į įvairias organizacijas, kuriose jie galėtų spręsti vaikams svarbias problemas“ (p. 61). Psichologų ir autorės teigimu, vaikams ir jaunimui yra svarbi jiems artimos grupės bendraamžių nuomonė, bendravimo stilius ir vertybės, o ypač ši reikšmė išauga paauglystėje.

Neformalus ugdymas sukuria erdvę nesivaržant išbandyti save įvairiose srityse. Pasitelkus neformaliojo ugdymo metodus, stovyklose, teminių užsiėmimų, jaunimo projektų metu yra

sukuriamos dirbtinės situacijos, kuriose atskleidžiami ir lavinami jauno žmogaus asmeniniai, elgesio ir bendravimo tarpkultūriniai, organizaciniai, mobilumo ir kūrybiškumo įgūdžiai, gilinamos bei tobulinamos pamokų metu įgytos žinios, ugdoma tautinė ir kultūrinė savimonė.

Humanistinės krypties atstovai ir psichologai rekomenduoja pedagoginį procesą orientuoti ne tik į mokinio veiklą, intelektą, bet nepamiršti jausmų, emocijų, pojūčių, kas užtikrintų asmenybės vystymosi vientisumą. Mokytojo uždavinys, padėti mokiniui realizuoti jam svarbius poreikius, kurie „paauglystėje dažniausiai nusakomi poreikiu bendrauti ir būti pripažintam“ (Barkauskaitė, 1998, p. 23). Ugdymo institucijų sugebėjimas sukurti aplinką ir sudaryti sąlygas, kad pagrindiniai paauglio ir jaunuolio poreikiai būtų patenkinti, yra realus pagrindas ugdytinių saugumui mokykloje, pojūčiui, kad kiekvienas yra reikalingas ir vertinamas. Pastebėję gerus jiems rodomus jausmus, tuo pačiu atsakys ir kitiems. Tokioje aplinkoje klostosi humaniški pedagogų ir mokinių tarpusavio santykiai.

Galima daryti prielaidą, kad turiningo laisvalaikio nebuvimas mokiniams yra žalingas daugeliu požiūriu. Ir teigiamas šios problemos sprendimas būtų skatinti mokinius save realizuoti popamokinėje veikloje, kuri gali būti kaip tam tikra prevencijos bei pozityvios socializacijos priemonė.

1.2. Neformaliojo ugdymo struktūra, tikslas, kryptys, formos ir veiklos organizavimo principai

Neformaliojo ugdymo bei vaikų ir jaunimo užimtumo pagrindiniai principai nusakomi Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijoje, LR Vaiko teisių pagrindų ir apsaugos įstatyme, funkcionavimo sistema numatoma LR Švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005-12-30 Nr. Įsak.-2695).

Neformaliojo ugdymo sistema, jos struktūra, uždaviniai, formos ir veiklos organizavimas nustatytas 1996 balandžio 25d. Švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos nutarimu, Nr. 23, kuriuo patvirtinta „papildomojo ugdymo samprata“. Pastaraisiais metais LR Švietimo ir mokslo ministro (2005-12-30) įsakymu Nr. 2695 parengta Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, kurioje nurodoma, kad neformalusis vaikų švietimas – kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. Koncepcijoje nusakomi neformaliojo vaikų švietimo tikslas ir uždaviniai, principai, įgyjamos kompetencijos ir kt.

S. Dzenuškaitė (1991) pastebi, kad popamokinės veiklos organizavimas yra labai reikšmingas pedagogo darbo baras, sudarantis realias pedagoginio poreikio prielaidas. Gana nelengva organizuoti mokinių veiklą, apimančią plačias žmogaus gyvenimo sferas: pažinimą, darbą, žaidimus, kūrybą, bendravimą. Minėta autorė mano, kad šią veiklą reikia organizuoti taip, kad kryptingai valdomi mokiniai nejaustų prievartos, kad jaustų visišką veiklos laisvę, galėtų reikšti savo iniciatyvą, ugdytis savarankiškumą. Ji nurodo, kad geriausiai tinkantis būdas – netiesioginis pedagoginis vadovavimas, kai pedagogas skatina mokinius patiems organizuoti savo veiklą. Mokytojo veikla, jo mintys ir idėjos pasiekia mokinio sąmonę tik tada, kai aktyviai veikia pats mokinys. Netiesiogiai organizuojant popamokinę veiklą mokiniai tampa jos organizatoriais: patys kelia sumanymus bei juos brandina, patys sudaro planus ir juos įgyvendina, patys vertina savo veiklos rezultatus. Tačiau, S. Dzenuškaitės(1991) manymu, šalia jų visą laiką turi „budėti“ pedagogas, kad prireikus galėtų kryptingai į šalių gaivališkos jaunatviškos veiklos srovę nepastebimai pasukti reikiama vaga .

Labai panašiai savo mintis grindžia S.Dapkienė (2002), nurodydama, kad nepamokinė veikla turi būti orientuota į vaiką: ko jis nori, kas jam patinka, ir kas naudinga, sudaryti sąlygas vaiko socializacijai.

Europos šalių pedagoginėje literatūroje papildomas ugdymas dažniausiai yra apibūdinamas trimis sąvokomis: formalus (meno, muzikos, sporto, dailės ir kt. mokyklos), neformalus (rūmai, organizacijos, būreliai, klubai, studijos ir kt.) informalus (bibliotekos, muziejai, šventės, parodos,

masinės informavimo priemonės, internetas ir kt.) (Zaleskienė, 1994; Daugėlienė, 2001; Barkauskaitė, 2004).

Formalus ugdymas pasižymi tuo, kad jo poveikis vaiko asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas. Formaliojo ugdymo institucijos (meno, muzikos, dailės ir kt. mokyklos) dirba pagal tam tikras standartizuotas programas, kurias tvirtina šių institucijų steigėjai. Veikla tokiose institucijose turi būti gerai organizuota, struktūrizuota, skirta identifikuotai grupei, siekiančiai panašių tikslų. Šiose mokyklose moksleiviams suteikiama galimybė lavintis jų pasirinktoje srityje. Moksleiviams baigusiems šias mokyklas yra užtikrinamas tam tikras valstybinis standartas (Zaleskienė, 1994; Kvieskienė, 2000).

Neformalus ugdymas pasižymi taip pat tikslingu poveikiu, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas kaip formalus ugdymas. Neformalių susivienijimų (būrelių, organizacijų, stočių, klubų, studijų ir kt.) veikla turi pedagoginio, psichologinio pobūdžio privalumų. (Zaleskienė, 1994; Kvieskienė, 2000). „Tokioje veikloje nėra vaikams dažnai primestų, juos gniuždančių horizontalių, vertikalinių ryšių (būtino suskirstymo į klases pagal amžių, neegzistuoja arba neteikiama reikšmės hierarchinei priklausomybei). Veikla grindžiama konstruktyviu ir kūrybišku bendradarbiavimu.“ (Zaleskienė, 1994, p. 6).

Informalus ugdymas yra ypatingas tuo, kad neturint išankstinio pedagoginio tikslo, vaikas yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos. Labai didelę tokio pobūdžio įtaką daro masinės informavimo priemonės, muziejų, parodų lankymas, naudojimas bibliotekomis, internetu, dalyvavimas įvairiose šventėse bei parodose ir pan. (Zaleskienė, 1994; Kvieskienė, 2000).

Papildomam ugdymui yra keliamas pagrindinis tikslas: kiekvienam moksleiviui sudaryti sąlygas patenkinti savo interesus, poreikius, plėtoti savo gebėjimus (Zaleskienė, 1994). „Visi papildomo ugdymo užsiėmimai turi padėti vaikui maksimaliai išskleisti individualias kūrybines galias ir gebėjimus, patenkindami jo prigimties reikmes, saviraiškos, meilės ir pagarbos, prasmės, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius“ (Ramanekienė, 1994, p. 5).

I. Ramanekienė (1998) ir S. Rudzinskienė (2001) išvardina pagrindines papildomo ugdymo kryptis:

- Meninis ugdymas;
- Etnokultūra;
- Intelektinis ugdymas;
- Pilietiškumo, demokratiškumo ugdymas;
- Vaikų ir jaunimo sambūrių inicijavimas;
- Altruistinė veikla;
- Techninė kūryba;
- Gamtosauga, ekologinis ugdymas;

- Sveikos gyvensenos ugdymas;
- Bendravimo kultūros ugdymas;
- Pramogų humanizavimas;
- Darbas su mokiniais, kurie turi mokymosi sunkumų.

Didesnioji išvardintų papildomo ugdymo krypčių dalis yra skirta bendriems asmenybės ugdymo uždaviniams įgyvendinti. Kitos dalies vaidmuo - gilinti mokyklos disciplinų žinias, ruošti moksleivius aukštosioms studijoms, atitinkamos srities moksliniam darbui.

Papilgomojo ugdymo formas nuosekliai išnagrinėjo S. Dapkienė (2002). Autorė pateikia šias formas:

1. Aptarimai (kino filmo, dramos, operos, baletu spektaklių, knygų, televizijos laidų, parodų).
2. Parodų, muziejų lankymas.
3. Dienos (medelių sodinimo, aplinkos tvarkymo, paukščių, pasaulio šalių, melagių, šv. Valentino.... ir kt.).
4. Išvykos, kelionės (turistinės, praktinės, poilsinės, istorinėmis vietomis ir kt.).
5. Konkursai (ateities ir fantastinių projektų gynimo, deklamavimo, darbelių, dainų inscenizavimo, judriųjų žaidimų, pasakotojų, piešinių, plakatų ..... ir kt.).
6. Kūrybiniai žaidimai: neakivaizdinės kelionės (į praeitį, į ateitį, Guliverio keliais,...), televizijos laidos, labirintai, mugės ir kt.
7. Popietės ir rytmečiai (dalykiniai- matematiniai, istoriniai, etnografiniai, sveikatingumo, susikaupimo, rudens įmantrybių, mieliausio žaislo ir kt.).
8. Spartakiados ir varžybos (sporto, atskirų sporto šakų, linksmosios, humoristinės, šeimų ir kt.).
9. Šventės ir tradicijos (valstybinės šventės, būsimųjų pirmokų, rugsėjo pirmosios ir kt.).
10. Vakarai ir vakaronės (humoro, poilsio, mistikos, tarmių, tautosakos, klausimų-atsakymų, teminės, trijų kartų (vaikai, seneliai, tėvai) ir kt.
11. Viktorinos (dalykinės, įžymioms Lietuvos datoms atminti, mišrios, smulkiosios tautosakos, kalbos ir kt.).
12. Puotos ir baliai (blynų, Senio Šalčio, kaukių ir kt.).
13. Savaitės (žiemos, pavasario, kalėdinė, gerumo, sveikos gyvensenos ir kt.).
14. Etiniai pokalbiai, disputai.
15. Klasės susirinkimai.
16. Konferencijos (mokslinės, praktinės, dalykinės ir kt.).
17. Radijo laidos. (Dapkienė, 2002, p.30-31).

S. Dzenuškaitė išskiria nepamokinės veiklos principus:

1. Tikslingumo ir perspektyvos principas.
2. Humanistinio kryptingumo principas.
3. Tautos kultūrinės patirties perimamumo ir plėtojimo principas.
4. Nepamokinės veiklos ryšio su gyvenimu principas.
5. Atsižvelgimo į mokinių poreikius ir interesus principas.
6. Atsižvelgimo į amžiaus tarpsnių psichologinius ypatumus principas.
7. Kūrybinio aktyvumo ir iniciatyvumo principas. (Dapkienė, 2002, p. 26-28).

Labai panašiai, tik kiek sutrumpinusios, I. Zaleskienė (1994) ir G. Kveskienė (2000) teigia, kad mokinių papildoma veikla yra organizuojama pagal tris pagrindinius principus: lygių galimybių, aktyvumo ir labilumo.

Lygių galimybių principas siekia įtvirtinti visų vaikų galimybes, tobulinti savo gebėjimus bei dalyvauti užimtumo bei laisvalaikio programose, remiamose valstybės, bei turintiems socialinių, elgesio ir kt. sutrikimų vaikams, pasinaudoti valstybės bei socialinio draudimo lengvatomis (Kveskienė, 2000).

Aktyvumo principas papildomo ugdymo institucijų veikloje yra realizuojamas tarsi iš dviejų pusių:

- vaikas pats individualiai renkasi užsiėmimą bei veiklos kryptį ir aktyviai jame dalyvauja;
- jeigu vaikas yra pasiryžęs dalyvauti tam tikroje veikloje, tai visa jo mikrosocialinė aplinka taip pat jį veikia. Tai gali pasireikšti sąveikoje su aplinkiniais žmonėmis, su kitais šios veiklos dalyviais; bendraamžiais, vyresniaisiais, suaugusiais (Zaleskienė, 1994; Kveskienė, 2000).

Labilumo principas teigia tai, jog papildomas ugdymas turi būti organizuojamas taip, kad kiekvienas vaikas dėl vieno ar kitų priežasčių panorėjęs pakeisti veiklos, užsiėmimų pobūdį, arba net visai jo atsisakyti, galėtų ištraukti į kitą veiklą įpusėjęs ar net baigiantis mokslo metams (Zaleskienė, 1994; Kveskienė, 2000).

Kaip teigia I. Zaleskienė (1994), šie principai pašalina bet kokią diktatą iš papildomo ugdymo ir dėl to atsiranda galimybės laisvai priimti pozityvias vertybes bei jas išgyventi, neformaliems bendravimo įgūdžiams ugdyti.

Apibendrinant galima teigti, kad neformaliojo ugdymo sistema turi įvairiapuses galimybes integruoti visų ugdomųjų veiksmų poveikį vaikui, derinti specialias ir atsitiktines poveikio priemones.

1.3. Neformalusis vaikų ugdymas bendrajį lavinimą teikiančiose mokyklose

Šiandieninė Lietuvos Švietimo sistema yra nukreipta į vaiką, orientuota į žmogaus prigimties galių atskleidimą, dorą, laisvą, kūrybišką, pilietišką, socialinėje aplinkoje sugebančio prisitaikyti žmogaus ugdymą. Pasak B. Šilėnienės (2001), plačias galimybes vaiko visapusiškam ugdymui atveria popamokinė veikla, įgalinanti ne tik gilinti mokinių žinias, mokėjimus ir įgūdžius, bet ir tobulinti dorinio, visuomeninio elgesio įgūdžius bei įpročius, formuoti pažintinius interesus, ugdyti kūrybinius bei organizacinius gebėjimus.

Bendrojo lavinimo mokykloje, kitose švietimo įstaigose papildomas ugdymas suprantamas kaip permanentinio ugdymo dalis skiriama laisvalaikio kultūros plėtotei (Kvieskienė, 2000).

Įgyvendinant Lietuvos švietimo koncepcijos nuostatą, kad mokykla kuriama kaip šeimai atviras kultūros židinys, ji turėtų užimti deramą vietą ir neformalaus ugdymo sistemoje (Zaleskienė, 1994). Pastebėta, kad dažnai mokyklose rengiami masiniai renginiai, popamokinė veikla neatitinka vaikų poreikių, interesų, amžių ar gebėjimų. Taipogi nepakankama laisvalaikio užsiėmimų pasiūla ir formos.

Tačiau kai kuriose įstaigose, ugdytiniai gali pasiūlyti savo idėjas ir sulaukti palankaus atsako bei patys dalyvauti organizuojant laisvalaikį. Taip pat yra pastebima laisvalaikio praleidimo įvairovė (dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veikloje, ekskursijos, išvykos į sportinius, meno renginius, diskotekų rengimas), kas ganėtinai efektyviai motyvuoja palankią ugdytinių elgseną. Veikia sportiniai bei meninės pakraipos būreliai (dramos, dailės, drožinėjimo, muzikos), kai kur ir dalykiniai būreliai (informatikos, matematikos, tikybos ir t.t.).

Pasak G. Kvieskienės (2000), mokykla turėtų:

- Tenkinti saviraiškos poreikius pasirinktos krypties būreliuose, kitose papildomojo ugdymo studijose;
- Dalyvauti papildomojo ugdymo veikloje, mokyklos kultūriniame gyvenime ir atskleisti prigimtines galias ir kūrybinius gebėjimus;
- Sudaryti galimybes vystyti savo gebėjimus talentingiems vaikams;
- Skatinti moksleivius dalyvauti mokomųjų dalykų olimpiadose ir konkursuose.

Anot B. Šilėnienės (2001), norint suaktyvinti popamokinį gyvenimą mokykloje, reikia, kad didesnę iniciatyvą rodytų patys mokiniai, taip pat mokytojai turėtų labiau vertinti mokinių iniciatyvą ir mokytojai turėtų suvokti moksleivių poreikius bei į juos atsižvelgti.

Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose 2000 - 2001 m. buvo atliktas tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti pedagogų ir moksleivių požiūrį į popamokinės veiklos galimybes mokyklos kaitoje. Kiekviena Šiaulių miesto mokykla šiandien gali pasigirti gražiomis tradicijomis, teigiamu mokyklos įvaizdžiu, turiningais ir prasmingais renginiais. Tačiau niekas nenori atskleisti tų

kasdienių problemų, kurios lemia popamokinės moksleivių veiklos kokybę (Adomaitienė, Lesauskienė, 2001).

V. Adomaitienė ir A. Lesauskienė (2001), atliko tyrimą, kurio rezultatai atskleidė aktualiausias papildomojo ugdymo organizavimo problemas: finansavimo trūkumas, prasta mokyklų materialinė bazė, pedagogų iniciatyvos stoka, mokinių pasyvumas ir nemokėjimas pasirinkti sau tinkamos veiklos. Tačiau visi tiriamieji pastebėjo ir įvertino būrelių vadovų kompetenciją ir asmenybės savybes, pripažino kryptingos, tikslingos ir mokinių poreikius atitinkančios veiklos programos būtinumą. Popamokinės veiklos organizavimo kokybę lemia gera papildomojo ugdymo veiklos sistema, veikianti šiuolaikinėje nuolat kintančioje ir atsinaujinančioje mokykloje.

Papildomas ugdymas reikalingas ir itin gabiems vaikams, kaip teigia K. Kairienė (2001), gabius vaikus ir jų individualius gabumus reikia plėtoti papildomojo ugdymo pratybose, nes yra viena neginčijama tiesa: kiekvienam gabiam vaikui būtina parinkti tinkamą ugdymo programą.

Anot A. Sprindžiūno (2001), popamokinė veikla yra svarbi aukštesniųjų klasių moksleivių gyvenimo sritis, teikianti dideles galimybes išreikšti savąjį AŠ, tenkinti įvairius poreikius bei polinkius, lavinti socialinio bendravimo įgūdžius. Mokinių dalyvavimo popamokinėje veikloje reikšmę pabrėžia M. Barkauskaitė (1997), S. Dzenuškaitė (1991) ir kiti autoriai, nurodydami, kad dalyvavimas popamokinėje veikloje gali padėti mokiniams įvairiapusiškai tobulinti asmenybę, lavinti įvairius gebėjimus, labiau įsitraukti į mokyklos bei visuomenės gyvenimą.

Kaip teigia R. Mečkauskienė (2007), „papildomas ugdymas mokykloje yra svarbi viso ugdymo proceso grandis, padedanti mokiniui formuoti jo socialinę brandą. Sėkminga asmenybės raida neįmanoma be aktyvaus mokinio dalyvavimo popamokinėje veikloje. Papildomas ugdymas padeda mokiniui plėtoti savo kūrybines galias, ugdo kultūrinę, tautinę ir pilietinę savimone, išryškina polinkius, žadina jo aktyvumą, savarankiškumą, atskleidžia įvairius gebėjimus, moko bendrauti, sudaro sąlygas savo sugebėjimais ir pasiekimais pasidžiaugti“ (p.126). Anot autorės, mokinio dalyvavimas popamokinėje veikloje suteikia jam pasitikėjimo savo jėgomis, kas labai reikalinga įsisavinant įvairių mokomųjų dalykų žinias, ir gali pažadinti naujų idėjų.

Neformalusis ugdymas sudaro galimybes mokiniams bendrauti su bendraamžiais bei mokytojais neformalioje aplinkoje. Skirstant neformaliojo ugdymo valandas, mokykla siekia sudaryti mokiniams kuo didesnes galimybes ir palankesnes sąlygas jų saviraiškai ir saviugdai atsiskleisti. Valandos, mokinių būrelinei veiklai turėtų būti tolygiai skiriamos tiek meninės raiškos, kalbinių, tiek sportinių, kompiuterinių, techninių gebėjimų formavimui, tiek tautinio tapatumo, pilietiškumo ugdymui, tačiau pirmiausia turi būti atsižvelgiama į mokinių poreikius.

Mokslinėje literatūroje ir bendruosiuose ugdymo planuose rekomenduojama, skirstant papildomojo ugdymo valandas, atsižvelgti į šiuos kriterijus: mokinių polinkius ir poreikius; tėvų pageidavimus; mokinių amžių; pedagogų sugebėjimą kokybiškai organizuoti popamokinę veiklą; bendrojo lavinimo mokyklų bendrųjų ugdymo planų reikalavimus; mokinių krepšeliui skirtas lėšas ir valandų panaudojimo tikslingumą; mokyklos ugdymo planuose skiriamų valandų skaičių; mokyklos tikslus ir uždavinius.

Būreliai steigiami vyresnėse klasėse (IX-XII) mokinių pageidavimu. Papildomojo ugdymo kryptys ir mokinių skaičius būrelyje derinamas Mokyklos taryboje. Būrelių vadovai parengia veiklos programas ir teikia jas tvirtinti mokyklos direktoriui iki kiekvienų metų rugsėjo 10 dienos. Papildomojo ugdymo valandos skiriamos mokyklos direktoriaus įsakymu. Pagal įsakymą atsakingas asmuo, įgaliotas direktoriaus, sudaro būrelių veiklos grafikus. Grafikai tvirtinami bendrąja tvarka. Papildomas ugdymas fiksuojamas papildomojo ugdymo veiklos dienynuose, laikantis visų dienyno pildymo reikalavimų. Dienynai metų pabaigoje atiduodami saugoti į archyvą ir saugomi 5 metus. Mokyklos mokinių skaičius būrelyje per metus gali keistis. Mokslo metų pabaigoje būrelių nariai apibendrina veiklą ir pristato mokyklos bendruomenei savo pasiekimus.

Pasak V. Aramavičiūtės (2005), nepamokinė veikla – viena svarbiausių mokinių dorovinį auklėjimą optimizuojančių veiksnių, kurie skatina labiau skleisti jų dvasines galias, ypač įgyti naujos emocinės ir dorovinės patirties, keisti tarpusavio santykius ir panašiai.

Anot LVJC pavaduotojos ugdymui I. Skirpraitės (2008), svarbu mokinius orientuoti ne į faktų „kalimą“, kuris vis labiau praranda prasmę „interneto“ ir žinių visuomenėje, bet į daugialypę veiklą. Šito siekiant, svarbus vaidmuo tenka mokyklose organizuojamam neformaliajam ugdymui. Remdamasis korekcine funkcija, neformaliojo ugdymo pedagogas aktyvina ir mobilizuoja mokinius pozityviai veiklai, skatina suprasti tos veiklos reikšmingumą sau ir visuomenei, įgalina pasitikėti savo jėgomis. Pasak S. Zapf (2008), nuo kokybiško visų ugdytojų (tiek mokytojų, tiek vadovų) darbo didele dalimi priklauso augančio individo padėtis visuomenėje.

Galima daryti prielaidą, kad būdamas svarbia lygiaverte švietimo proceso dalimi neformalusis ugdymas, kaip ir akademinis švietimas, turi būti orientuotas į visus mokinius, sudarydamas sąlygas kiekvienam mokiniui tenkinti savo interesus, poreikius, gebėjimus.

Neformaliojo ugdymo veikla turėtų būti orientuota į visapusišką žmogaus ugdymą, naudinga ne tik patiems mokiniams, bet ir visuomenei. Žinoma, labai svarbu atsižvelgti į ugdytinių amžių, išmanyti amžiaus tarpsnių psichologiją, kad galėtum deramai atsiliiepti į mokinių elgesio motyvus, norus ir poreikius.

2. PAAUGLIŲ IR JAUNIMO PSICHOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

Paauglyste psichologai vadina pereinamuoju laikotarpiu iš vaikystės į suaugusiojo amžių, trunkančiu nuo lytinio brendimo pradžios iki savarankiško gyvenimo.

Kaip teigia A. Vaičiulienė (2004), šiuolaikiniuose užsienio raidos vadovėliuose ir kituose šaltiniuose paauglystės laikotarpis nurodomas gana ilgas, pvz., Steinberg, 1991, manymu ankstyvoji paauglystė trunka nuo 14 iki 18 metų, vidurinioji – nuo 15 iki 18 metų, o vėlyvoji – nuo 19 iki 21 metų, kol jaunuolis nustoja fiziškai augti. Pasak autorės „kiti nurodo dar ilgesni paauglystės periodą: ankstyvoji paauglystė – nuo 10 iki 14 metų, vidurinioji – nuo 15 iki 19 metų, vėlyvoji – nuo 20 iki 24 metų (Report summary. Conference of European ministers responsible for family affairs, 1997)“ (Vaičiulienė, 2004, p. 15). L.S. Vygotskio manymu, „paauglystė su jai būdingu savimonės formavimusi trunka iki 18 metų. 18-25 metų laikotarpį jis vadina brandaus amžiaus tarpinių pradine grandimi“ (Vaičiulienė, 2004, p. 16).

Letuvoje pagal 1989 metų Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje priimtą Vaiko teisių konvenciją (2000) asmuo, neturintis 18 metų, laikomas vaiku ir valstybė privalo rūpintis jo teisėmis.

Teoretikas E. Eriksonas (1996) teigia, kad kiekviena gyvenimo stadija turi savo psichosocialinę užduotį. Paauglystės amžius, anot E. Eriksono, yra nuo lytinio brendimo iki 20 metų. Pasak autoriaus, paaugliai stengiasi praeities, dabarties ir ateities galimybes sujungti į aiškesnį savivaizdį. Jie svarsto: „Kas aš esu? Kaip aš noriu gyventi? Kokios vertybės man svarbiausios gyvenime? Kuo aš tikiu?“ Šį poreikį giliau save suvokti E. Eriksonas vadina paauglių „tapatybės paieška“ (Myers, 2000, p. 115).

Pasak Myers (2000), kad ieškodami savo tapatumo, paaugliai skirtingose situacijose, elgiasi skirtingai. Vienokie būna namuose, kitokie su draugais, dar kitokie mokykloje. Autoriaus teigimu „dažnai tokia vaidmenų maišatis įveikiama tik pamažu keičiantis savivokai, kuri susieja įvairius „aš“ į vientisą ir asmeniui priimtina sampratą apie save - tapatybę (Myers, 2000, p. 116-117).

Dažnai, anot psichologų, paaugliai formuodami savo tapatybę, pradeda atsiskirti nuo tėvų. Jie tampa tokie, kokie yra jų draugai – „kaip visi“. Ypač srityse, susijusiose su asmeniniu skoniu ir gyvenimo būdu. Myers (2000), teigia, kad po paauglių tapatybės stadijos prasideda jaunų suaugėlių stadija, kuri trunka nuo 20 iki 40 metų. Jauni suaugę žmonės siekia artimų santykių ir ugdo gebėjimą mylėti. Anot D. Gailienės, L. Bulotaitės, N. Sturlienės (1996), jaunuolius domina idealios visuomenės, šeimos, religijos sukūrimas, gyvenimo prasmės klausimas. Jie siekia išsiaiškinti esamas vertybes ir susidaryti savąją vertybių sistemą. Tačiau sėkmingas perėjimas iš

vienos stadijos į kitą anot M. Furst, „gali įvykti tik tuomet, kai jaunuolio pasiekti rezultatai vertinami rimtai ir be išlygų. Neturėdamas galimybės atsiskleisti arba kai jo identiškumas nepripažįstamas, jaunuolis ima gintis ir bandyti išsikovoti teisę save realizuoti“ (Furst, 1998, p. 204). Minėta autorė teigia, kad neturėdami galimybės realizuoti savęs, jaunuoliai buriasi į grupes ar susitapatina su stabais (kino, popmuzikos žvaigždėmis ir kt.). Pasak M. Furst (1998), jie agresyviai gina tokį „pasiskolintą“ identiškumą ir nėra tolerantiški kitiems. E. Eriksonas tokią netoleranciją laiko savisauga. Tačiau labai svarbu, anot autoriaus, kad į jaunimo netolerantiškumą atsakytume supratingumu, o ne pamokslais ir draudimais. (Furst, 1998, p. 204). Pasak D. Gailienės, L. Bulotaitės, N. Sturlienės (1996), „reikia atminti, kad jie išgyvena sunkų sumaišties metą ir kad jiems itin brangus mokytojų noras juos suprasti.“ (p. 15).

Mokykloje paaugliai patiria daug emocinių sutrikimų. Dabartinėje Lietuvos mokykloje dėl mokomųjų dalykų perkrovos, pervargusių mokytojų ir kt., jaunuolis turi visas galimybes prarasti sveikatą. Sveikata – tai žmogaus kūno, emocijų bei jausmų, proto ir dvasios darna.

I. Sabienė (2002) teigė, kad būti protiškai ir emociškai sveikam reiškia:

- Sugebėjimą išreikšti problemas;
- Pastovumą, jausmų (emocijų) parodymą;
- Gerus tarpusavio santykius;
- Harmoniją;
- Sugebėjimą bendrauti;
- Kito nuomonės pripažinimą;
- Būti mylimam ir mylėti kitus.

Pasak autorės, aplinkoje, kurioje tvyro psichinė įtampa, mokinių motyvus labiau lemia nesėkmės baimė, o ne noras pasiekti tikslą. Mokinys atsisieja nuo aplinkos, nebenori bandyti ką nors daryti, neišnaudoja galimybių. (Sabienė, 2002).

G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996), atskleidžia A. Maslow poreikių hierarchijos struktūrą, kuri yra pagrįsta poreikių hierarchijos ir savipildos, kaip asmenybės augimo, principais. Anot autorių, pozityvi žmogaus prigimtis skleidžiasi savaime, jei brėsdamas jis gali įgyvendinti savo pagrindinius fiziologinius poreikius (ilsėtis, maitintis, saugiai jaustis) ir dvasinius – būti pastebėtam, išgirstam, gerbiamam, mylėti ir būti mylimam. Šis poreikis vėliau išauga į poreikį tyrinėti, kurti, į profesinės kompetencijos, tvarkos ir harmonijos poreikį. „Asmenybė, pasak humanistų, yra ir realybė, ir galimybė. Saviraiška – tai galutinis tikslas pats savaime“. (Grakauskaitė – Karkockienė, 2003, p.70).

Šiandieninėje mokykloje labai svarbu ugdymo procese vadovautis humanistiniais principais, kur asmenybės esmė – žmogaus dvasinė prigimtis, kurios turinį sudaro išmintis, meilė ir gera valia.

3. NEFORMALIOJO VAIKŲ ŠVIETIMO DOKUMENTŲ ANALIZĖ

3.1. Neformalusis vaikų švietimas LR švietimo įstatyme

Šis, LR švietimo įstatymas nustato Lietuvos Respublikos švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaros, švietimo veiklos, švietimo santykių pagrindus, bei valstybės įsipareigojimus švietimo srityje.

Lietuvos švietimo sistema apima:

1. formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, profesinį mokymą, aukštesniąsias ir aukštojo mokslo studijas);
2. neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir kitą neformalųjį vaikų bei suaugusiųjų švietimą);
3. savišvietą;
4. pagalbą mokiniui (informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą bei sveikatos priežiūrą mokykloje);
5. pagalba mokytojui ir mokyklai (informacinę, konsultacinę, kvalifikacijos tobulinimo bei kitą pagalbą).

Kadangi šiame darbe yra nagrinėjama neformaliojo vaikų švietimo tema, tai šioje dalyje nebus nagrinėjamos visos trys švietimo sistemos dalys, bus apsiribota tik viena, būtent neformaliuoju švietimu.

Kaip jau buvo minėta viena iš švietimo sistemos sandarą sudarančių dalių yra neformalusis vaikų švietimas.

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis - tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai.

Muzikos, dailės, meno, sporto, bei kitos mokyklos, vykdančios iš anksto apibrėžtas formaliojo švietimo programas ar jų modulius, Valstybės nustatyta tvarka yra priskiriamos tokiam pat mokyklos tipui, kaip ir vykdančios formaliojo švietimo programas. Ir neformaliai mokantis asmuo įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos dalis.

3.2. Neformalusis vaikų švietimas vaikų ir jaunimo socializacijos programoje

Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (toliau - programa) Lietuvos respublikos vyriausybės buvo patvirtinta 2004 metais ir jos paskirtis - užtikrinti vaikų ir jaunimo iki 18 metų gerovę, kuriant ir įgyvendinant sėkmingą vaikų bei jaunimo socializaciją sąlygojančias kryptingas užimtumo, prevencijos bei edukacines programas, sąlygojančias sėkmingą vaikų bei jaunimo socializaciją, ugdančias jų kultūrinę brandą, pilietiškumą, socialinius įgūdžius, saviraišką, plėtojant gebėjimus ir polinkius bei sudarant geresnes socialines ir edukacines ugdymosi sąlygas.

Šios programos vykdytojai - Švietimo ir mokslo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Teisingumo ministerija, Susisiekimo ministerija, Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinė jaunimo reikalų taryba, apskričių viršininkai, savivaldybės, švietimo įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos.

Šios programos pagrindinis strateginis tikslas - plėtoti vaikų ir jaunimo socializacijos galimybes, skatinti kultūrinės bei pilietinės brandos ugdymą. Tarp prioritetų įvardijami: vaikų ir jaunimo socializacijos socialinių, ekonominių ir edukacinių galimybių sistemos sukūrimas; vaikų ir jaunimo užimtumo bei kokybės plėtotė; vaikų teisių apsaugos ir jų asocialaus elgesio prevencija; bei vaikų ir jaunimo socializacijos specialistų rengimas.

Pagrindiniai šios programos tikslai: skatinti vaikų ir jaunimo užimtumą, gerinti jo kokybę. Kurti saugią ir sveiką ugdymosi ir socializacijos aplinką, bei užtikrinti socialinę, pedagoginę, psichologinę ir kitą pagalbą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams ir jaunimui.

Įgyvendinus šią programą tikimasi, kad padidės tėvų bei kitų vaikų socializacijoje dalyvaujančių subjektų atsakomybė už pozityvų vaikų ugdymą, kad sumažės socialinę atskirtį patiriančių vaikų ir jaunimo skaičius, sumažės nepilnamečių, linkusių į teisės saugos nusikaltimus, skaičius, bei bus sukurta saugi ir sveika socialinė aplinka, kurioje vaikai galės plėtoti savo gebėjimus.

Ankstesniuose skyriuose buvo minėta, kad papildomas ugdymas (neformalusis vaikų švietimas) atlieka tikrai gana didelį darbą vaikų socializacijos gerinimo procese bei jų nusikalstamo mažinimo darbe. Ši Lietuvos Respublikos vyriausybės patvirtinta programa dar kartą parodo, kad neformalusis vaikų švietimas nėra orientuotas vien tik į įvairiapusišką vaiko ugdymą, bei saugios aplinkos kūrimą, kurioje jis galėtų save išreikšti, realizuoti, plėtoti savo kūrybines galias, kad tai yra ir tam tikra prevencijos priemonė padedanti mažinti vaikų ir paauglių nusikalstamumą.

3.3. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (toliau Koncepcija) yra apibrėžiami neformaliojo vaikų švietimo pagrindiniai tikslai, uždaviniai, principai, ugdymo objektas, ugdomos kompetencijos bei rezultatas, ugdymo proceso organizavimas, sistema, finansavimas bei numatomos priemonės šiai sampratai įgyvendinti. Tai yra pagrindinis neformalųjų vaikų švietimą apibūdinantis dokumentas.

Neformaliojo vaikų švietimo pagrindinis tikslas yra formuoti asmenį, sugebanti aktyviai veikti visuomenėje, padėti jam tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Tarp neformaliojo vaikų švietimo uždavinių yra minimi: vaikų kompetencijų ugdymas ir plėtojimas per saviraiškos poreikio tenkinimą; pilietiškumo, tautiškumo bei demokratiško požiūrio į pasaulėžiūrą ugdymas; gebėjimo kritiškai mąstyti lavinimas bei socialinių integracijos problemų sprendimas.

Neformaliojo vaikų švietimo objektas yra vaikai iki 18 metų.

Neformaliojo vaikų švietimo principai skelbia, kad neformalusis vaikų švietimas yra skirtas socialinėms, kultūrinėms, asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms vaiko kompetencijoms ugdyti, kad būtina sudaryti sąlygas vaiko kompetencijoms ugdytis per jo paties pasirinktą veiklą, kurioje jis dalyvauja savo noru, niekieno neverčiamas. Pabrėžiama ir tai, kad siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo jo socialinės padėties.

Neformaliojo švietimo būdu yra ugdomos šios kompetencijos:

- Asmeninės - savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus;
- Edukacinės (mokymosi) - savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą, informacijos gavimas, jos analizavimas bei panaudojimas, mąstymo lankstumas;
- Socialinės - bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratiškas struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas, konfliktų sprendimas, lygių galimybių įsisąmoninimas, ekologinė savimonė;
- Profesinės - specifinių sričių žinios gebėjimai ir įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į veiklos kokybę.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje, nurodomi šie neformaliojo vaikų švietimo teikėjai:

- Neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, kurių pagrindinė veikla yra neformalusis vaikų švietimas;

- Formaliojo švietimo mokyklos, turinčios teisę dirbti pagal neformaliojo vaikų švietimo programas;
- Laisvieji mokytojai;
- Organizacijos (jaunimo taip pat), turinčios teisę užsiimti neformaliuoju vaikų švietimu.

Visi šie teikėjai dirba pagal anksčiau išvardintus neformaliojo vaikų švietimo principus, jie taip pat yra atsakingi ir už vaikų švietimo programos turinį bei jo kokybę.

Siekiant įgyvendinti šią, neformaliojo vaikų švietimo koncepciją, reikia:

- Teisės aktais stiprinti savivaldybių atsakomybę už neformaliojo vaikų švietimo veiklą;
- Tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius neformaliojo vaikų švietimo mokytojų atestaciją;
- Sukurti neformaliojo švietimo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistemą, suteikiančią asmeniui didesnes galimybes įgyti profesinę kvalifikaciją, siekti aukštojo mokslo ar įsidarbinti;
- Parengti rekomendacijas neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos įsivertinimui;
- Supažindinti neformaliojo vaikų švietimo mokyklas, formaliojo švietimo mokyklas, vykdančias neformaliojo vaikų švietimo programas, ir kitus švietimo teikėjus su neformaliojo vaikų švietimo koncepcija.

Kalbant apie neformaliojo vaikų švietimo organizavimą reikėtų paminėti tai, švietimo ir mokslo ministerija, bendradarbiaudama su kitomis vaikų ir jaunimo politiką įgyvendinančiomis organizacijomis, nustato neformaliojo vaikų švietimo politiką. O tuo tarpu savivaldybių institucijos nustato neformaliojo vaikų švietimo politiką savivaldybėse: kuria neformaliojo vaikų švietimo teikėjų tinklą nustato savo įsteigtų neformaliojo vaikų švietimo mokyklų mokslo metų pradžią ir trukmę bei išanalizuoja neformaliojo vaikų švietimo būklę ir vykdo pavaldžių neformaliojo vaikų švietimo teikėjų priežiūrą.

Išvada: Išstudijavus neformalaus švietimo dokumentus galime konstatuoti, kad šiandieninė Lietuvos švietimo sistema yra nukreipta į vaiką, orientuota į žmogaus prigimties galių atskleidimą, dorą, laisvą, atsakingą, kūrybišką, socialinėje aplinkoje sugebančio prisitaikyti žmogaus ugdymą.

4. RESPONDENTŲ POŽIŪRIO Į NEFORMALŲJŲ UGDYMĄ MOKYKLOJE TYRIMAS

4.1. Tyrimo imtis ir metodika

Siekiant išsiaiškinti neformaliojo ugdymo optimizavimo galimybes mokykloje, buvo organizuota anketinė apklausa. Anketoje pateikti uždaros ir atviros formos klausimai. Kombinuotieji klausimai pasižymi tuo, kad baigus uždaros formos klausimą, paliekama vietos tiriamajam išsakyti savo nuomonę. Apklausos metu gauti duomenys buvo apdoroti taikant kiekybinius ir kokybinius metodus. Pasak K. Kardelio (2002), kokybiniais metodais siekiama pažvelgti į gylį, o kiekybiniais į plotį. Kokybinė analizė buvo atliekama naudojant interpretacinius aiškinimus, o kiekybinėje analizėje – statistinių duomenų apdorojimas, perkeltiant juos į lenteles ir paveikslus.

Respondentais pasirinkta technologinės mokyklos I – II kurso (11-12 klasės, 17-19 metų) mokiniai, mokyklos mokytojai ir vadovai. Atranka tikslinė: tyrimo apklausoje dalyvavo tik minėtos mokyklos mokiniai ir mokytojai bei vadovai. Ji grindžiama tiriamųjų savanoriškumo ir tyrimo anonimiškumo principu.

Tyrimas atliktas dviem etapais. Pirmame etape (2008) buvo ištirta 80 mokinių ir 20 mokytojų. Antrame (2010) – 200 mokinių, 28 mokytojai (iš kurių -11 klasės vadovų) ir 5 mokyklos vadovai. Iš viso ištirta 280 mokinių ir 53 darbuotojai (mokytojai ir vadovai).

1 lentelė

Tirtų mokinių pasiskirstymas pagal lytį (N=280)

Tiriamųjų pasiskirstymas Tyrimo laikas	Pagal lytį				Tirta iš viso
	Merginos		Vaikinai		
	Skaičius	Procentai	Skaičius	Procentai	
2008	42	52	38	48	80
2010	98	49	102	51	200

2 lentelė

Tirtų mokytojų ir vadovų pasiskirstymas pagal lytį (N=53)

Tiriamųjų pasiskirstymas Tyrimo laikas	Pagal lytį				Tirta iš viso
	Moterys		Vyrai		
	Skaičius	Procentai	Skaičius	Procentai	
2008	18	90	2	10	20
2010	29	87,8	4	12	33

3 lentelė

Tyrime dalyvavusių darbuotojų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas (N=53)

Tiriamųjų pasiskirstymas Tyrimo laikas	Mokytojai		Kl. vadovai		Direktorius		Direktoriaus pavaduotojai		Skyriaus vedėjas		Kita		Iš viso
	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	
2008	9	45	11	55	-	-	-	-	-	-	-	-	20
2010	17	51,5	11	33	1	3	2	6	1	3	1	3	33

4 lentelė

Tyrime dalyvavusių darbuotojų pasiskirstymas pagal pedagoginį darbo stažą (N=53)

Tiriamųjų pasiskirstymas Tyrimo laikas	Pagal pedagoginį darbo stažą										Iš viso
	Iki 5 m.		6-10 m.		11-15 m.		16-20 m.		21 ir daugiau		
	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	
2008	3	15	2	10	3	15	3	15	9	45	20
2010	4	12,1	2	6	3	9	8	24,2	16	48,4	33

5 lentelė

Tyrime dalyvavusių mokytojų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją (N=28)

Tiriamųjų pasiskirstymas Tyrimo laikas	Pagal kvalifikacinę kategoriją						Iš viso
	Mokytojai		Vyr. mokytojai		Mokytojai metodininkai		
	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	
2010	2	7	17	60,7	9	32	28

6 lentelė

Tyrime dalyvavusių vadovų pasiskirstymas pagal vadybinę kategoriją (N=5)

Tiriamųjų pasiskirstymas Tyrimo laikas	Pagal vadybinę kategoriją						Kita		Iš viso
	I		II		III		Skč.	Proc.	
	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.	Skč.	Proc.			
2010	-	-	1	2	-	-	1	2	5

Tyrime dalyvavusių mokytojų ir vadovų pasiskirstymas pagal pedagoginį darbo stažą, užimamas pareigas, kvalifikacinę ir vadybinę kategorijas (2-6 lentelės) leidžia teigti, kad didžioji dalis mokytojų ir vadovų dirba mokykloje daugiau kaip 21 metus. Galima daryti išvadą, kad jie yra profesionalūs pedagogai. Didžioji dalis mokytojų (60,7 proc.) turi vyr. mokytojo kvalifikaciją.

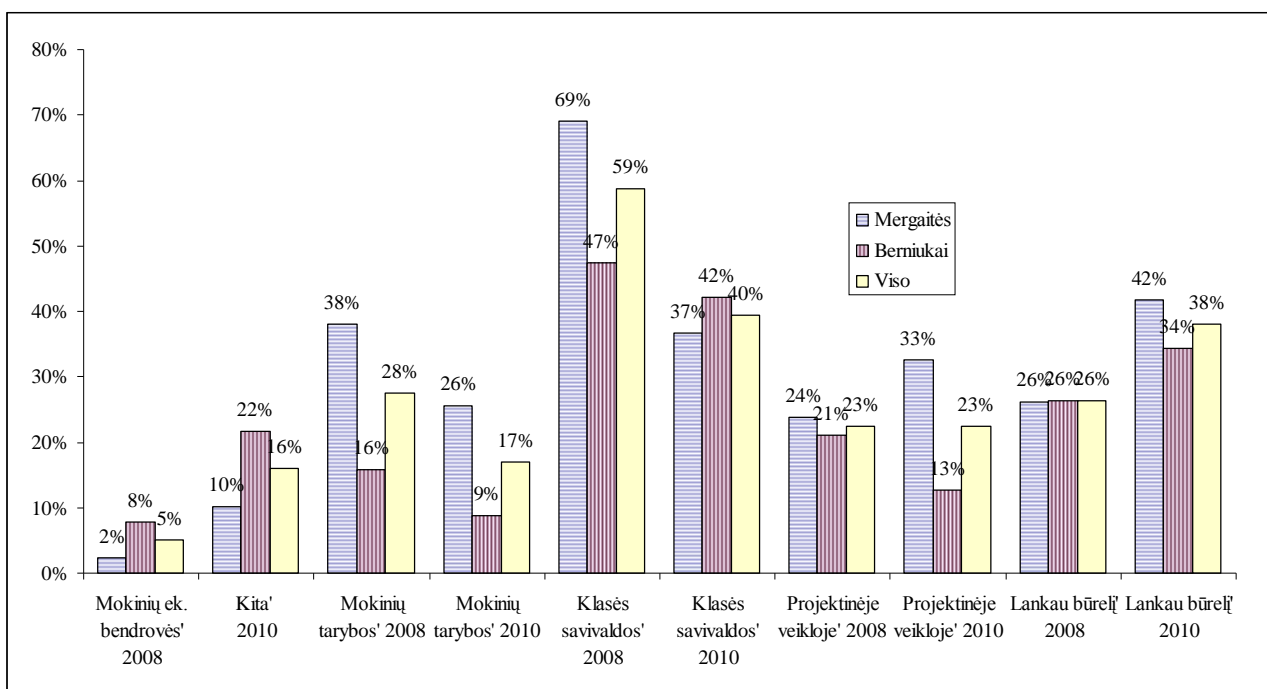
Atestuotų vadovų yra vienas. II vadybinę kategoriją yra apsigynęs mokyklos direktorius. Pavaduotojų ir bendrojo lavinimo skyriaus vedėjos atestacija numatyta šiais mokslo metais. Kitai

– specialistų - kvalifikacinei kategorijai priklauso projektų vadovė. Ji yra projektų vadovė – ekspertė.

Galima daryti išvadą, kad mokytojai yra pakankamai aukštos kvalifikacijos ir gali suteikti mokiniams reikiamų žinių ir patarimų jų saviraiškos, kūrybiškumo, pilietiškumo, patriotiškumo ir kitų vertybinių nuostatų bei gebėjimų ugdymui.

4.2. Mokinių požiūrio į neformalųjį ugdymą empirinio tyrimo analizė

Pirmu anketos klausimu siekta išsiaiškinti mokinių dalyvavimo mokyklos neformaliojoje veikloje būklę.

1 pav. Mokinių dalyvavimas mokyklos neformaliojo ugdymo veikloje (N=280)

Palyginus 2008 ir 2010 metų tirtų mokinių neformaliosios veiklos rezultatus, didelių skirtumų neužfiksuota. Matyti, kad dauguma tiriamųjų dalyvauja klasės savivaldoje – 69 proc. mergaičių ir 47 proc. berniukų (2008 metais) ir 37 proc. mergaičių ir 42 proc. berniukų (2010 metais). Reikia pastebėti, kad 2010 m. respondentai mažiau aktyvūs klasės savivaldos veikloje. Palyginus su 2008 m. aktyvus dalyvavimas sumažėjo 19 proc. Pasak S. Dapkienės (2006), „klasės auklėtojas nėra vienintelis asmuo sprendžiantis klasėje iškilusias problemas. Jam reikalinga pačių mokinių, klasės savivaldos pagalba“ (p. 34). Galima daryti išvadą, kad mokykloje susiklosčiusios demokratinio valdymo tradicijos, nors ir matyti mažesnis aktyvumas. Mokiniai vis tik noriai ir aktyviai dalyvauja klasės veikloje, mažoje bendruomenėje kaip šeimoje. Anot psichologų, paaugliai formuodami savo tapatybę pradeda atsiskirti nuo tėvų. Jiems tampa svarbūs draugai ir mokytojai – autoritetai, kurie stengiasi juos suprasti, padėti, įvertinti.

Mokiniamis sudarytos sąlygos dirbti mokinių savivaldoje. 2008 m. 28 proc. (38 proc. mergaičių ir 16 proc. berniukų), o 2010 m. 17 proc. (26 proc. mergaičių ir 9 proc. berniukų) nurodo, kad dalyvauja Mokinių tarybos veikloje. „Mokinių savivalda – tai pirmoji demokratiškumo ir pilietiškumo ugdymo mokykla, kurioje mokiniai įgyja visuomenės veiklos įgūdžių, geriau supranta valdymo ir vadovavimo meną, savo jaunatviška energija įsitraukia į mokyklos gyvenimą“ (Dapkienė, 2006, p. 28).

Matyti mokinių, lankančių būrelius, skaičiaus svyravimas. 2008 m. 26 proc. (26 proc. mergaičių ir 26 proc. berniukų) lanko būrelius mokykloje. 2010 m. 38 proc. (42 proc. mergaičių ir 34 proc. berniukų). Mokykloje veikia 5 rūšių būreliai: dailės, jį pasirinkę 3 proc. respondentų (2 proc. berniukų ir 3 proc. mergaičių), muzikos būrelį lanko 7 proc. respondentų (1 proc. berniukų ir 13 proc. mergaičių), sporto būrelį lanko 21 proc. respondentų (27 proc. berniukų ir 14 proc. mergaičių), laikraščio leidybos būrelyje dalyvauja 5 proc. respondentų (2 proc. berniukų ir 8 proc. mergaičių), profesinio informavimo būrelį lanko 2 proc. apklaustųjų (2 proc. berniukų ir tiek pat mergaičių). Tyrimu nustatyta, kad berniukai daugiausiai renkasi sporto, o mergaitės – menų krypties būrelius. Pastebimas aktyvesnis (12 proc.) mokinių dalyvavimas būrelių veikloje.

2008 m. 23 proc. (24 proc. mergaičių ir 21 proc. berniukų) ir 2010 m. 23 proc. (33 proc. mergaičių ir 13 proc. berniukų) nurodė, kad dalyvauja mokyklos organizuotoje projektinėje veikloje. Sulyginus respondentų atsakymus pagal lytį matyti, kad perpus sumažėjo, dalyvaujančių projektinėje veikloje, berniukų skaičius, bet perpus išaugo dalyvaujančių mergaičių. 2008 m. veikusi mokinių ekonomikos bendrovė, kurioje tyrimų duomenimis dalyvavo 5 proc. respondentų (8 proc. berniukų 2 proc. mergaičių), 2010 m. dėl finansavimo stokos nustojo veikusi. Matyti, kad 2010 m. į projektinę veiklą labiau įsitraukia merginos. Tam įtakos galėjo turėti ir ekonomikos bendrovės uždarymas, kurioje dalyvavo 8 proc. berniukų.

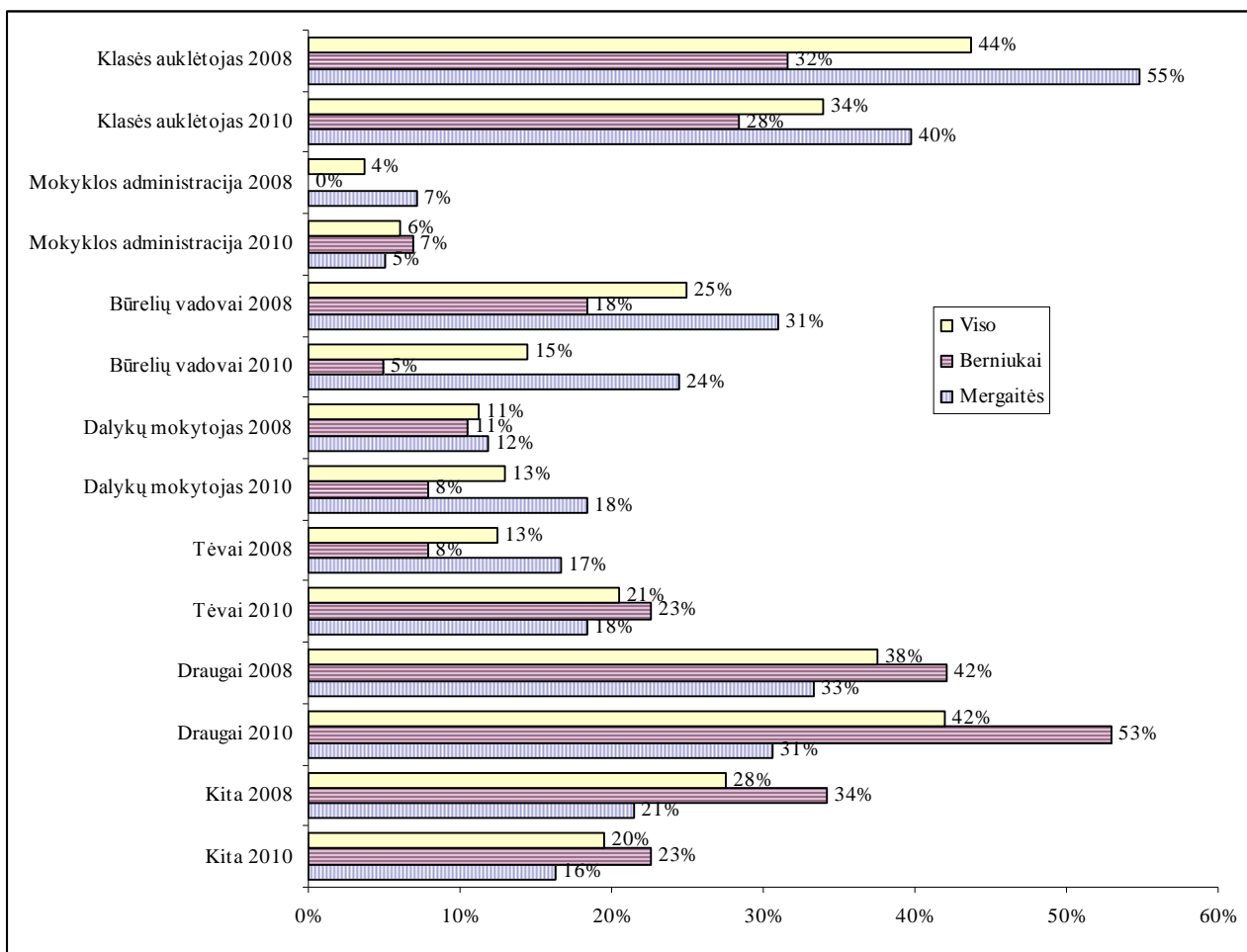
2010 m. „kita“ atsakymo variantą pasirinkę 16 proc. (22 proc. berniukų 10 proc. mergaičių) respondentų paminėjo dalyvaujantys psichologijos užsiėmimuose -2 proc., „Forumo“ grupėje -2 proc., „Žemynos“ klubo veikloje -16 proc., Mokyklos taryboje – 1 proc., bendrabučio taryboje -1 proc. 9 proc. respondentų (3 proc. merginų ir 6 proc. berniukų) nedalyvauja mokyklos neformaliojo ugdymo veiklose.

Dauguma apklaustųjų pripažino, kad dalyvauja mokyklos neformaliojo ugdymo veikloje, o keli – net ne vienoje. Išvada: Mokiniai turi galimybę tobulinti(s) ir ugdyti(s), lavinti save mažoje bendruomenės grupėje svarbiausiu, anot mokslininkų, paauglystės tarpsniu. Tačiau keliems, atsakiusiems neigiamai, išsiaiškinus priežastis, reikėtų sudaryti galimybes dalyvauti mokyklos neformaliojo ugdymo veiklose.

2010 m. 16 proc. (10 proc. merg. ir 21 proc. bern.) tirtų respondentų nurodė, kad lanko neformaliojo ugdymo užsiėmimus mieste. Visi vyriškos lyties respondentai lanko sporto

užsiėmimus: rankinio, futbolo, mažųjų dviračių, kultūrizmo būrelį, 1 – Šaulių sąjungos narys. Moteriškos lyties respondentų pasirinkimas neformaliosios veiklos mieste yra įvairesnis, jos lanko šokių, psichologijos būrelius, žirgų sporto užsiėmimus, lengvąją atletiką, jaunųjų gamtininkų klubą, muzikos mokyklą. Taigi ir neformaliojo ugdymo veikla mieste mokiniams yra reikalinga ir tinkama.

Kitas anketos klausimas: Kas padeda mokiniams pasirinkti neformaliojo ugdymo mokykloje veiklos kryptį? Tai matyti 2 paveiksle.

2 pav. Pagalba respondentams pasirenkant neformaliojo ugdymo mokykloje veiklos kryptį (N=280)

Sugretinus 2008 ir 2010 metų respondentų tyrimo metu gautus rezultatus matyti, kad klasės auklėtojas daro didžiausią įtaką respondentams pasirenkant neformaliojo ugdymo mokykloje veiklos kryptį -2008 m. 44 proc. (iš jų 55 proc. mergaičių ir 32 proc. berniukų), 2010 m.-34 proc. (40 proc. mergaičių ir 28 proc. berniukų). Antroje vietoje respondentai nurodė draugus –2008 m. – 38 proc. (iš jų 42 proc. berniukų ir 33 proc. mergaičių). 2010 m.- 42 proc. (53 proc. ir 31 proc. mergaičių). Kaip matyti, draugai didesnę įtaką daro berniukams, o klasės auklėtoja – mergaitėms. 2008 m. 28 proc. (34 proc. berniukų ir 2 proc. mergaičių) ir 2010 m. 20 proc. (23 proc. berniukų ir 16 proc. mergaičių) respondentų pasirinko atsakymo variantą „kita“

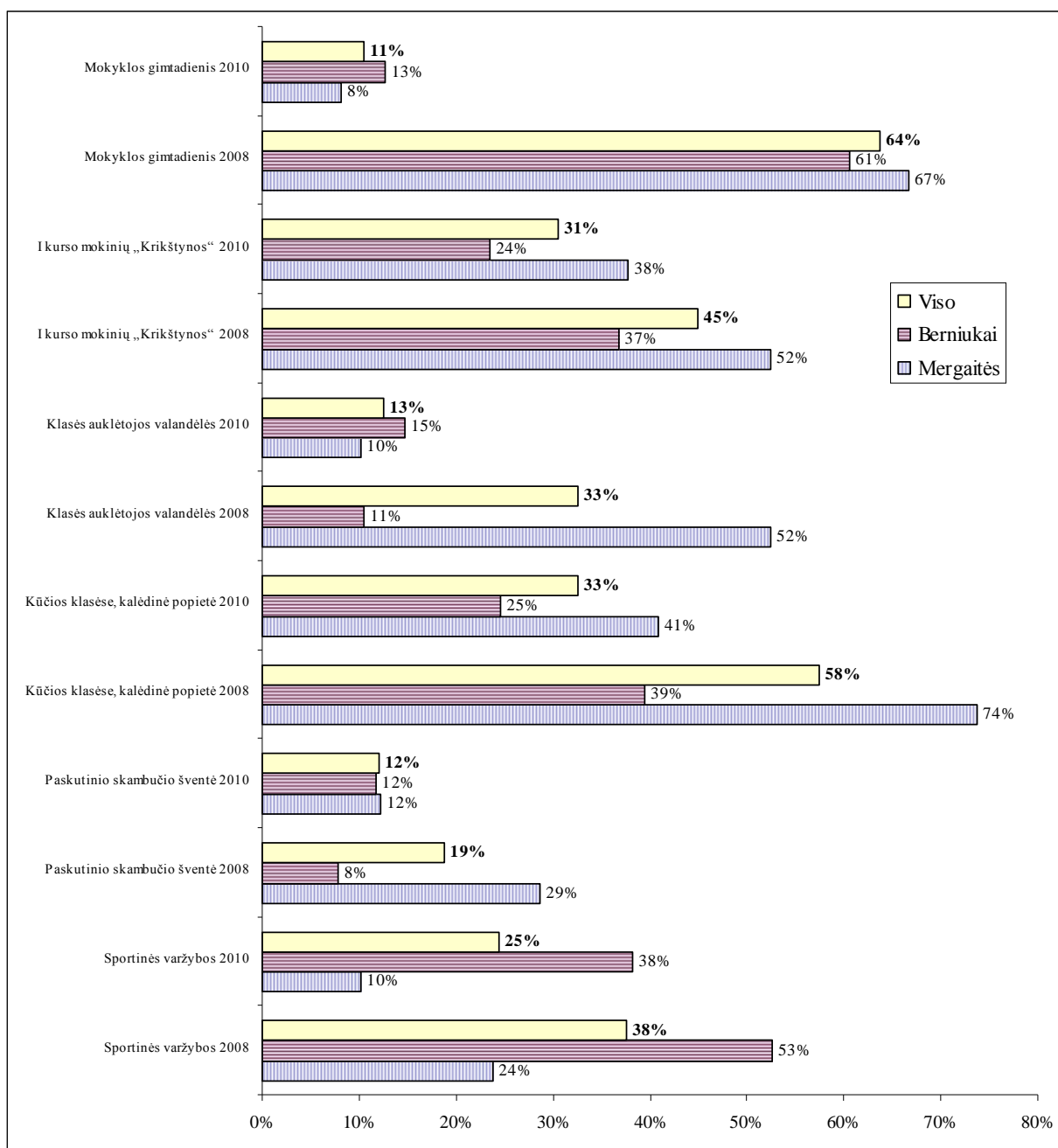
teigdami, kad jie patys nusprendžia pasirinkimą. Palyginus skirtingų metų respondentų atsakymus matyti, kad mažiausiai pasirinkimui įtakos turi mokyklos administracija 2008 m.- 7 proc. mergaičių, jokios įtakos – berniukams, 2010 m. – 6 proc. (5 proc. merg. ir 7 proc. berniukų). Be abejonės, teigiamas reiškinys, kad 2010 m. respondentai nurodė didesnę tėvų įtaką pasirenkant veiklos kryptį – 21 proc. (23 proc. berniukų ir 18 proc. mergaičių), tuo tarpu 2008 m. buvo tik 13 proc. (17 proc. mergaičių ir 8 proc. berniukų).

Paaugliai ieško autoriteto, t.y. tarpininko tarp pasaulio ir savęs. Tokį žmogų sutikę, juo labai tiki. Anot D. Gailienės, L. Bulotaitės, N. Sturlienės (1996), „vaikams, paaugliams ir jaunuoliams reikia tokių suaugusiųjų, kurie sugebėtų juos vesti, o ne sektų iš paskos. Jiems reikia suaugusiųjų, kurie aktyviai veiktų, o ne pasyviai reaguotų, įsipareigotų ne tik sau, bet ir kitiems, kurie gerbtų save ir kitus, kitų pažiūras ir interesus. Kartų konfliktas egzistuoja daugiausia dėl to, kad suaugusieji daugiau kalba apie vaikus tarpusavyje, bet ne su jais pačiais“ (p. 27).

Galima daryti išvadą, kad didelę įtaką mokiniams, renkantis veiklas, daro suaugę žmonės, patyrę pedagogai - didžiausią įtaką pasirenkant neformaliojo ugdymo mokykloje veiklos kryptį turi klasės auklėtojas. Mokiniai klauso ir savo bendraamžių patarimo, rinkdamiesi aktyvią ir pozityvią veiklą. Teigiama tendencija - vis didėjanti tėvų įtaka mokinių sprendimams.

Buvo svarbu išsiaiškinti, kokie renginiai mokiniams mokykloje yra mėgstamiausi. Respondentų atsakymų duomenys pateikti 3 paveiksle.

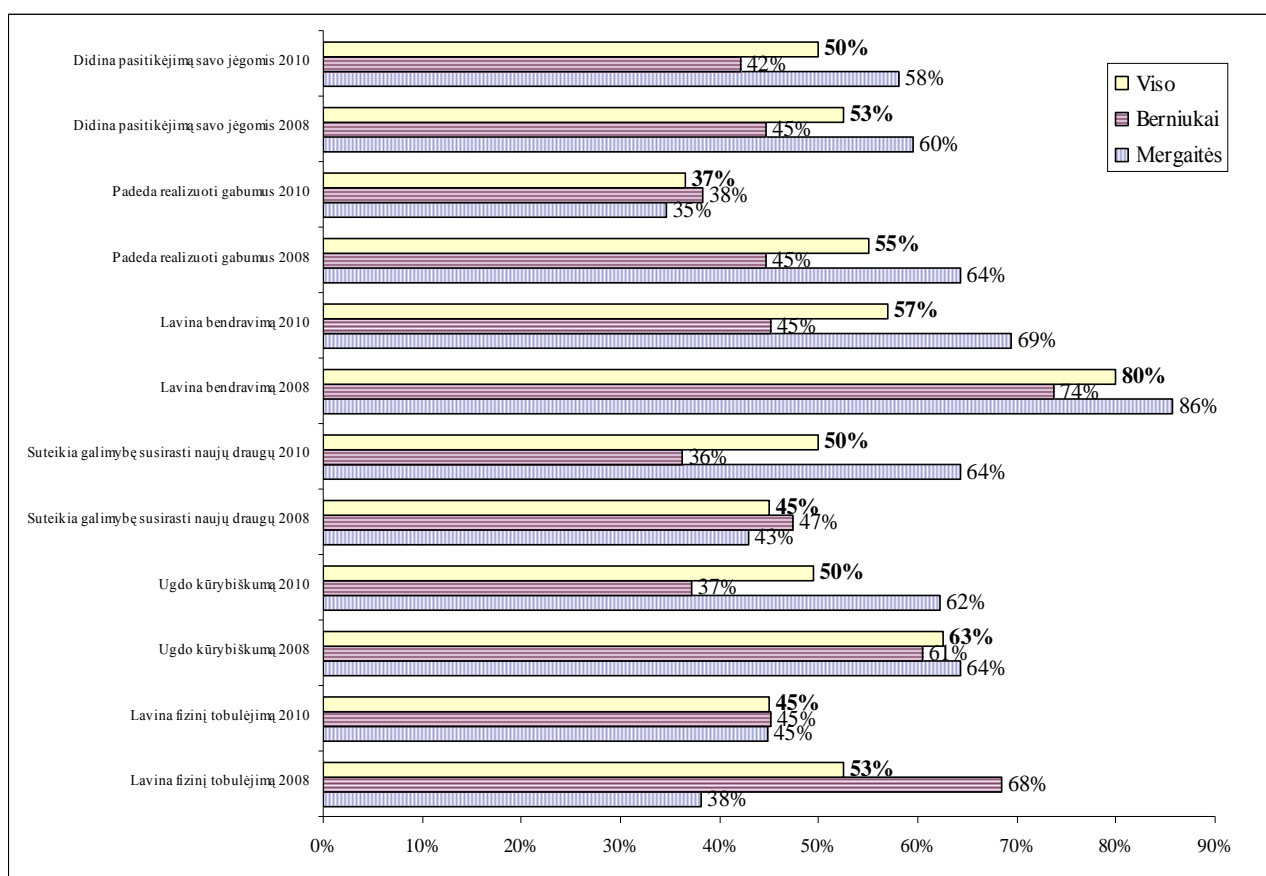
3 pav. Respondentams labiausiai patikę neformaliojo ugdymo renginiai (N=280)

Sugretinus 2008 ir 2010 metų respondentų požiūrį į mokyklinius neformaliojo ugdymo renginius, matyti vertinimų svyravimai, įrodantys, kad kai kurių renginių svarba ir pripažinimas silpnėja arba didėja. Jau ne vienerius metus kaip mėgstamiausią renginį mokiniai nurodo mokyklos gimtadienį. 2008 m. taip manė 64 proc. apklaustųjų (67 proc. mergaičių ir 61proc. berniukų), tačiau 2010 m. respondentai šį renginį išstūmė į devintąją vietą. 2008 m. antroje vietoje – Kūčios klasėse ir kalėdinė popietė 58 proc. (iš jų 74 proc. mergaičių ir 39 proc. berniukų) 2010 m. pakilo į pirmąją vietą – 33 proc. (iš jų 41 proc. mergaičių ir 25 proc. berniukų). 2008 m. trečioje vietoje pirmo kurso mokinių „Krikštynos“ 45 proc. (iš jų 53 proc. mergaičių ir 37 proc. berniukų) 2010 m. respondentai perkėlė į antrąją vietą -31 proc. (38 proc. mergaičių ir 24 proc. berniukų). 2008 m. ketvirtoje vietoje, respondentų nuomone, pripažintos –

išvykos, 43 proc. (45 proc. mergaičių ir 40 proc. berniukų), 2010 m. pakilo į trečiąją vietą -28 proc. (30 proc. berniukų ir 26 proc. mergaičių) Reikia paminėti ir penktoje vietoje atsідūrusias sportines varžybas – 38 proc. (53 proc. berniukų, 24 proc. mergaičių). Tačiau, palyginus duomenis pagal respondentų lytį, matyti, kad situacija nepasikeitė- berniukams labiau patinka sportiniai-turistiniai, mergaitėms – mokyklos tradicijas puoselėjantys renginiai.

Mokyklos neformaliojo ugdymo organizatoriaus (2008 m. ir 2010 m.) atlikti gilesni tyrimai rodo, kad mokyklos renginių populiarumo kaitai įtaką turi ne tik tradicija, bet ir renginio organizacija, skatinimas dalyvauti, skiriamas finansavimas. Mokiniai mėgsta aktyvią veiklą, nori renginių, tiesa, jie turi būti patrauklūs, įdomūs, skatinantys mokinių aktyvumą (berniukai renkasi sportinę-turistinę veiklą) ir kuriantys mokyklos tradicijas (mergaitės renkasi tradicijas puoselėjančius renginius – Kūčias klasėje, „Krikštynas“ ir kt.)

Buvo svarbu taip pat išsiaiškinti, kokios mokinių savybės ir gebėjimai ugdomi neformaliojo ugdymo veiklų metu.

4 pav. Respondentų nuomonė apie neformaliojo ugdymo veikloje ugdomas savybes (N=280)

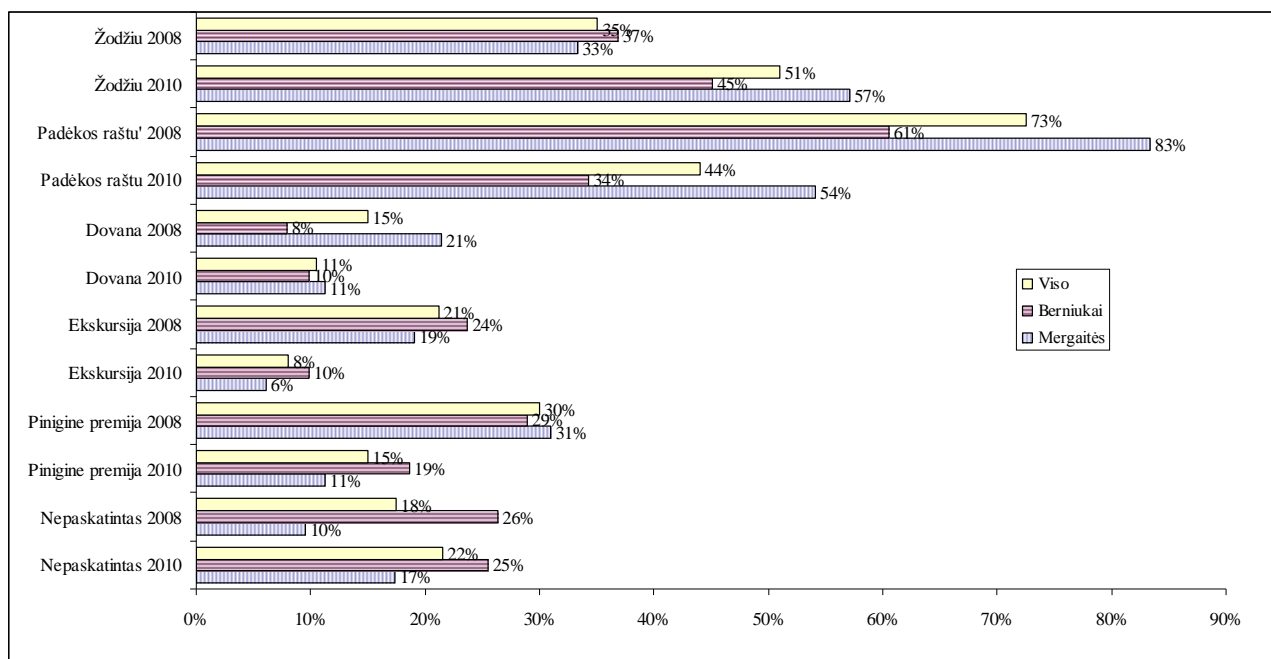
4 paveiksle pateikta respondentų nuomonė apie neformaliojo ugdymo veikloje ugdomas savybes, gebėjimus.

Palyginus šiuo aspektu 2008 ir 2010 m. respondentų duomenis didelių skirtumų neužfiksuota.

Kaip matyti, respondentai, tiek mergaitės, tiek berniukai, neformaliojo ugdymo veikloje lavina bendravimo įgūdžius: 2008 m. – 80 proc. (mergaitės 86 proc., berniukai – 74 proc.) ir 2010 m. – 57 proc. (mergaitės 69 proc., berniukai – 45 proc.). Sutapo nuomonė ir apie mažiausiai ugdomus gebėjimus bei kompetencijas – 2008 m. kritinis mąstymas 18 proc. (21 proc. mergaičių, 13 proc. berniukų), 2010 m. – 21 proc. (21 proc. mergaičių, 20 proc. berniukų), 2008 m. profesinės kompetencijos 20 proc. (24 proc. mergaičių, 16 proc. berniukų), 2010 m. – 14 proc. (14 proc. mergaičių, 13 proc. berniukų). Galima daryti prielaidą, kad neformaliojo ugdymo veiklos yra labiau orientuotos į bendravimo įgūdžių ir mažiau į profesinių kompetencijų ugdymą. Išryškėja tendencija, jog mokiniai mažiau įgyja profesinių kompetencijų, todėl į tai galima atkreipti dėmesį ir siekti didesnio šių kompetencijų ugdymo neformaliojo ugdymo veiklose.

Matyti, kad daugiausiai respondentų pasisakė apie neformaliojo ugdymo veikloje lavinamus bendravimo įgūdžius. Respondentai teigiamai vertina neformaliojo ugdymo įtaką asmenybei. Mokinių nurodytos ugdomos savybės, gebėjimai, kompetencijos neformaliojo ugdymo veikloje rodo reikšmingumą asmenybės ugdymui(si).

Paskatinimo būdų už neformaliąją veiklą mokykloje palyginimas atskleidė dalį pokyčių. Respondentų atsakymų duomenys pateikti 5 paveiksle.

5 pav. Paskatinimo būdai už neformaliąją veiklą mokykloje (N=280)

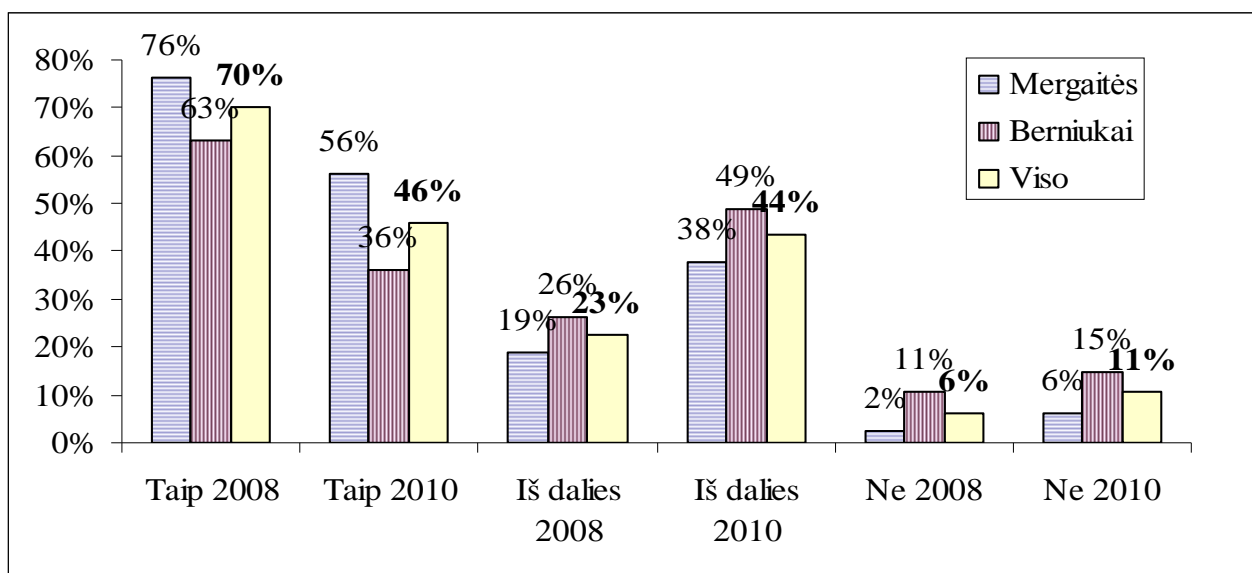
Kaip matyti, daugiausia 2008 m. respondentų paskatinti padėkos raštais – 73 proc. (83 proc. mergaičių ir 61 proc. berniukų). Žodžiu paskatinti 35 proc. (37 proc. berniukų ir 33 proc. mergaičių). Pinigine premija – 30 proc. (29 proc. berniukų 21 proc. mergaičių). Reikia atkreipti dėmesį, kad 2010 m. pasikeitus ekonominiai padėčiai šalyje, pasikeitė ir mokyklų finansinės galimybės, daugiausia respondentų paskatinti žodžiu 51 proc. (57 proc. mergaičių, 45 proc.

berniukų), antroje vietoje padėkos raštu – 44 proc. (54 proc. mergaičių, 34 proc. berniukų), trečioje vietoje pinigine premija 15 proc. (11 proc. mergaičių, 19 proc. berniukų).

Tačiau yra ir nepaskatintų – 2008 m. -18 proc. (10 proc. mergaičių ir 26 proc. berniukų), 2010m. – 22 proc. (17 proc. mergaičių, 25 proc. berniukų) mokinių. Pastebima paskatinimo mažėjimo tendencija, o tai dar kartą patvirtina mažėjanti mokinių aktyvumą neformaliojo ugdymo veiklose.

Žinant psichologų nuomonę, kad didžiausias paauglių noras - būti pripažintam ir įvertintam, būtina ieškoti būdų, kaip galėtume pastebėti kiekvieno mokinio gerąsias savybes ir rasti būdų paskatinti. Įvertintas ir paskatintas mokinys patiki ir pasitiki savo jėgomis, aktyviai dalyvauja įvairiose tiek neformaliojo, tiek formaliojo ugdymo veiklose.

Buvo svarbu išsiaiškinti mokinių galimybes save realizuoti neformaliojo ugdymo veikloje. Respondentų atsakymų duomenys pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Mokinių galimybė save realizuoti neformaliojo ugdymo veikloje (N=280)

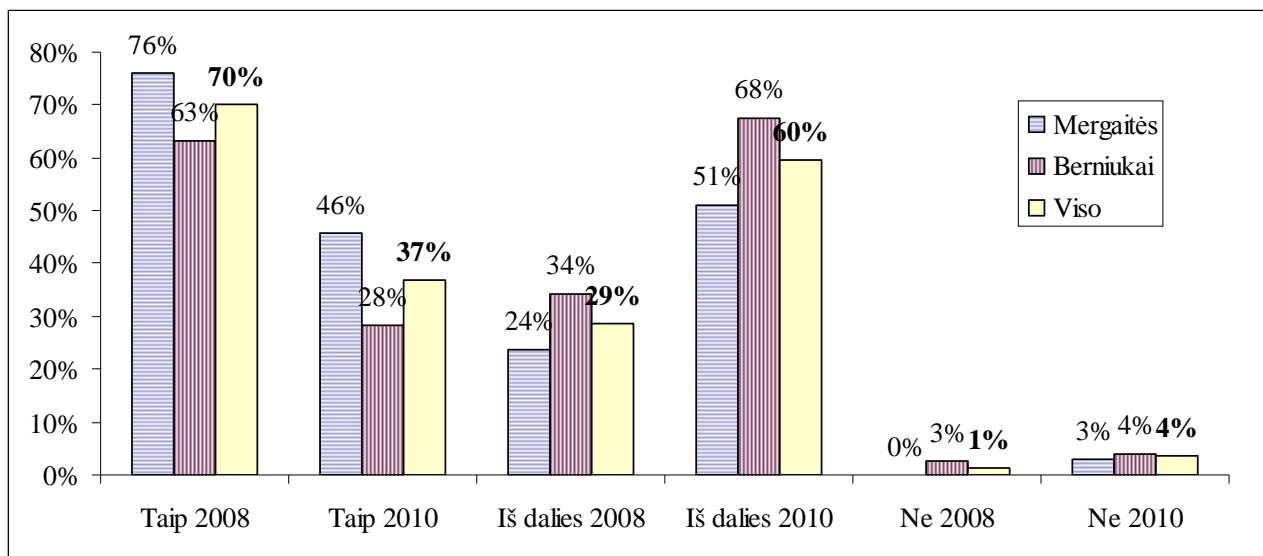
Išnagrinėjus tyrimo duomenis apie respondentų galimybę save realizuoti neformaliojo ugdymo veikloje, pastebima, jog daugiausiai respondentų atsakė teigiamai: 2008 m. teigiamą atsakymą pasirinko 70 proc. mokinių, iš jų 76 proc. mergaičių ir 63 proc. berniukų, 2010 m. - 46 proc. (56 proc. mergaičių, 36 proc. berniukų) „Iš dalies“ atsakymą pasirinko 2008 m. 23 proc. (19 proc. mergaičių 36 proc. berniukų), 2010 m. - 44 proc. (38 proc. mergaičių, 49 proc. berniukų). Neigiamai atsakę mokiniai pakomentavo, kokios neformaliojojo ugdymo veiklos trūksta mokykloje. Mergaitės norėtų dramos būrelio ir aerobikos užsiėmimų (2008), šokių būrelio ir šokių vakarų (2010), berniukai - daugiau ekskursijų ir įvairių olimpiadų (2008), įvairesnių sporto būrelių: futbolo, savigynos, šaudymo, orientacinio sporto ir programavimo būrelio. 2010 m. trys tirti mokiniai atsakė neigiamai nieko nepasiūlė. Pastebima tendencija, jog

mažėja mokinių galimybės save realizuoti mokykloje. Tam įtakos turi ir mažesnės skatinimo galimybės bei būrelių įvairovės mažėjimas.

Mokiniai pakankamai teigiamai vertina galimybę save realizuoti neformaliojo ugdymo veikloje. O tiems, kurie atsakė neigiamai ir nurodė veiklos trūkumus, reiktų sudaryti sąlygas ir galimybes savirealizacijai. Pvz., jei mokykla negali pasiūlyti pageidaujamo užsiėmimo, galima sudaryti sutartį su kita mokymo įstaiga, kurioje yra pageidaujamas būrelis, apmokant iš neformaliajam ugdymui skirtų lėšų.

Norint išsamiau sužinoti mokinių neformaliojo ugdymo veiklų pasirinkimo galimybes 2010 m. respondentų buvo klausta, ar jie turi galimybę norimą būrelį lankyti mieste. 74,5 proc. respondentų (68 proc. mergaičių, 80 proc. berniukų) nurodė, kad turi galimybę. Neigiamai atsakė 26 proc. respondentų (32 proc. mergaičių, 20 proc. berniukų). Neigiamai atsakę respondentai nurodė priežastis: finansų stoką - 16 proc. respondentų, laiko stoką - 4 proc., nėra norimo užsiėmimo-2 proc., nepriėmė į norimą veiklą - 1 proc., nenurodė priežasties -3 proc.

Respondentų nuomonė apie neformaliojo ugdymo veikloje tobulinamas pamokų metu įgytas žinias pateikta 7 paveiksle.

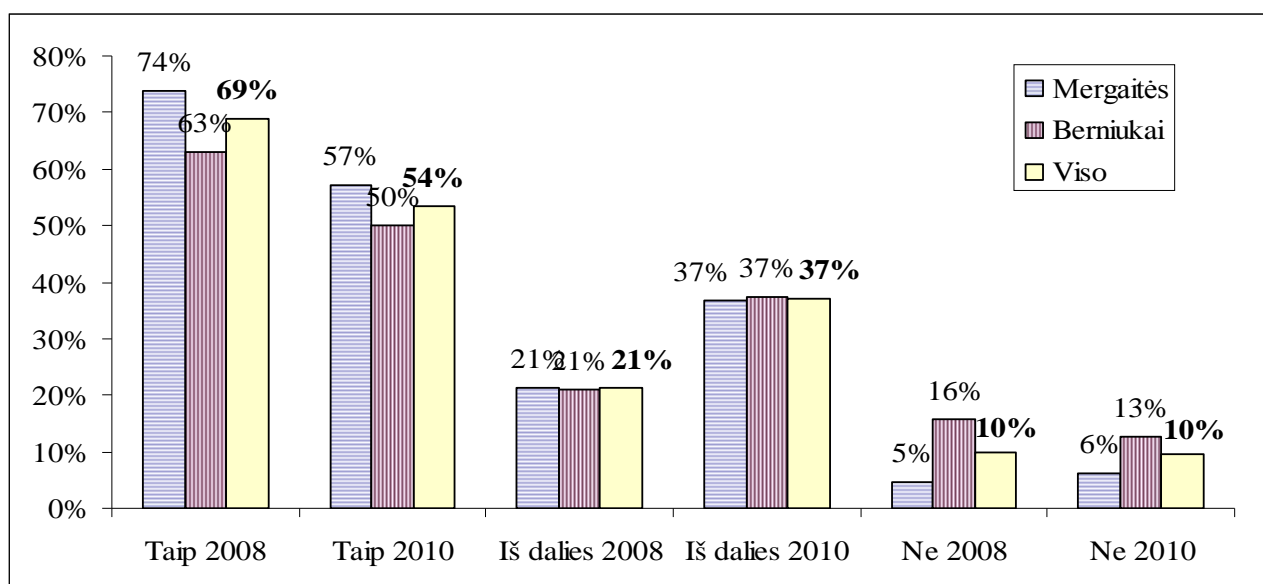
7 pav. Respondentų nuomonė apie neformaliojo ugdymo veikloje tobulinamas pamokų metu įgytas žinias (N=280)

Palyginus duomenis, ar mokiniai gali neformaliojo ugdymo veikloje tobulinti pamokose įgytas žinias, matyti, kad respondentų nuomonė per du metus pasikeitė: 2008 m. daugiausiai respondentų pasirinko teigiamą atsakymą – 70 proc. mokinių, iš jų 76 proc. mergaičių ir 63 proc. berniukų. „Iš dalies“ atsakė 29 proc. mokinių (24 proc. mergaičių ir 34 proc. berniukų). Neigiamai atsakė 1 proc. mokinių - visi berniukai. Tuo tarpu 2010 m. daugiausiai respondentų mano, kad tik iš dalies tobulinamos pamokų metu įgytos žinios – 60 proc. (51 proc. mergaičių, 68 proc. berniukų). 4 proc., daugiausiai berniukų, pasirinko neigiamą atsakymą.

Galima teigti, jog dauguma mokinių teigiamai vertina neformaliojo ugdymo įtaką, tobulinant pamokose įgytas žinias, tačiau yra tendencijų, jog šiuolaikinis mokinys neformaliojo ugdymu linkęs pasikliauti tik iš dalies.

Neformaliojo ugdymo organizatorius drauge su bendrojo lavinimo metodine grupe galėtų aptarti galimybes integruoti neformaliojo ugdymo užsiėmimus ir kai kuriuos renginius į formaliojo ugdymo procesą. Pvz., mokyklos laikraščio leidėjai galėtų glaudžiau bendradarbiauti bei numatyti veiklos kryptis ir gauti realios pagalbos lietuvių kalbos bei informacinių technologijų pamokose. Būtų sutaupytas mokinių laikas, patobulinti konkretūs įgūdžiai ir gebėjimai, pamokos taptų kūrybiškesnės, produktyvesnės.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę, ar neformaliojo ugdymo veikla mokykloje gali būti kaip prevencinė priemonė. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 8 paveiksle.

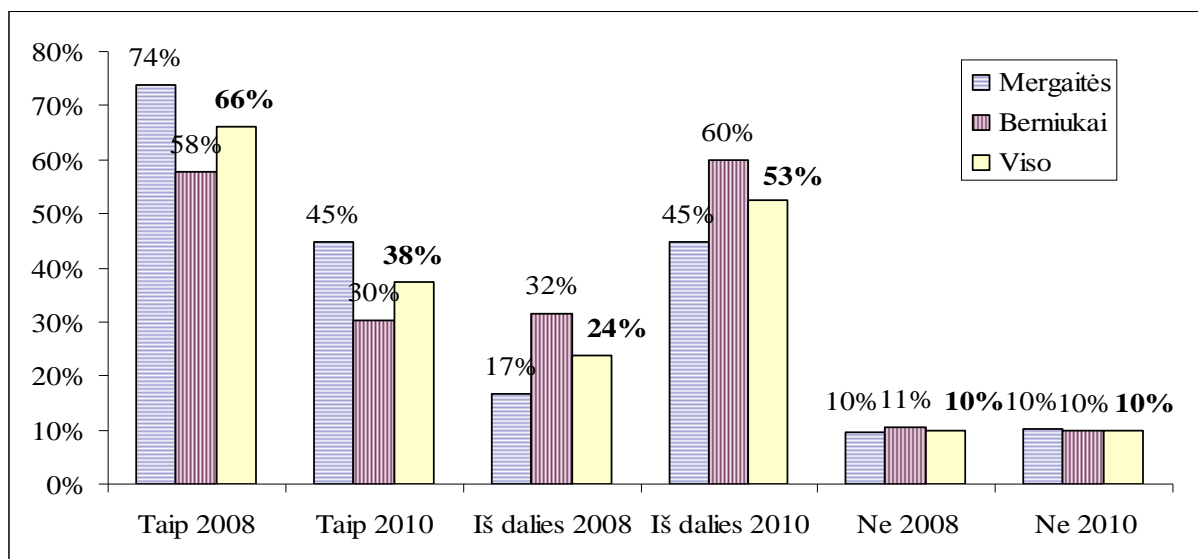
8 pav. Respondentų nuomonė, ar neformaliojo ugdymo veikla mokykloje gali būti kaip prevencinė priemonė (N=280)

Palyginus šiuo aspektu dviejų metų tyrimo duomenis matyti, kad respondentų nuomonės sutapo. 2008 ir 2010 m. tirti mokiniai, 69 proc. (74 proc. mergaičių, 63 proc. berniukų) -54 proc. (57 proc. mergaitės ir 50 proc. berniukų) pasirinko teiginį „taip“. „Iš dalies“ atsakymą pasirinko 21 proc. -37 proc.. Neigiamai atsakė 10 proc. mokinių (16 proc. berniukų ir 5 proc. mergaičių) 2008 m. ir 10 proc. (6 proc. mergaičių ir 13 proc. berniukų) 2010 m. Tyrimo rezultatai rodo, kad 2010 m. 15 proc. mažiau mokinių mano, kad neformaliojo ugdymo veikla gali būti prevencinė priemonė mokykloje.

Teorinėje dalyje mokslininkų patvirtinta prielaida, jog neformalusis ugdymas gali būti prevencinė priemonė, sutapo su mokinių atsakymais. Mokiniai pripažįsta, kad neformali veikla jiems yra kaip prevencinė priemonė mokykloje. Tačiau šis požiūris pastaruoju metu turi

mažėjimo tendenciją. Toks pat proc. mokinių mano abiem atvejais, kad „ne“, ir 16 proc. daugiau yra manančių, kad „iš dalies“.

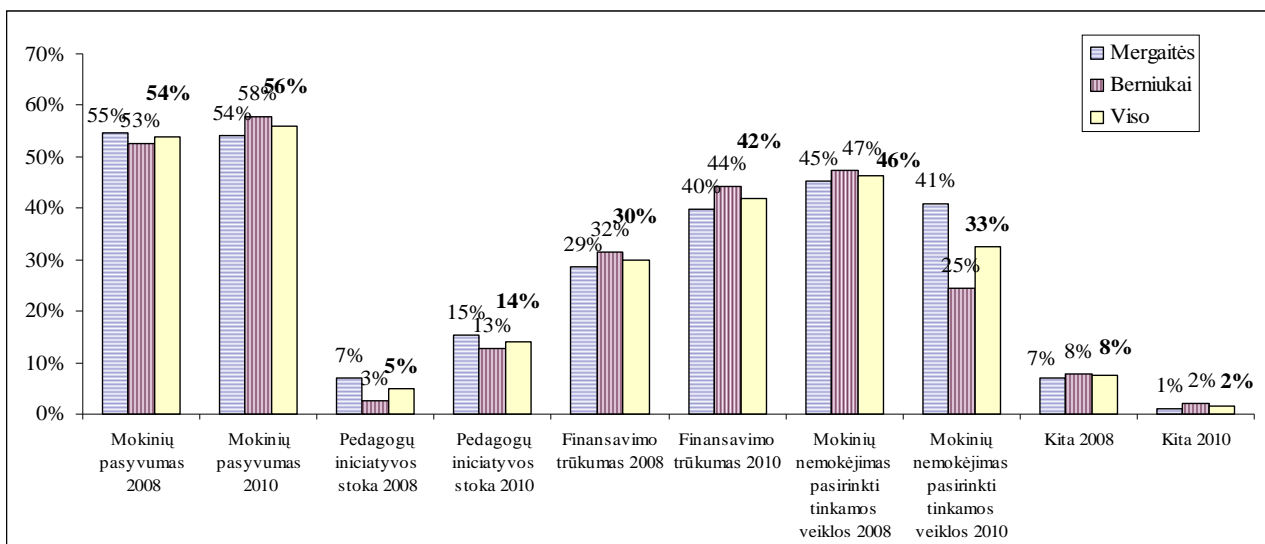
9 paveiksle pateikta mokinių nuomonės lyginamoji analizė apie popamokinės veiklos aktyvumą mokykloje.

9 pav. Popamokinės veiklos aktyvumas mokykloje (N=280)

Atlikta mokinių nuomonės lyginamoji analizė apie popamokinės veiklos aktyvumą mokykloje rodo, kad 66 proc. – 38 proc. (2008 – 2010) mano, kad yra pakankamai aktyvi popamokinė veikla. „Iš dalies“ atsakymą pasirinko 24 proc. -53 proc. Neigiamai atsakė 10 proc. – 10 proc.(2008-2010) mokinių. Lyginamoji tyrimo duomenų analizė rodo, kad popamokinės veiklos aktyvumą mokykloje mokiniai vertina pakankamai gerai, nors 2010 m. dauguma respondentų pasirinko atsakymą „iš dalies“. Galima daryti prielaidą, jog aktyvumas mažėja. Tai lemia mažesnė veiklos pasiūla, sumažintas finansavimas neformaliojo ugdymo būrelių veiklai.

Apklausoje metu išsiaiškintos neformaliojo ugdymo organizavimo problemos, kurios matyti 10 paveiksle.

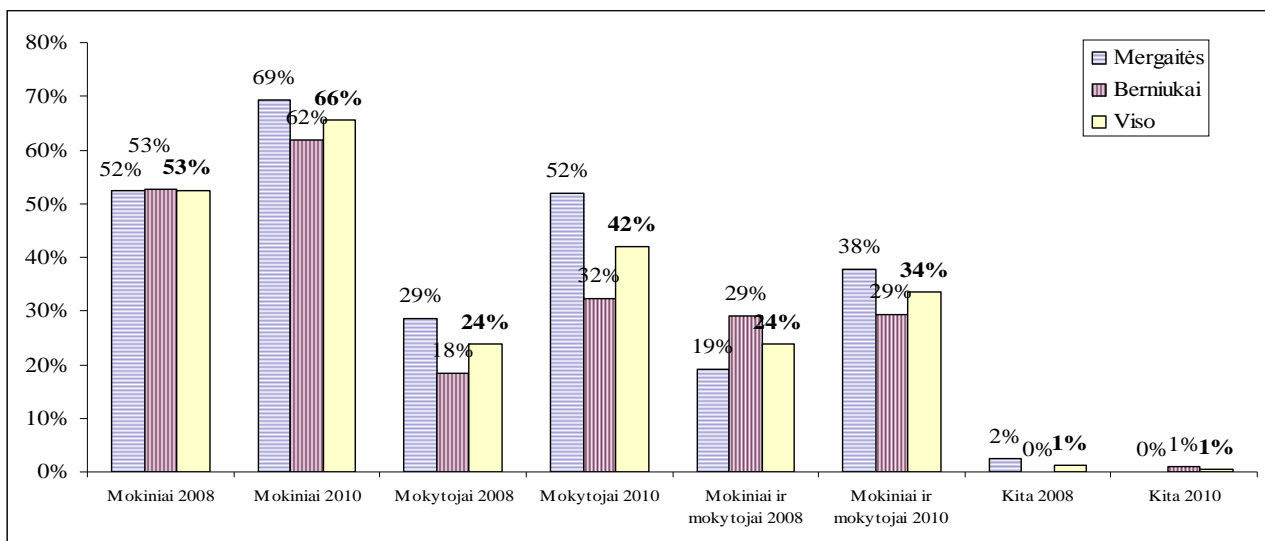

10 pav. Aktualiausias neformaliojo ugdymo organizavimo problemos mokykloje (N=280)

Lyginamoji duomenų analizė rodo, kad dauguma 2008 ir 2010 m. tirtų mokinių mano, kad aktualiausia neformaliojo ugdymo organizavimo problema mokykloje - mokinių pasyvumas 54 proc. – 56 proc. Antroje vietoje 2008 m. respondentai nurodė - mokinių nemokėjimą pasirinkti tinkamos veiklos 46 proc., o 2010 m. respondentai nurodė - finansavimo trūkumą – 42 proc. „Kita“ atsakymo variantą pasirinko 8 proc. respondentų. 2008 m. respondentai nurodė, kad nėra jokių problemų – 7 proc. ir 1 proc. - jog neišvaizdūs skelbimai. 2010 m. 2 proc. respondentų akcentavo būrelių įvairovės stoką ir mokinių abejingumą.

Aktualiausias neformaliojo ugdymo problemos, pasak mokinių, yra mokinių pasyvumas, mokinių nemokėjimas pasirinkti tinkamos veiklos, finansavimo trūkumas. Būtina aktyvinti mokinius organizuojant neformalųjį ugdymą mokykloje.

Apklausoje metu išsiaiškinta, kas turėtų rodyti iniciatyvą, aktyvinant popamokinį gyvenimą. Tyrimo duomenys pateikiami 11 paveiksle.

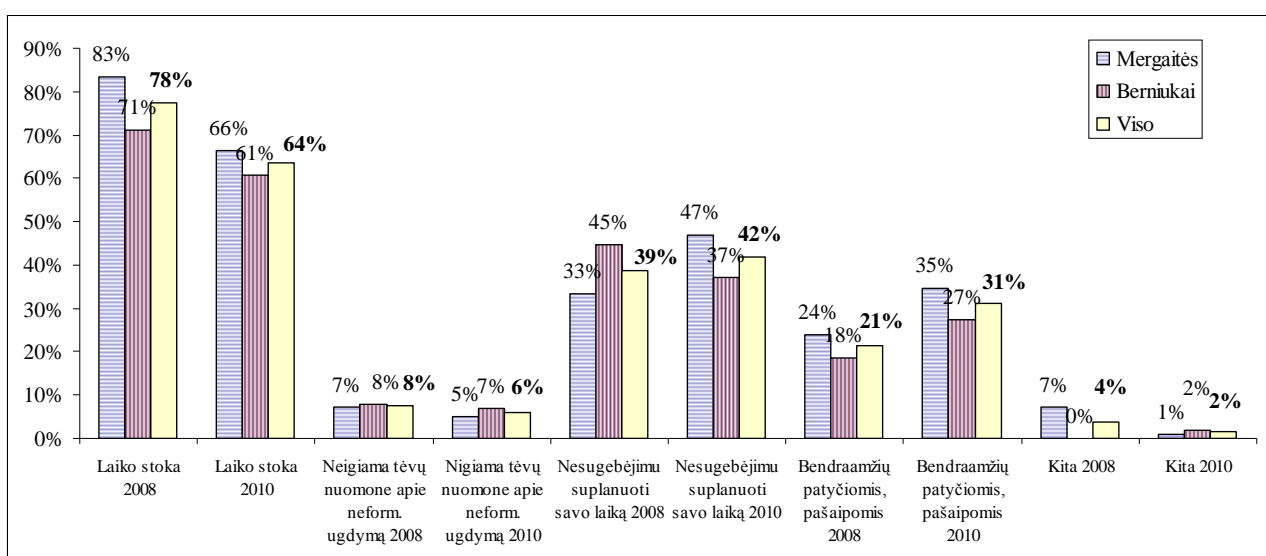
11 pav. Respondentų nuomonė apie iniciatyvos rodyimą aktyvinant popamokinį gyvenimą (N=280)

Iš pateikto paveikslo matyti, jog tiek 2008 m., tiek 2010 m. tirtų respondentų nuomonė yra panaši (53 proc. ir 66 proc.): aktyvinant popamokinį gyvenimą, iniciatyvą privalo rodyti mokiniai. „Kita“ atsakymą pasirinkusi respondentė (2008) nurodė, kad „iniciatyvą turėtų rodyti būrelių vadovai ir leisti prisijungti visiems“. 2010 m. apklausos duomenys rodo, kad mokiniai pageidauja didesnės mokytojų iniciatyvos bei mokinių ir mokytojų kartu.

Mokinių ir mokslininkų nuomonės sutapo – iniciatyvą rodyti, aktyvinant popamokinį gyvenimą, turi mokiniai.

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti problemas, su kuriomis susiduria neformaliojo ugdymo veikloje dalyvaujantys mokiniai (12 pav.).

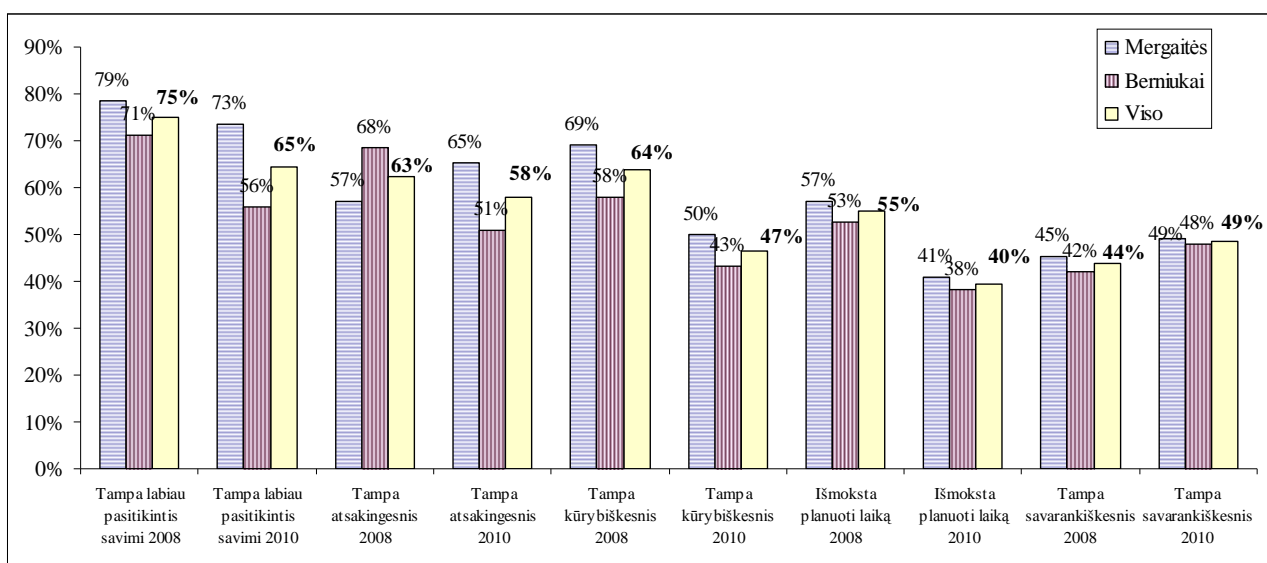
12 pav. **Problemos, su kuriomis susiduria neformaliojo ugdymo veikloje dalyvaujantys mokiniai (N=280)**

Palyginę gautus rezultatus pastebime, kad situacija nepakito. Didžiausia problema, su kuria susiduria mokiniai, dalyvaujantys neformaliojo ugdymo veikloje, yra laiko stoka – 78 proc. - 64 proc. Antroje vietoje – nesugebėjimas planuoti laiko (39 proc.-42 proc.). Mokiniai nurodė ir pavienes, bet svarbias problemas, su kuriomis jie susidūrė. „Kita“ atsakymo variantą pasirinkę mokiniai (4 proc.) nurodė per ilgą pietų pertrauką ir neigiamą mokytojų nuomonę apie papildomojo ugdymo veikloje dalyvaujančius mokinius (2008 m.), 2010 m. respondentė paminėjo mokinių tingėjimą. Atkreiptina problema, kurią nurodė patys mokiniai, - bendraamžių patyčios (šią problemą išskėlė 21 proc. -31 proc. mokinių, didesnis procentas mergaičių). Tiesa, truputį sumažėjo neigiama tėvų nuomonė apie dalyvavimą neformaliojo ugdymo veikloje (8 proc. -6 proc.).

Išnagrinėjus mokinių atsakymus, galima teigti, jog mokiniai geba išskirti jiems svarbias problemas. Ir nors svarbiausia problema nurodo laiko stoką ir nesugebėjimą jį planuoti, anketa

atskleidė ir kitą šiuo metu opią problemą – patyčias. Į tai verta atkreipti ypatingą dėmesį ir ieškoti galimybių padėti mokiniams pajusti savivertę bei dirbti patyčių prevencijos klausimu. Būtina tobulinti ir mokinių tarpusavio bendravimo kultūrą. Svarbu įtikinti tėvus ir mokytojus, kad šiuolaikinėje mokykloje dalykų perkrova (įtampa, nuovargis) gali daryti neigiamą įtaką jaunuolio sveikatai, o neformali veikla padeda sumažinti psichinę įtampą bei teikia pasitenkinimą. Iškeltai problemai spręsti galima rekomenduoti auklėtojams vesti klasių valandėles laiko vadybos tema.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę apie neformaliojo ugdymo įtaką asmenybės pokyčiams. Gauti tyrimo duomenys pateikti 13 pav.

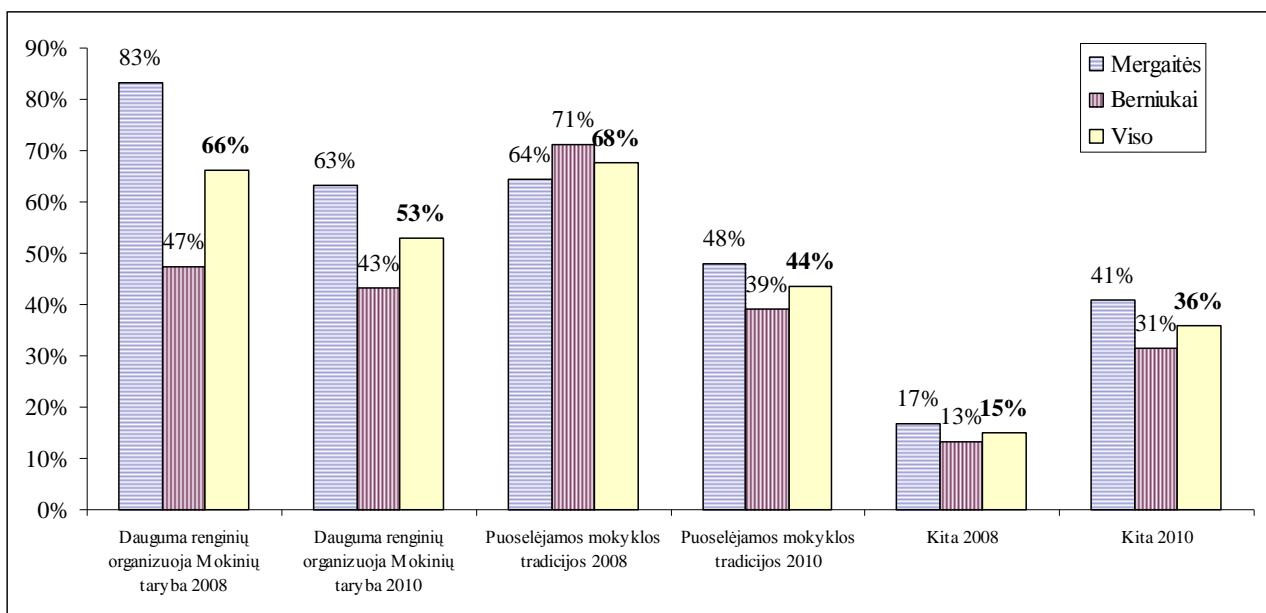
13 pav. Neformaliojo ugdymo įtaka mokinio asmenybės pokyčiams (N=280)

Lyginamosios šių duomenų analizės rezultatas mažai keitėsi. Daugiausiai respondentų mano, kad dalyvaudami neformaliojo ugdymo veiklose mokiniai tampa labiau pasitikintys savimi -75 proc. - 65 proc.

Antroje vietoje 2008 m. respondentai nurodė, kad dalyvaudami neformaliojo ugdymo veiklose tampa kūrybiškesni, o 2010 m. respondentai akcentavo, kad tampa atsakingesni. Trečioje vietoje, t.y. daugiau kaip pusė 2008 m. respondentų teigė, kad tampa atsakingesni, 2010 m. respondentai – kūrybiškesni. Mažiausiai 2008 m. respondentų mano, kad neformaliojo ugdymo veikla ugdo savarankiškumą, o 2010 metų respondentų nuomone mažiausią įtaką daro laiko planavimas.

Galima daryti prielaidą, jog neformaliojo ugdymo veiklos didina mokinių pasitikėjimą savimi, atsakingumą, ugdo kūrybiškumą, tačiau mokiniai nepakankamai vertina jo įtaką savarankiškumo ugdymui. Svarbu, jog mokiniai pripažįsta teigiamą neformaliojo ugdymo įtaką asmenybės pokyčiams. Daugiausiai respondentų mano, kad dalyvaudami neformaliojo ugdymo veiklose tampa labiau pasitikintys savimi.

Taip pat buvo svarbu išsiaiškinti mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumą.

14 pav. Mokyklos neformaliojo ugdymo proceso organizavimo išskirtinumas (N=280)

Keturioliktame paveiksle atskleidžiamas mokinių požiūris į mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumą. Palyginus duomenis šiuo aspektu, matyti, kad 2008 m. tirti mokiniai pirmenybę skyrė puoselėjamos mokyklos tradicijoms 68 proc. (64 proc. mergaičių ir 71 proc. berniukų), tuo tarpu 2010 m. respondentai išskyrė Mokinių tarybos aktyvumą – 53 proc. (63 proc. mergaičių ir 43 proc. berniukų). „Kita“ atsakymo variantą pasirinkę 2008 m. respondentai nurodė aktyvų sportinį gyvenimą, puoselėjamas katalikiškas tradicijas, veiklią papildomojo ugdymo organizatorę, didelį dėmesį skiriamą aplinkai. „Niekuo nesiskiria“ parašė vienas respondentas. 2010 m. didžiausias procentas respondentų (34 proc.) pasidžiaugė, kad sudarytos galimybės dalyvauti projektinėje veikloje, paminėtas psichologijos būrelis, aktyvi sportinė veikla.

7 lentelė

2010 m. tirtų respondentų išsakytą nuomonę, siekiant neformaliojo ugdymo optimizavimo mokykloje (N=200)

Tirtų mokinių nuomonė (kalba netaisyta)	Procentinė išraiška
1. Kiekviena klasė turėtų suorganizuoti bent po vieną renginį, o ne tik Mokinių taryba	4
2. Reikia visus mokinius įtraukti į veiklų organizavimą	2
3. Tobulinti skatinimo ir informavimo sistemą	6
4. Auklėtojai turėtų labiau skatinti mokinius	3
5. Renginiuose ir mokytojams reikėtų tapti dalyviais, o ne stebėtojais	1
6. Mokytojų entuziazmo	1
7. Mokinių noro ir aktyvumo	5
8. Dažniau klausti mokinių nuomonės	1
9. Vadovai turėtų parodyti didesnę dėmesį organizatoriams	1

7 lentelės tęsinys 44 puslapyje.

7 lentelės tęsinys

Tirtų mokinių nuomonė (kalba netaisyta)	Procentinė išraiška
10. Neformaliojo ugdymo veikla turėtų būti visiems tokia pat svarbi, kaip pamokos	1
11. Mažinti pamokų skaičių, kad užtektų laiko neformaliajam ugdymui (po 8 ar 9 pamokų sunku kur nors eiti)	3
12. Siekti naujovių, mokinius sudominti pramoginiais renginiais	1
13. Daugiau renginių, skirtų fiziniam tobulėjimui	1
14. Daugiau švenčių	1
15. Daugiau renginių tobulinančių profesinius įgūdžius	3
16. Daugiau organizuoti ekskursijų	1
17. Užsiėmimų ugdančių pagarbaus bendravimo įgūdžius	1
18. Įvairesnių būrelių	5
19. Organizuoti stovyklas	1
20. Tobulesnio muzikinio centro ir kt. reikiamos aparatūros	1
21. Aktų salės ir didesnės sporto salės	2
22. Daugiau, skirti finansinių lėšų renginių organizavimui	1
23. Viskas labai gerai	15,5
24. Nežino	17
25. Neatsakė	39

15,5 proc. mokinių teigiamai įvertino mokyklos neformaliojo ugdymo organizavimą. Aktyvesni mokiniai (56 proc. mokinių nesiūlė jokių gerinimo kelių, būdų) išryškino keletą probleminių aspektų:

1. Tobulinti mokinių skatinimo sistemą: įtraukti į renginių organizavimą kiekvieną klasę (ne tik Mokinių Tarybą), trūksta mokytojų ir mokinių entuziazmo bei noro dalyvauti, vadovų dėmesio, auklėtojų paskatinimo, nepakanka informacijos apie renginius ir skatinimo formas. Iš viso 12 proc. respondentų.

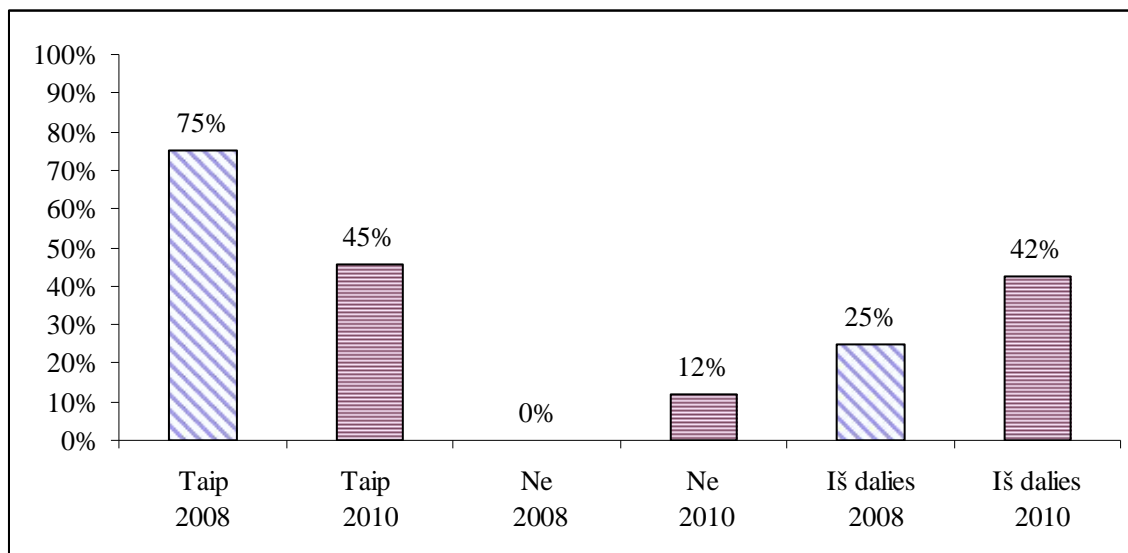
2. Mokiniai nori įvairesnės neformalaus ugdymo veiklos: būrelių, išvykų, stovyklų, užsiėmimų fiziniam parengimui stiprinti, dvasiniam pasaulėvaizdžiui, bendravimo įgūdžiams formuoti. Iš viso 7 proc. respondentų.

3. Stiprinti materialinę bazę: reiktų geresnės aparatūros, inventoriaus, sporto salės renovacijos bei įrengti aktų salę, per menkas renginių finansavimas. Iš viso 2 proc. respondentų.

4. Neformalųjį ugdymą laikyti svarbia ugdymo forma, lygiaverte formaliajam ugdymui (pamokoms): renginiai ir būreliai dažniausiai vyksta po pamokų, kai mokiniai pavargę ar skubina namo, neturi laiko. Iš viso 2 proc. respondentų.

4.3. Mokytojų ir vadovų požiūrio į neformaliojo ugdymo optimizavimą mokykloje empirinio tyrimo analizė

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti respondentų galimybę išsakyti nuomonę sudarant neformaliojo ugdymo metinę veiklos programą. Tyrimo duomenys pateikiami 15 pav.

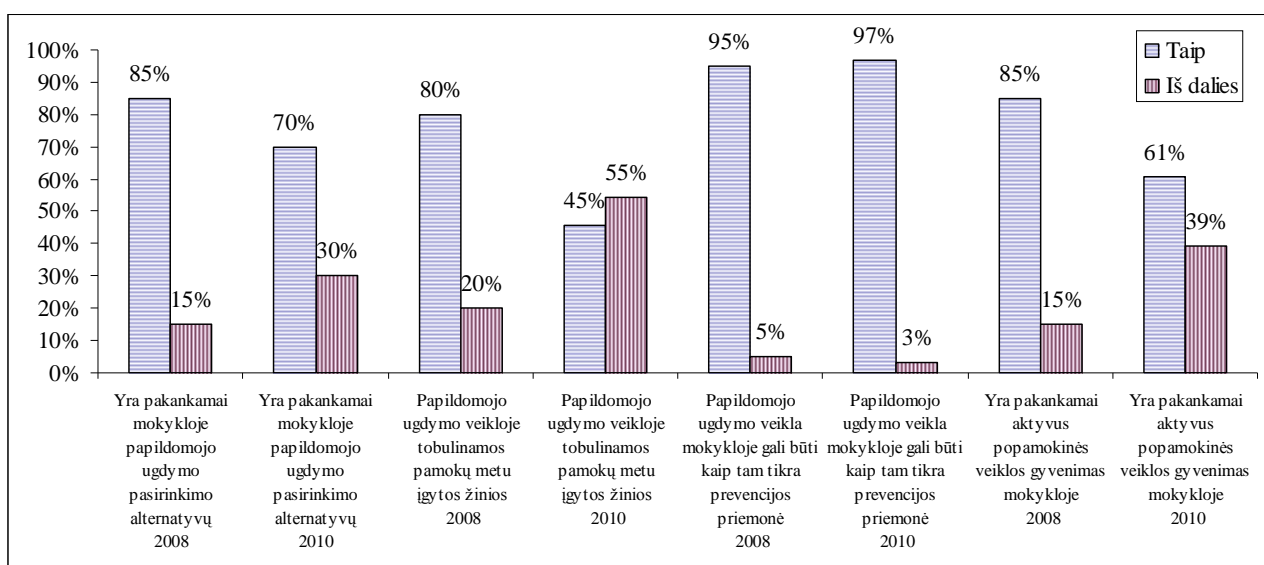
15 pav. Respondentų galimybė išsakyti nuomonę sudarant neformaliojo ugdymo metinę veiklos programą (N= 53)

Dauguma respondentų (75 proc. – 2008 m. ir 45 proc. – 2010 m.) nurodė, jog turi galimybę išsakyti savo nuomonę, sudarant neformaliojo ugdymo metinę veiklos programą. 2010 m. respondentų paaiškinimai: susirinkimuose ir asmeniškai duoda dalykinius patarimus neformaliojo ugdymo organizatorei, domisi, ką reiks dirbti. „Iš dalies“ atsakymo variantą pasirinkę 25 proc.– 42 proc. respondentai paaiškino nuomonės išsakymo būdus: pasiūlo renginius, vedimo formas, auklėtojų metodinės grupės posėdyje, susipažįstant su metinės veiklos programos projektu, perduoda klasės mokinių norus ir pageidavimus, projektines neformaliojo ugdymo veiklas derina su neformaliojo ugdymo organizatore. 2010 m. neigiamą atsakymo variantą pasirinkę 12 proc. respondentų nenurodė priežasties, tik vienas paaiškino, kad niekas neklausia nuomonės apie programos sudarymą: „išgirstame tik pačią programą“. Iš tiesų neformaliojo ugdymo veiklos programa sudaroma mokslo metų pabaigoje, išanalizavus mokinių poreikius, o programos projektas paliekamas svarstyti mokytojų kambaryje iki kitų mokslo metų rugsėjo vidurio, todėl galima siūlyti jį tobulinti Mokytojų, Mokyklos bei Mokinių tarybose iki kol bus patvirtinta mokyklos direktoriaus. Pastebimos tendencijos, jog mokytojai priešaringai vertina galimybes išsakyti nuomonę: jeigu 2008m. mokytojų pozicija buvo aiškiai pritarianti (75 proc. taip ir 12 proc. iš dalies), tai 2010 m. 45 proc. taip ir 42 proc. iš dalies. Galima daryti

prilaidą, jog mokytojai pasyviau dalyvauja svarstymuose ir net 12 proc. akivaizdžiai nurodo nedalyvavimą, pasyvų stebėjimą.

Nors dauguma respondentų netiesiogiai dalyvauja sudarant neformaliojo ugdymo veiklos programą, kai kuriems mokytojams reiktų aktyviau dalyvauti neformaliojo ugdymo veiklos programos sudaryme, būti atidesniems, aktyvesniems. Būtina ieškoti aktyvinimo būdų ir galimybių.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę apie neformaliojo ugdymo reikšmę bei jo būklę mokykloje. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 16 paveiksle.

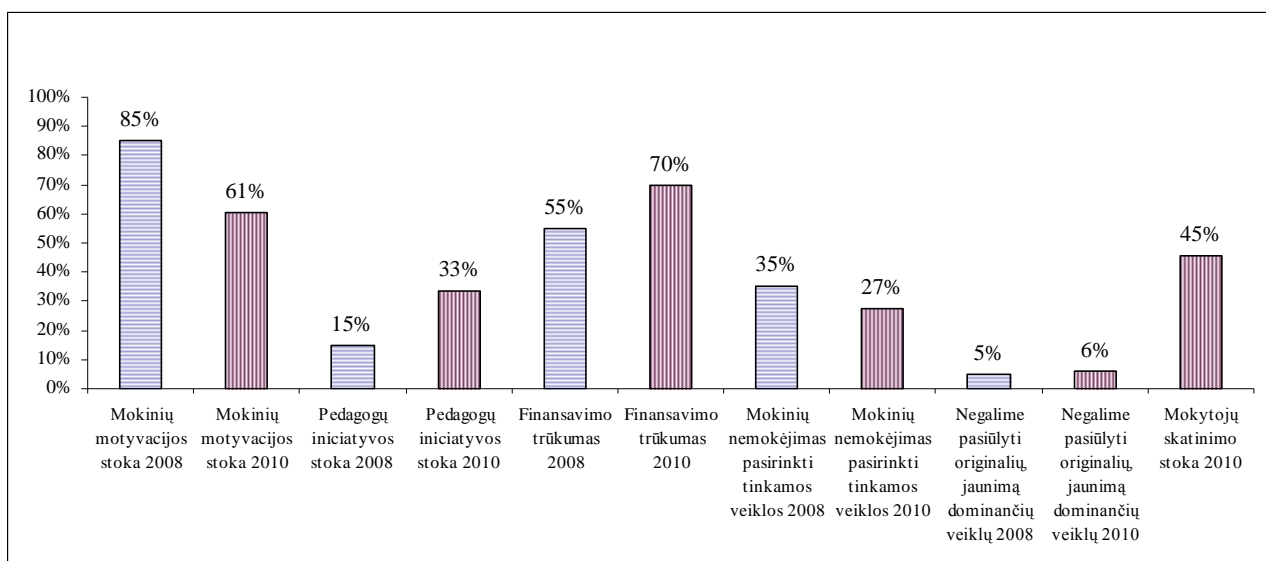

16 pav. Neformaliojo ugdymo mokykloje vertinimas (N=53)

Tyrimo duomenys rodo, kad 2008-2010 m. respondentų nuomonė mažai pasikeitė. Respondentai teigiamai vertina neformalųjį ugdymą mokykloje. 85 proc. – 2008 m. ir 70 proc. 2010 m. apklaustųjų mano, kad yra pakankamai neformaliojo ugdymo alternatyvų. 80 proc. - 45 proc. teigia, kad neformaliojo ugdymo veikloje tobulinamos pamokų metu įgytos žinios. 95 proc. - 97 proc. nurodo, kad neformaliojo ugdymo veikla mokykloje gali būti kaip tam tikra prevencijos priemonė. 85 proc. – 61 proc. atsakė, kad yra pakankamai aktyvus popamokinės veiklos gyvenimas mokykloje. Neigiamo atsakymo nepasirinko nė vienas mokytojas. Nedidelis procentas pasirinko variantą „iš dalies“. 2010 m. daugiausiai respondentų abejojo teiginiu, kad neformaliojo ugdymo metu tobulinamos pamokų metu įgytos žinios (55 proc.).

Matyti jog, mokykloje yra pakankamai aktyvus popamokinės veiklos gyvenimas, jis yra teigiamai vertinamas vadovų ir mokytojų. Didžiosios daugumos respondentų nuomone, mokykloje yra pakankamai neformaliojo ugdymo alternatyvų. Mokinių ir mokytojų nuomonė sutapo, kad neformaliojo ugdymo metu tik iš dalies tobulinamos pamokų metu įgytos žinios. Atkreiptinas dėmesys, jog reikalinga integracija formaliojo ir neformaliojo ugdymo veiklų, nes tai padėtų labiau pritaikyti pamokose įgytas žinias.

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti mokytojų ir vadovų nuomonę apie aktualias neformaliojo ugdymo organizavimo problemas. Gauti rezultatai pateikiami 17 paveiksle.

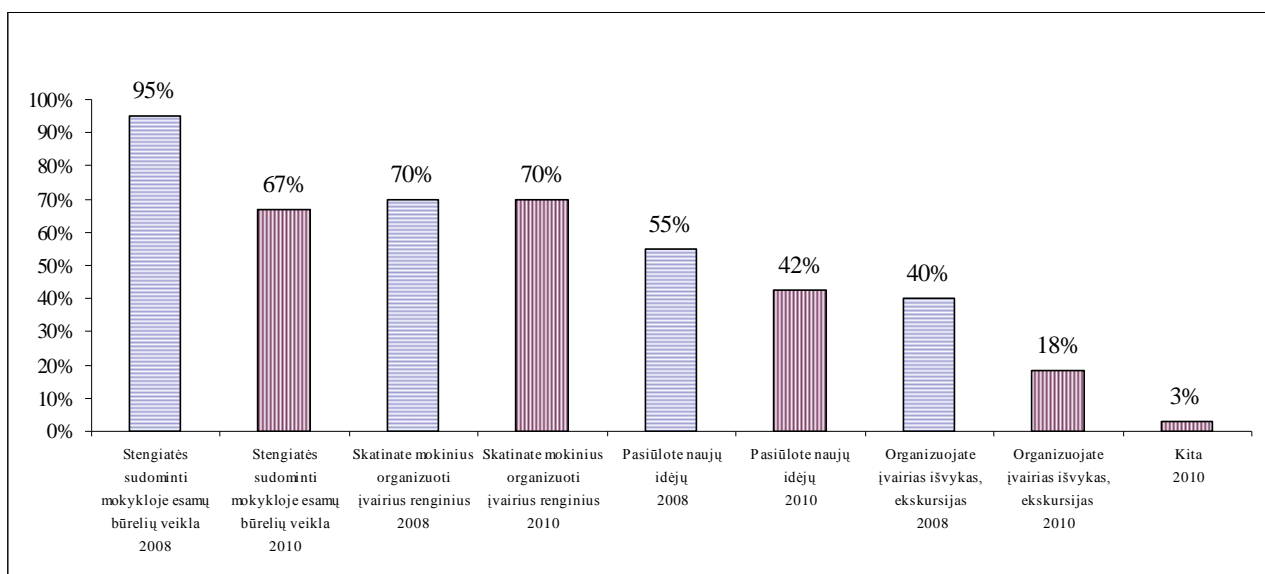

17 pav. Aktualios neformaliojo ugdymo organizavimo problemos (N=53)

Sugretinus 2008 ir 2010 m. respondentų nuomonę, matyti, kad 2008 m. respondentai išvelgė didžiausią neformaliojo ugdymo organizavimo problemą - mokinių motyvacijos stoką (85 proc.), antroje vietoje 55 proc. - finansavimo trūkumas. Tuo tarpu 2010 m. respondentai išskyrė – finansavimo trūkumą (70 proc.), o antroje vietoje- mokinių motyvacijos stoką (61 proc.). Trečioje vietoje – mokytojų skatinimo stoka - (45 proc.). Maža dalis respondentų (5 proc. -6 proc.) teigė, kad negali pasiūlyti originalių, jaunimą dominančių veiklų.

Mokinių ir mokytojų nuomonės sutapo: ir vieni, ir kiti išskyrė tas pačias organizavimo problemas: mokinių motyvacijos stoką, finansavimo trūkumą, mokinių nemokėjimą pasirinkti tinkamos veiklos.

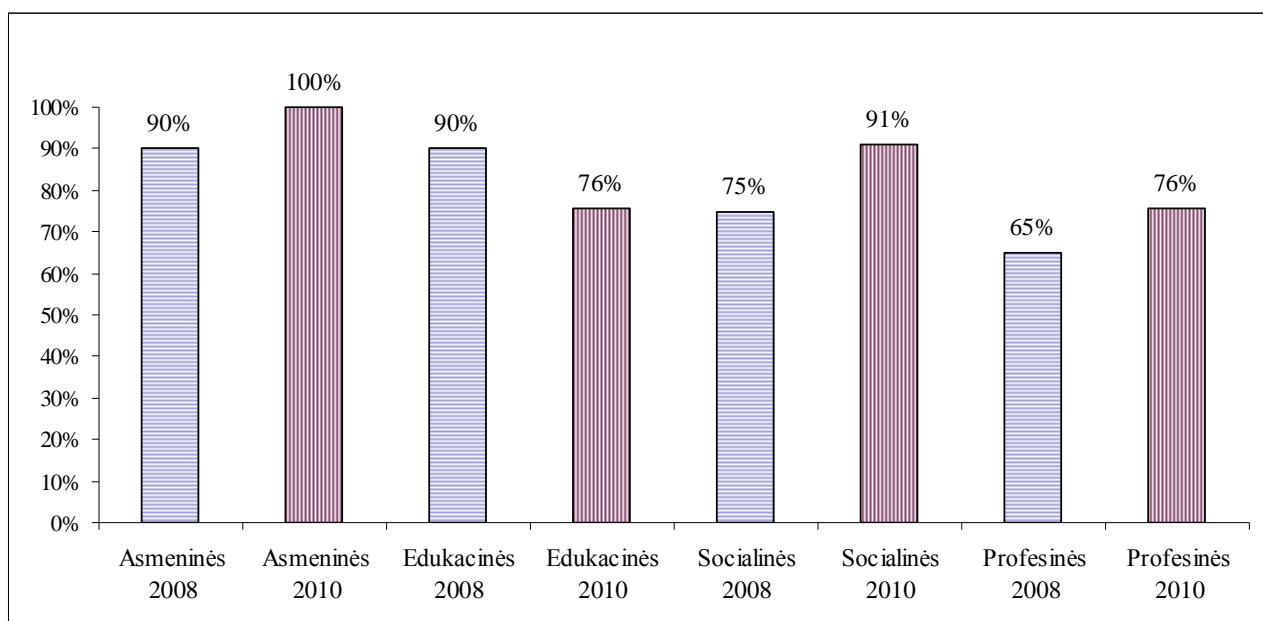
Kaip mokytojai ir vadovai padeda mokiniams pasirinkti neformaliojo ugdymo veiklos kryptį pavaizduota 18 paveiksle.

18 pav. Pagalbos būdai, pasirenkant neformaliojo ugdymo veiklos kryptį (N=53)

Lyginamoji duomenų analizė rodo, kad 2008 m. didžioji dauguma respondentų stengėsi mokinius sudominti būrelių veikla. 2010 m. respondentai skatino organizuoti įvairius renginius. „Kita“ atsakymą pasirinkę respondentai nurodė, kad skatina ir kviečia dalyvauti projektuose, įsijungti į kitas veiklas mokykloje. Pastebima tendencija, jog mokytojai mažiau skatina dalyvauti būrelių veiklose: skatinimas sumažėjo iki 28 proc., o išvykų organizavimas-22 proc. Tam įtaką daro ir šalies ekonominė situacija ir finansavimo, skatinimo galimybių mažėjimas.

19 paveiksle analizuojama, kokios kompetencijos ugdomos neformaliojo ugdymo veiklose.

19 pav. Neformaliojo ugdymo veiklose ugdomos kompetencijos (N=53)

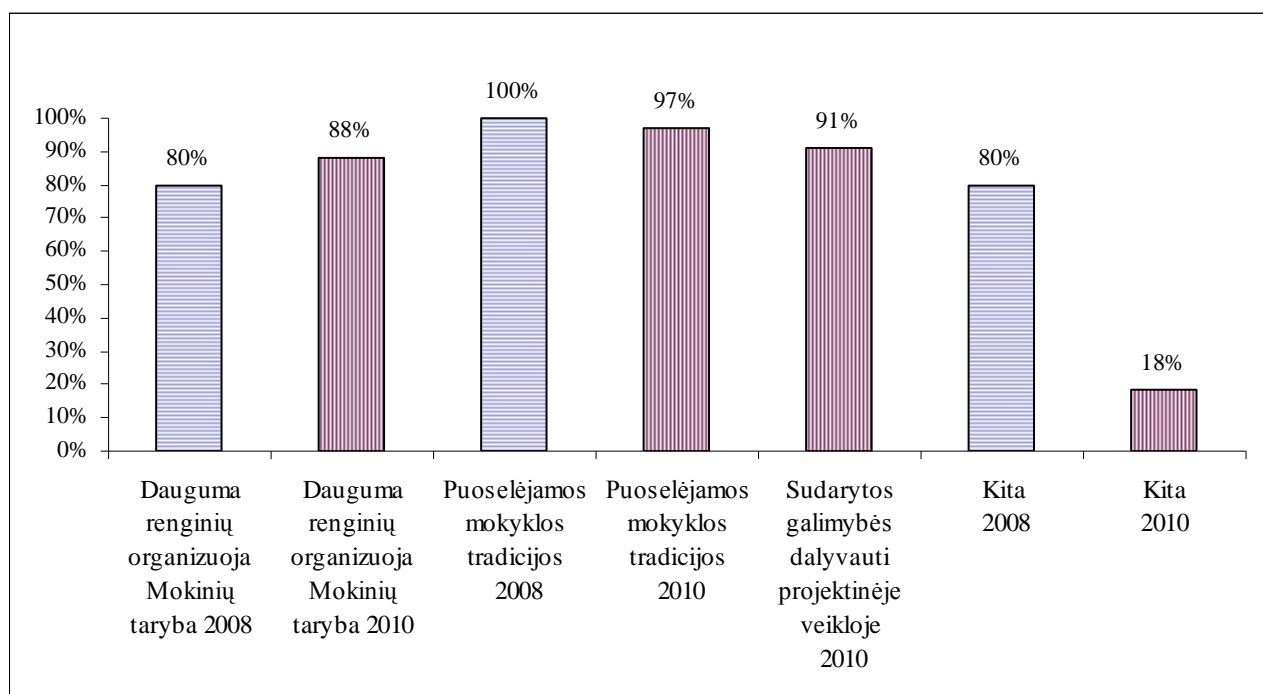
Išnagrinėjus tyrimo duomenis matyti, kad per dvejus metus respondentų nuomonė pasikeitė. 2008 m. tirti mokytojai akcentavo asmenines (90 proc.) ir edukacines (90 proc.)

neformaliojo ugdymo veiklose ugdomas kompetencijas, o 2010 m. respondentai išskyrė asmenines (100 proc.) ir socialines (91 proc.) kompetencijas. 2008 m. tirtų mokytojų nuomone, mažiausiai ugdomos kompetencijos – profesinės (65 proc.), tuo tarpu 2010 m. respondentai nurodė mažiau ugdomas edukacines (76 proc.) ir profesines kompetencijas (76 proc.).

Taigi neformaliojo ugdymo veikloje, mokytojų nuomone, labiausiai ugdomos asmeninės ir socialinės kompetencijos. Reikėtų atkreipti dėmesį į profesinių ir edukacinių kompetencijų ugdymą. Organizuoti daugiau su mokinio profesijomis susijusių renginių: profesinių olimpiadų, susitikimų, diskusijų ir kt., kad labiau būtų ugdomos edukacinės kompetencijos, reikėtų organizuoti debatų turnyrus, disputus ir kt.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti mokytojų ir vadovų nuomonę apie neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumą mokykloje. Gauti duomenys atsispindi 20 paveiksle.

20 pav. Mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumas (N=53)

Palyginus respondentų duomenis, didelių skirtumų neužfiksuota. Vadinasi, respondentų požiūris į neformalųjį ugdymą mokykloje išliko stabilus. Dauguma respondentų (2008 m. visi) teigė, kad puoselėjamos mokyklos tradicijos. Antroje vietoje 2010 m. respondentai akcentavo projektinę veiklą (80%). 80% - 88% respondentų mano, kad daugumą renginių organizuoja Mokinių taryba. 2008 m. „Kita“ atsakymo variantą pasirinkę respondentai įvardino puoselėjamas katalikiškas tradicijas ir vertybes, aktyvią neformaliojo ugdymo organizatorę, bendradarbiavimą su dvasininkais, veiklos planavimą ir analizavimą, glaudų bendradarbiavimą su savivaldos organizacijomis. 2010 m. respondentai nurodė aktyvią sportinę veiklą, puoselėjamas krikščioniškas vertybes.

Daugumos vadovų ir mokytojų nuomone, beje ir mokinių, mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumas - katalikiškų tradicijų puoselėjimas ir galimybių sudarymas projektinei veiklai ir mokinių savivaldai. Tiesa, mokiniai į pirmąją vietą iškelia Mokinių tarybos veiklą, o mokytojai ir vadovai - puoselėjamas tradicijas ir projektinę veiklą.

Toliau pateikiami konkretūs mokytojų ir vadovų (2010 m. 33 respondentai) atsakymai apie neformaliojo ugdymo mokykloje stipriasias ir tobulintinas sritis ir optimizavimo galimybes. Atliekant respondentų atsakymo turinio interpretacinę kokybinę analizę, gauta informacija surašyta 8-10 lentelėse. Aštuntoje lentelėje išskirtos mokytojų ir vadovų neformaliojo ugdymo mokykloje stipriosios sritys. Devintoje lentelėje – tobulintinos sritys. Dešimtoje – mokytojų ir vadovų nuomonė apie optimizavimo galimybes neformaliojo ugdymo veikloje.

8 lentelė

Neformaliojo ugdymo mokykloje stipriosios sritys (mokytojų ir vadovų požiūris) N=33

Tirtų mokytojų ir vadovų nuomonė	Procentinė išraiška
1. Susiformavusios ir puoselėjamos mokyklos tradicijos. Organizuojami prasmingi renginiai, tapę tradicija: Mokyklos gimtadienis-Mokytoja diena, Advento rytmetis, Kūčios klasėse, Dainų konkursas, spotiniai renginiai ir kt.	51,5
2. Stipri ir veikli Mokinių taryba	39
3. Mokyklos įvaizdžio kūrimas per įvairias Gerumo akcijas ir renginius.	9
4. Aktyvi sportinė veikla.	9
5. Veiklos tęstinumas, natūralumas, nuoširdumas, įdedama daug pastangų	6
6. Dirbanti, veikli neformaliojo ugdymo organizatorė, puikūs organizaciniai gebėjimai.	18
7. Ieškoma novatoriškų sprendimų	3
8. Sudarytos galimybės dalyvauti projektinėje veikloje.	51,5
9. Sudarytos galimybės mokiniams realizuoti save pagal pomėgius: Veiklų yra įvairių ir labai daug, tie mokiniai, kurie dalyvauja, yra drąsūs, kūrybingi, aktyvūs, iniciatyvūs, įgyja pasitikėjimo	30
10. Galimybės dalyvauti mokyklos, miesto ir respublikiniuose renginiuose ir konkursuose.	3
11. Bendražmogiškųjų, krikščioniškųjų vertybių puoselėjimas ir ugdymas. Ugdomas tautiškumas, patriotiškumas, dvasingumas, savarankiškumas, atsakingumas, bendravimo įgūdžiai.	9
12. Ugdomos mokinių socialinės ir asmeninės kompetencijos.	3

Tirtų respondentų nuomone, stipriosios neformaliojo ugdymo sritys yra:

1. Susiformavusios ir puoselėjamos mokyklos tradicijos (51,5 proc.);
2. Sudarytos galimybės dalyvauti projektinėje veikloje (51,5 proc.);
3. Stipri ir veikli Mokinių taryba (39 proc.).

Neformaliojo ugdymo mokykloje tobulintinos sritys, (mokytojų ir vadovų požiūris) N=33

Tirtų mokytojų ir vadovų nuomonė	Procentinė išraiška
1. Visas krūvis tenka Mokinių tarybos nariams ir neformaliojo ugdymo organizatorei.	15
2. Dažniausiai visose veiklose dalyvauja tie patys mokiniai, per menkai įsijungia klasių vadovai ir klasių bendruomenės. Daugiau turėtų įsitraukti į neformalųjį ugdymą pedagogai ne humanitarai, ypač profesijų mokytojai.	9
3. Bendruomeniškumo stoka.	9
4. Masiškumo stoka.	3
5. Finansavimo trūkumas.	24
6. Tinkamos fizinės aplinkos trūkumas: renginiams neturime normalios salės, todėl kartais nukenčia renginio kokybė.	12
7. Mokinių motyvacijos stoka.	18
8. Mokytojų skatinimo stoka.	21
9. Įvertinimo skatinimo tvarkos už dalyvavimą neformaliojo ugdymo veikloje	3
10. Būrelių įvairovės stoka	3
11. Neformaliojo ugdymo būrelių veiklos ir pasiekimų sklaidos trūkumas: skirti atskirą stendą neformaliojo ugdymo būrelių ar renginių pasiekimų sklaidai.	12
12. Per daug renginių, geriau mažiau, bet geriau finansuojamų, kokybiškesnių.	3
13. Neformalus ugymas turėtų būti prilygintas formaliam ugdymui.	3
14. Nėra trūkumų.	15

Tobulintinos neformaliojo ugdymo sritys mokykloje, respondentų nuomone, yra:

1. Finansavimo trūkumas;
2. Mokytojų skatinimo stoka;
3. Mokinių motyvacijos stoka

Neformaliojo ugdymo mokykloje optimizavimo galimybės (mokytojų ir vadovų požiūris) N=33

Tirtų mokytojų ir vadovų nuomonė	Procentinė išraiška
1. Skatinti finansiškai mokytojus ir mokinius už pasiekimus ir gerą darbą.	22
2. Parengti ir patvirtinti skatinimo tvarką/sistemą	3
3. Įtraukti visas klases į renginių organizavimą. Varžytuvės tarp klasių. Galima būtų kai kurias veiklas priskirti atskiroms klasėms ar klasių koncentrams. Pvz. Šventinių Mišių organizacija – rotacijos principu.	12
4. Skirti daugiau lėšų neformaliojo ugdymo veiklai.	9
5. Mokyklos administracija turėtų teikti visakeriopą pagalbą neformaliajam ugdymui, asmeniniu pavyzdžiu skatinti mokinius dalyvauti veiklose.	12
6. Išorinių sisteminių pokyčių: neformalus ugdymas turėtų būti prilygintas formaliam ugdymui	6
7. Bendruomeniškumo, pagalbos vienas kitam.	3
8. Visos bendruomenės, bet pirmiausia klasės auklėtojų, aktyvumo	3
9. Per daug renginių, geriau mažiau, bet geriau finansuojamų, kokybiškesnių.	3
10. Sudominti veiklomis elgesio problemų turinčius mokinius.	3
11. Atsiradus papildomoms lėšoms – organizuoti daugiau įvairesnių būrelių.	3
12. Stiprinti profesines kompetencijas.	3
13. Nežinau.	6
14. Neatsakė.	12

10 lentelėje respondentų nurodytos neformaliojo ugdymo optimizavimo galimybės mokykloje:

1. Skatinti finansiškai mokytojus ir mokinius už pasiekimus ir gerą darbą (22 proc.);
2. Įtraukti visas klases į renginių organizavimą (12 proc.);
3. Mokyklos administracija turėtų teikti visakeriopą pagalbą neformaliajam ugdymui, asmeniniu pavyzdžiu skatinti mokinius dalyvauti veiklose (12 proc.).

Abibendrinus mokytojų ir vadovų teiginius galima daryti išvadą, kad mokytojų ir vadovų nuomonė apie neformaliojo ugdymo optimizavimą mokykloje sutapo su mokinių keliamomis problemomis:

1. Stiprinti skatinimo sistemą: mokyklos administracija turėtų finansiškai stipriau remti renginius, skatinti finansiškai mokinius ir mokytojus už pasiekimus ir gerą darbą, atsiradus papildomoms lėšoms, organizuoti daugiau įvairesnių būrelių.
2. Daugiau telkti mokyklos bendruomenę: reikia mokyklos bendruomenės, pirmiausia klasės auklėtojų, aktyvumo ruošiant renginius, įtraukiant visas klases į veiklos organizavimą, vadovų iniciatyvumo, klasių rotacijos pagrindiniams mokyklos renginiams (Šv. Mišios, Advento rytmetis...).
3. Neformaliojo ugdymo veiklą prilyginti formaliajam ugdymui: įtraukti nepažangius, probleminius mokinius į veiklą, skirti renginiams deramą laiką, o veiklai organizuoti – dėmesį.
4. Stiprinti profesines kompetencijas: organizuoti veiklą, ugdančių mokinių profesinius gebėjimus.
5. Renginių gausa: geriau mažiau, bet geresnės kokybės, skiriant didesnę finansavimą, negu daug nekokybiškų, nepakankamai skatinamų renginių.
6. Trūksta būrelių ataskaitos už metus: pristatymai vyksta, tačiau nepakanka informacijos apie būrelių veiklą.
7. Mokiniai pageidautų įvairesnės neformaliojo ugdymo veiklos: būrelių, išvykų ir kt.

5. NEFORMALIOJO UGDYMO METINĖS VEIKLOS PROGRAMOS ANALIZĖ

Vadovavimas neformaliojo ugdymo veiklai mokykloje – svarbi ir sudėtinga ugdymo sritis. Ji reikalauja atsižvelgti į mokyklos kultūrinės ir istorines tradicijas, materialinę – techninę laisvalaikio bazę, visos mokyklos bendruomenės, ypač mokinių, poreikius.

Technologinės mokyklos neformaliojo ugdymo organizatorės sudarytos veiklos programos tikslas: neformalųjį ugdymą organizuoti vadovaujantis krikščioniškomis vertybėmis, demokratinėmis nuostatomis ir mokyklos misija .

Uždaviniai:

1. Sudaryti neformaliojo ir dvasinio ugdymo veiklos organizavimo kryptis ir jomis grįsti veiklą;
2. Ugdant kompetencijas, sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, brandinti tautinę ir kultūrinę savimone, ugdyti(s) sveikos gyvensenos įgūdžius, atsparą negatyviems įpročiams, spręsti socialinės integracijos problemas.
3. Skatinant Mokinių Tarybos savarankišką veiklą, padėti jiems plėtoti kūrybines ir profesines galias, problemų sprendimo įgūdžius, kritinį mąstymą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų įvairovę;
4. Rūpintis bendruomenės sielovadine globa;
5. Rūpintis auklėtojų , tėvų švietimu ir bendradarbiavimu;
6. Tirti ir analizuoti neformaliojo ir dvasinio ugdymo veiklos organizavimo efektyvumą, teikti išvadas ir pasiūlymus veiklos kokybei gerinti.

Programos turinys grindžiamas LR švietimo ir mokslo neformaliojo vaikų švietimo koncepcija ir kitais jau minėtais dokumentais, mokyklos filosofija, ugdymo planu ir misija – padėti mokiniui pasiruošti profesinei ir pilietinei veiklai, nuolatiniam savęs tobulinimui, savarankiškam gyvenimui, kuris būtų grindžiamas meile Dievui, Žmogui, Tėvynei, Darbui, Šeimai.

Programa sudaroma mokslo metų pabaigoje, vadovaujantis atlikta veiklos programos analize, svarstoma Mokinių, Mokytojų, Mokyklos tarybose, tvirtinama mokyklos direktoriaus mokslo metų pradžioje.

Veiklos programa suskirstyta į 6 darbo kryptis. Pirmoji – dorinis ugdymas. Nuo seno yra sakoma, kas pro pirštus žvelgia į dorinį jaunimo auklėjimą, tas užsiima kriminalinio elgesio gamyba, tas kuria nusikaltėlių visuomenę. Yra sakoma, kad aukščiausia vertybė pasaulyje yra ne žmogus apskritai, o tikrai doras žmogus.

Technologinės mokyklos neformaliojo ugdymo organizatorė parengia dorinio ugdymo planą mokiniams ir darbuotojams, diskutuodama su mokyklos bendruomene, svarstydamą Mokinių ir Mokyklos tarybose.

Organizatorė inicijuoja bendradarbiavimą su kitomis katalikiškomis mokyklomis, įstaigomis ir organizacijomis.

Antroji kryptis – pagalba klasės auklėtoji. Tai labai svarbi mokyklos papildomojo ugdymo organizatorės darbo funkcija. Drauge su Auklėtojų metodine taryba sudaromas klasių valandėlių teminis planas (3 mokymosi pakopoms – I – III kursui). Pasirenkamos temos, padedančios įgyvendinti auklėjimo tikslus, atsižvelgiama į šalutinius ugdymo procesą veikiančius faktorius:

- Įstaigos pobūdį, jos misiją, auklėjimo kryptis.
- Valstybės švietimo įstatymus ir koncepcijas, lemiančias asmenybės ugdymą.
- Mokinių nuomonę, jų poreikius ir interesus.

Temos klasifikuojamos į temas pagal sritis: asmenybės ugdymas, dalinimasis ir dalyvavimas visuomenėje veikloje, profesinis ugdymas, sveikatinimas, etika ir karjeros planavimas.

Šiandieninė visuomenė į ugdymą žvelgia vartotojo žvilgsniu. Perdėtas dėmesys būtinai finansinei sėkmei gali skatinti kraštutinę konkurenciją ir savanaudiškų tikslų siekimą, tikrųjų vertybių neigimą. Visuomenėje vis dažniau kalbama apie vertybių krizę. Jaunuoliai absorbuoja įvairias žinias iš įvairių rūšių šaltinių, bet jie nesugeba tvarkytis su gaunamos informacijos srautu, išskirti tai, ką sužinoję. Gana dažnai jie nemoka kritiškai įvertinti, kas teisinga ir gera, o ką reikėtų atmesti. Todėl apgalvotos programos ir kūrybiški, mylintys savo darbą auklėtojai daro didelę įtaką jaunimo ugdymo procese. Ši programa skatina auklėtoją ir mokinius drauge aptarti kasdienius reiškinius, vertybes, įsitikinimus. Mažoje bendruomenėje vieni kitus augina ir auga patys, mokosi tarnauti sau ir kitiems. Programa auklėtojus kviečia didesniam pasišventimui, siūlo tobulinimo (si) kelius.

Trečioji svarbi neformaliojo ugdymo organizatorės darbo kryptis – tėvų švietimas. Tai ir tėvų susirinkimų organizavimas, ir galimybių sudarymas tėvams įsijungti į aktyvią veiklą, ir šiltų bendravimo santykių kūrimas, ir paskaitų ir diskusijų aktualiomis temomis organizavimas tėvams.

Pasak S. Dapkienės (2002), „šeima ir mokykla yra dvi institucijos, atsakingos už jaunosios kartos parengimą savarankiškam gyvenimui, atsakingos už visuomenės ateitį. Tačiau, nors tėvus ir mokytojus jungia vienas tikslas - vaikas, augantis žmogus, būsimasis pilietis, bet mokykla yra pagrindinė socialinė veikėja, todėl ji turi išskirtinę galimybę užmegzti labai reikalingus ir reikšmingus partnerystės ryšius su tėvais“ (4, p.125).

2007/2008 mokslo metų vidinio audito srities - bendravimas su tėvais - rezultatai rodo, kad mokykla taiko įvairius bendravimo su tėvais metodus: organizuoja tėvų susirinkimus, dalyvaujant dalykų mokytojams ir vadovams; tėvų dienas, atvirų durų dienas; siūlo individualius tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo būdus. 98 proc. tėvų nurodė, kad tokia darbo su tėvais forma juos tenkina (anketoje skirtoje tėvams atsakė „visiškai sutinku“ arba „sutinku“ ; tai fiksuota tėvų susirinkimų protokolų registracijos žurnale V8). 2009 m. spalio mėnesį mokykloje įkurtas Tėvų klubas.

Mokykloje numatyta bendravimo tvarka tėvams yra aiški. Tėvai informuojami raštu ir telefono pranešimais (Ugdymo planas 2007/2008 ir 2009-2010 mokslo metams; auklėtojų planai 2007/2008 m.m. ir 2009-2010 m.m.).

Tėvų gaunama informacija apie vaiko daromą pažangą yra pakankama. Tėvams sudaromos sąlygos konsultuotis su mokytojais. Tėvai informuojami apie įvairius mokyklos darbo aspektus: ugdymo planus, pasiekimų vertinimo sistemą. Tėvų atstovai Mokyklos taryboje supažindinami su minėtais aspektais (2007/2008 ir 2009-2010 mokslo metų Mokyklos tarybos protokolai ir bendruomenės susirinkimų protokolai).

Išskirtinos ir silpnosios bendravimo su tėvais pusės – susirinkimų lankomumas (tėvų susirinkimuose 2007/2008 mokslo metais dalyvavo 25 proc. tėvų, 2009-2010 m. tėvų susirinkimuose dalyvavo 27 proc. tėvų).

Ketvirtoji šios mokyklos neformaliojo ugdymo organizatorės funkcija - mokinių savivaldos kuravimas. Svarbus mokinių mokymas planuoti ir įgyvendinti planus; mokymas vadovauti (lyderiauti); padėti bendradarbiauti su jaunimo organizacijomis ir kitų mokyklų mokinių tarybomis. Papildomojo ugdymo organizatorės tikslas – padėti jaunimui įgyti kūrybingo dalyvavimo visuomeniniame gyvenime įgūdžius. Siekiama taip organizuoti popamokinę veiklą mokykloje, kad stiprėtų mokinių pasitikėjimas savo jėgomis, atsirastų noras dirbti savo mokyklos, tautos ir valstybės labui.

Būtent humanistinė psichologija akcentuoja savęs realizavimo svarbą. Svarbus momentas asmenybės vystymuisi yra savojo „aš“ suvokimas, įsisąmoninta būseną „čia ir dabar“, kai pajuntama vidinė darna, pasidaro svarbios dvasinės vertybės, kai jomis pradeda vadovautis gyvenime.

Asmenybės aktyvumas dažnai yra sąmoningas, jis pasireiškia tikslingoje veikloje. Nustatyta, kad žmonės skirtingai elgiasi pasirinkdami veikimo tikslus: „Vieni apsiriboja nelabai reikšmingais tikslais, kitus patraukia didingesni siekiai“ (Jacikevičius, 1995, p. 36).

2007/2008 mokslo metų vidinio audito ir 2009 m. mokyklos akreditacijos rezultatai rodo, kad mokykloje dirba veikli Mokinių taryba. Ji sudaro metinę veiklos programą ir ją įgyvendina. Mokiniai dalyvauja Mokyklos tarybos veikloje. Bendradarbiauja ir kuria projektus su Panevėžio

prekybos ir paslaugų verslo, K. Paltaroko gimnazijos, Šiaulių „Sandoros“ pagrindinės ir J. Janonio gimnazijos, Lenkijos Bžeščės, Kauno PRC Mokinių tarybomis, Jaunimo galimybių integracijos centru, Katalikiškų mokyklų asociacija. Mokinių taryba inicijuoja gerumo akcijas mieste ir mokykloje. 2007 m.-2008m.-2009 m. rugsėjo – gruodžio mėn. Mokinių taryba dalyvavo Pilietinio ir tautinio ugdymo projekte „Tobulėti, Dalyvauti, Keisti“. Projekto tikslas: Mokinių tarybos veiklos mokykloje stiprinimas, suteikiant atitinkamas kompetencijas ir įgūdžius, užtikrinant demokratinį mokyklos valdymą ir pilietinių iniciatyvų organizavimą. Dalyvaudami projekte mokiniai ugdėsi bendravimo įgūdžių seminaruose, aiškinosi demokratijos, pilietiškumo ir savivaldos sampratos reikšmes, mokėsi rengti ir įforminti dokumentus susipažino su vadovavimo menu. Mokiniai mokėsi debatuoti, surengė 9 gerumo akcijas, susitiko su savivaldybės darbuotojais, kuruojančiais jaunimo reikalus ir kt. Ugdytinių ir ugdytojų triušas buvo įvertintas – mokyklos Mokinių tarybos pirmininkė išrinkta Panevėžio Vyskupijos jaunimo veiklų koordinatorė. 2008 m. lapkričio mėnesį mokykla, švėsdama 80 – ajį gimtadienį, sulaukė ypatingos dovanos – Jo Šventenybės Benedikto XVI Apaštališkojo Palaiminimo mokyklos bendruomenei. Prie garbingo įvertinimo gerais darbais prisidėjo Mokinių taryba, nuolat aktyviai dalyvaujanti Bažnyčios inicijuojamoje veikloje.

Technologinės mokyklos Mokinių tarybos nariai – aktyvūs, iniciatyvūs jauni žmonės, kurie turi idėjų ir nevengia atsakomybės.

Humanistinio ugdymo principai ir asmenybės vystymosi dėsningumai mokyklai kelia tam tikrus reikalavimus. Vienas iš reikalavimų – mokiniui leisti laisvai pasirinkti tobulėjimo kryptį, realizuoti tobulėjimo troškimą, sudaryti sąlygas jau minėtam asmeniniam saugumui. Didelę įtaką asmens brandai daro socialiniai, ekonominiai, kultūriniai, politiniai pokyčiai visuomenėje ir švietimo sistemoje. Tačiau šiandien pastebime ir galime tvirtinti, kad tie pokyčiai ne visuomet yra palankūs besiformuojančiai asmenybei. Juk asmenybė, anot humanistų, yra nuolatiname tapimo procese, o aplinka tiesiogiai tą procesą veikia. Mokykla, įveikdama įvairius prieštaravimus, daugiau ar mažiau rūpinasi sąlygų vientisos asmenybės vystymuisi sudarymu. Mokykloje organizuojamas papildomas ugdymas yra „sudėtinė švietimo sistemos dalis, skirta asmenybės gebėjimų ugdymui, saviraiškos poreikių bei kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui“ (Kvieskienė, 2000, p. 31).

Papildomas ugdymas padeda kurti atvirą vietos bendruomenei mokyklą, atliekančią kultūros židinio funkcijas, integruojant visus bendruomenės narius ir telkiant juos tobulėjimui bei vietos problemų sprendimui, sako G. Kvieskienė (2000).

2008 m. mokykloje veikė 14 papildomojo ugdymo būrelių (1440 val.): 3 sporto (krepšinio –mergaitėms ir berniukams, atletinės gimnastikos), šokių, dailės ir rankdarbių, 2 muzikos, liturgijos, 2 jaunųjų žurnalistų (laikraščiai „Žiezirba“ ir „Liepsnelė“), 1 laikraščio maketavimo, 2

folkloriniai būreliai (ansamblis ir instrumentinė grupė), 1 profesinio informavimo. Juose dalyvavo 179 mokiniai (2007/2008 mokslo metų papildomojo ugdymo dienynai). Pasiekimai: sporto žaidynių regionų varžybose užimta II vieta merginų grupėje ir III vieta vaikinų grupėje; folklorinis ansamblis „Raskila“ pripažintas geriausiu folkloriniu kolektyvu mieste; mokyklos laikraščių redakcijos kolektyvai išleido 4 „Žiežirbos“ ir 2 „Liepsnelės“ leidinius, kiti būreliai talkino mokyklos renginiuose, atstovavo mokyklai miesto ir respublikinėse šventėse.

2009-2010 m.m. mokykloje veikia 8 neformaliojo ugdymo būreliai (1020 val.): 2 – Laikraščių leidybos (būreliuose dalyvauja 30 mokinių), Profesinio informavimo (15 mokinių), Krepšinio būrelis mergaitėms (17) ir berniukams (23), dailės (integruota meninė raiška), būrelyje dalyvauja 15 mokinių, dainavimo (integruota meninė raiška) ir instrumentinio muzikavimo (integruota meninė raiška), dalyvauja 30 mokinių. Iš viso būrelius lanko 115 mokinių. Palyginus 2008 ir 2010 m. skirtas valandas neformaliojo ugdymo būrelių veiklai vykdyti, matyti, kad dėl sumažinto finansavimo, skirta 420 val. mažiau. Mokyklos gyvenimą praskaidrina turiningos bendruomenės šventės. Anot rašytojos Jurgos Ivanauskaitės (1992): „Iš pilkų kasdienybės siūlų nuaustas mūsų buvimas čia, į kurį margaspalvėmis, švytinčiomis gijomis įsipina šventės“. Svarbios ir kitos nepamokinės veiklos formos: seminarai, susitikimai, dvasinės pratybos, rekolekcijos, parodos, akcijos, susirinkimai, paskaitos, olimpiados, išvykos, spektakliai, sportinės varžybos, konkursai, šventės (tautinės, religinės, tradicinės, pasaulinės), popietės, vakarai, projektai ir kt. Per metus įvyksta apie 86 neformaliojo ugdymo renginiai, nors planuojama programoje – 47. Tokio padidėjimo priežastis nepakankamas informatyvumas: Švietimo ministerija, įvairios jaunimo organizacijos apie galimas veiklas praneša geriausiu atveju prieš 2 mėnesius, o mokykloje veiklos planuojamos mokslo metų pabaigoje, atlikus mokinių poreikių tyrimą. Jos koreguojamos mokslo metų pradžioje, susirinkus Mokinių ir Mokyklos taryboms, pritarus Mokytojų tarybai. (2007/2008 ir 2009-2010 mokslo metų neformaliojo ugdymo programos). Galima daryti išvadą, kad būtinas veiksmų derinimas padėtų optimizuoti neformaliojo ugdymo veiklas, leistų pasiūlyti įvairesnių renginių, konkursų, projektų mokiniams.

Išvada: Visos neformaliojo ugdymo organizatoriaus darbo kryptys integruojamos į metinį neformaliojo ugdymo veiklos planą. Planas padeda kryptingai dirbti, planuoti ir paskirstyti materialinius resursus. Mokykloje sukurta neformaliojo ugdymo veiklos organizavimo sistema. Darytina išvada, jog didžiausia neformaliojo ugdymo organizavimo problema šalyje – aiškios ir vieningos programos nebuvimas, kaip organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą, kaip ją įgyvendinti ir vertinti. Todėl reikėtų siūlyti Švietimo ir mokslo ministerijos konferencijose svarstyti šį klausimą ir kurti neformalaus ugdymo organizavimo ir informavimo sistemą šalyje. Mokyklose neformaliojo ugdymo veiklos programos tvirtinamos rugsėjo mėnesį, todėl Švietimo

ir mokslo ministerija bei kitos jaunimo veiklą koordinuojančios organizacijos galėtų iš anksto (rugsėjo mėn pradžioje) informuoti apie planuojamus metinius renginius. Tada mokyklos renginius ir konkursus įtrauks į savo veiklos planą, šie nesidubliuos, išsidėlios mokyklos neformaliojo ugdymo plane proporcingai.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslininkų nuomonę apie neformaliojo ugdymo reikšmę vaikams ir jaunimui, galima teigti, kad asmenybės tobulėjimui, pozityvių vertybių formavimui, saviraiškai, atsparumui žalingiems įpročiams yra svarbi kryptinga ir turininga, sumaniai organizuota neformali veikla.
2. Neformaliojo ugdymo veiklos būdų ir formų planavimas, atsižvelgiant į amžiaus tarpsnių psichologinę charakteristiką ir amžiaus tarpsniui būdingus poreikius, sudaro galimybes kūrybinėms galioms, iniciatyvumui plėtotis, kaupti dorovinę patirtį, praktiškai taikyti įgytas žinias, pozityviai bendrauti, įgyvendinti tikslus ir idealus.
3. Išstudijavus neformalaus švietimo dokumentus, galime konstatuoti, kad šiandieninė Lietuvos švietimo sistema yra nukreipta į vaiką, orientuota į žmogaus prigimties galių atskleidimą, dorą, laisvą, atsakingą, kūrybišką, socialinėje aplinkoje sugebančio prisitaikyti žmogaus ugdymą.
4. Ištyrus mokinių, mokytojų ir vadovų požiūrį į neformaliojo ugdymo proceso optimizavimą mokykloje ir apibendrinus tyrimo metu gautus rezultatus, galima teigti:
  - Respondentai teigiamai vertina neformaliojo ugdymo veiklą ir mano, kad ji yra pakankamai aktyvi, lemianti asmenybės pokyčius. Didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių mokinių nurodo, kad gali save realizuoti vienoje ar kitoje mokyklos organizuotoje neformaliojo ugdymo veikloje. Didžiausią įtaką savirealizacijai daro klasės savivaldos, būrelių, Mokinių tarybos ir projektinės veiklos. Tačiau pastebimos teigiamo vertinimo mažėjimo tendencijos: 24 proc. mokinių išvelgia mažesnes savirealizacijos galimybes. Lyginant mokytojų ir mokinių to paties kriterijaus vertinimą – 2010 m. mokinių vertinimas 24 proc. mažesnis.
  - Tyrimo metu išryškėjo mokytojų ir mokinių popamokinės veiklos aktyvumo mokykloje vertinimo skirtumai: dauguma mokytojų teigiamai vertina neformaliojo ugdymo veiklą aktyvumą (2008 - 85 proc., 2010 – 61 proc.). Tuo tarpu taip vertinančių mokinių tik pusė (2008 - 66 proc., 2010 – 38 proc.).
  - Apklausos rezultatai parodė, kad mokiniai kritiškiau negu mokytojai vertina pamokų metu įgytų žinių tobulinimą popamokinėje veikloje, daugumos mokinių, mokytojų ir vadovų nuomonė sutapo su mokslininkų išsakyta mintimi, kad neformaliojo ugdymo veikla mokykloje gali būti tam tikra prevencinė priemonė, tačiau šitaip manančių mokinių 2010 m. 43 proc. mažiau negu mokytojų .
  - Daugumos respondentų nuomone, neformaliojo ugdymo veiklą metu labiausiai lavinami bendravimo įgūdžiai. Mokytojų ir vadovų nuomone, neformaliojo

ugdymo veikloje labiausiai ugdomos socialinės ir asmeninės kompetencijos, kiek mažiau – edukacinės ir profesinės.

- Mokinių ir mokytojų nuomonės apie mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos išskirtinumą beveik tapačios: mokiniai, mokytojai ir vadovai mano, kad mokykloje puoselėjamos tradicijos, aktyvi Mokinių tarybos, projektinė ir sportinė veiklos, jos planuojamos, analizuojamos ir svarstomos savivaldos organizacijose.
5. Išnagrinėjus technologinės mokyklos neformaliojo ugdymo veiklos programą, matyti, kad neformaliojo ugdymo veikla yra vykdoma pagal numatytas darbo kryptis, išsiskelbę tikslą ir uždavinius, atsižvelgiama į mokyklos kultūrinės ir istorines tradicijas, materialinę – techninę laisvalaikio bazę, visos mokyklos bendruomenės ir ypač mokinių poreikius. Programa padeda kryptingai ugdyti asmenybę, planuoti laiką ir materialinius išteklius. Ji atskleidžia mokinių neformaliojo ugdymo ypatumus, o įgyvendinimo analizė - ir problemas, pvz. renginių apimtis padvigubėja dėl vieningos neformalaus ugdymo organizavimo sistemos šalyje nebuvimo.
  6. Respondentų nuomone, neformaliojo ugdymo veikloje dalyvaujantys mokiniai susiduria su šiomis problemomis: laiko stoka, negebėjimu planuoti laiko. Mažiau respondentų nurodė, kad problema yra bendraamžių patyčios, neįvertinimas už dalyvavimą neformaliojo ugdymo veikloje, norimos veiklos nebuvimas. Respondentai pageidautų mokykloje šokių būrelių ir šokių vakarų, įvairesnių sporto būrelių.
  7. Hipotezė pasitvirtino, nes atlikta mokinių neformaliojo ugdymo proceso organizavimo tyrimo analizė iškėlė neformaliojo ugdymo mokykloje problemas, atskleidė stipriąsias puses bei išryškino kritiškesnę mokinių nei mokytojų požiūrį į neformaliojo ugdymo veiklas mokykloje.

REKOMENDACIJOS

Įvertinant mokinių ir mokytojų atsakymus į pateiktus klausimus ir išanalizavus neformaliojo ugdymo organizatoriaus sudarytą neformaliojo ugdymo veiklos programą, galima teigti, kad neformaliojo ugdymo procesui optimizuoti būtina:

1. Parengti Auklėtojų metodinei grupei tinkamą mokinių skatinimo sistemą, atspindinčią kiekvieno mokinio indėlį ir atlygį.
2. Įtikinti mokytojus, mokinius ir tėvus, kad neformaliosios veiklos inicijavimas mokykloje, aktyvi kiekvieno mokinio veikla yra žingsnis, užkertantis kelią patyčioms, neigiamos nuomonės formavimui. Be to, aktyvi veikla mažina patiriamą psichinę įtampą dėl didelio krūvio vyresnėse klasėse, kuris šiuolaikinėje mokykloje yra neišvengiamas.
3. Ieškoti būdų, kaip glaudžiau integruoti neformalųjį ugdymą su formalioju.
4. Įtraukti pagal galimybes kuo daugiau klasių į renginių organizavimą.
5. Skirti dėmesio būrelių reklamai ir sklaidai.
6. Sudaryti sąlygas ir galimybes save realizuoti pasyviems, nedalyvaujantiems veikloje mokiniams. Pvz., jei mokykla negali pasiūlyti pageidaujamo neformaliojo ugdymo užsiėmimo, galima sudaryti sutartį su kita mokymo įstaiga, kurioje yra pageidaujamas būrelis, apmokant tai įstaigai iš neformaliajam ugdymui skirtų lėšų.
7. Švietimo ir mokslo ministerijos organizuojamų konferencijų metu siūlyti sukurti neformalaus ugdymo veiklos organizavimo ir informavimo sistemą šalyje: mokyklose neformaliojo ugdymo veiklos programos patvirtinamos rugsėjo mėnesį, todėl Švietimo ir mokslo ministerija bei kitos jaunimo veiklą koordinuojančios organizacijos turėtų iš anksto (rugsėjo mėn.) informuoti apie ruošiamus metinius renginius. Tada mokykla renginius ir konkursus įtrauks į savo veiklos planą ir šie nesidubliuos, išsidėlios mokyklos neformaliojo ugdymo plane proporcingai.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė V., Lesauskienė A. (2001). Popamokinės veiklos organizavimas Šiaulių miesto mokyklose: apžvalga ir perspektyvos// Socialinis ugdymas:papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai.
2. Aramavičiūtė V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis.
3. Barkauskaitė M. (1998). Kūno kultūros problemos// Sporto mokslas Nr. 1(10).
4. Barkauskaitė M. (1998b). Humanistinio proceso įtvirtinimo ir paauglių saugumo šeimoje ir klasėje sąveika. Pedagogika Nr.37.Vilnius, VPU.
5. Barkauskaitė M. (2004). Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje// Pedagogika. Mokslo darbai Nr. 72. UPU, p. 20-24.
6. Bendrieji ugdymo planai 2009-2010 m.m. [Žiūrėta 2009-12-16]. Prieiga per internetą:<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/ugdymo_planai...>
7. Bitinas B. (2004). Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija.Vilnius: Kronta.
8. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas.Vilnius: Margi raštai.
9. Dapkienė S. (2002). Klasės auklėtojas ir tėvai partneriai. Šiauliai.
10. Dapkienė S. (2002). Papildomojo ugdymo formos. Šiauliai.
11. Dapkienė S. (2006). Mokomės vadovauti. Šiauliai.
12. Daugėlienė V. (2001). Papildomas ugdymas turi padėti vaikams// Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos. ŠU, p. 183-187.
13. Dzenuškaitė S. (1991). Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
14. Frolenko Š. (2009). Naujosios Vyriausybės programoje supainiotos neformaliojo švietimo ir ugdymo sąvokos. [Žiūrėta 2009-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-12287328771227014725-naujosios-vyriausybs%20programa...>>
15. Furst M. (1998). Psichologija. Vilnius: Lumen leidykla.
16. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius: „Margi raštai“ leidykla.
17. Grakauskaitė D. – Karkockienė. (2003). Kūrybos psichologija. Vilnius.
18. Ivanauskaitė J.(1992). Apie kasdienybę ir šventę// Gairės mokytojams ir moksleiviams. Kaunas.
19. Jacikevičius A.(1995). Žmonių grupių socialinė psichologija. Vilnius: „Žodynas“.

20. Jaunimo politikos pagrindų įstatymas [Žiūrėta 2009-02-02]. Prieiga per internetą: <http://3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaiska.showdoc_1?p_id=2676138p_guery=&p_tr2=>
21. Jonaitienė A., Valodka H. (2001). Papildomo ugdymo būklė Šiaulių miesto mokyklų pradinėse klasėse// Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai. P. 58 – 60.
22. Jovaiša L (1995). Hodegetika. Vilnius: Agora.
23. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
24. Kairienė B. (2000). Agresyvumo raiška ir ištakos: prevencinės pedagogikos kontekstas. Pedagogika Nr. 44. Vilnius, VPU.
25. Kairienė K. (2001). Gabių matematikai vaikų identifikavimas ir jų individualių gebėjimų plėtotė papildomojo ugdymo pratybose// Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai.
26. Kardelis K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.
27. Kviesskienė G.(2000). Socializacijos pedagogika. Vilnius.
28. Leliūgienė I. (2003). Socialinė pedagogika. Kaunas.
29. Lietuvos vaikų ir jaunimo centras – Neformalus ugdymas Lietuvoje. [Žiūrėta 2009-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvjc/index.php?Mact=News,cntrt-01>>
30. LR Švietimo įstatymas. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt>>
31. Mečkauskienė R. (2007). Mokyklos vadovai kaitos procese. Leidykla: Tiklis.
32. Myers D. G. (2000). Psichologija. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“.
33. Neformalus švietimas. [Žiūrėta 2008-02-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt>>
34. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija. [Žiūrėta 2008-02-02]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/isakymai.htm?tema=33>
35. Ramaneckienė I. (1998). Papildomas ugdymas (I d.). Šiauliai.
36. Rudzinskienė S. (2001). Papildomas ugdymas: patirtis ir problemos// Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai. P. 204 – 205.
37. Ratkus J. (2000). Ugdymas ir popamokinė pasaulio pažinimo veikla. Šiauliai.
38. Sabienė I. (2002). Psichikos sveikatos sąvokų interpretacijos/ Psichikos sveikatos prielaidos. Studijuojantiems psichologiją. III. Šiauliai.

39. Sprindžiūnas A. (2001). X – XII klasių moksleivių tolerancijos bei jų santykio su popamokine veikla sąsajos// Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai. P. 158 – 165.
40. Šilėnienė B. (2001). Mokinių požiūris į popamokinę veiklą // Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos: Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai. P. 158 – 165.
41. Targamadžė V. (2001). Švietimo vadyba. Klaipėda.
42. Vaičiulienė A. (2004). Paauglio psichologija. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius.
43. Vaikų ir jaunimo socializacijos programa. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą:< [http:// www. smm.lt/ old/veiklos_planai_ir programos/vocs/vaiku_ir jaunimo_socializacijos_programa.dos](http://www.smm.lt/old/veiklos_planai_ir_programos/vocs/vaiku_ir_jaunimo_socializacijos_programa.dos)>
44. Vaitkevičius J. V. (2003). Laiko vadyba. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
45. Vaitkevičius J. V., Miliūnienė L., Bakanovienė (2008). Neformalaus ugdymo organizavimas mokykloje ir už jos ribų: Mokinių požiūrio analizė. [Žiūrėta 2009-02-02].Prieiga per internetą:<[http://www.su.lt/ bylos/...08...20/44 vaitkevicius_miliu..](http://www.su.lt/bylos/...08...20/44_vaitkevicius_miliu..)>
46. Vaitkevičiūtė V. (2004). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius.
47. Zaleskienė I. (1994). Moksleivių papildomas ugdymas. Vilnius.
48. Zaleskienė I. (1994). Moksleivių papildomo ugdymo sistemos tobulinimo kryptys// Moksleivių papildomas ugdymas. Vilnius, p. 67-69.
49. Zapf. S. (2008) Reaching the fragile student. [Žiūrėta 2008-12-15]. Prieiga per internetą <<http://web.ebscohost.com/ehost/delivery?vid=9&hit=106&sid=7a4a13ef-f2e2-4ce8-9...>>
50. Zulumskytė A. (2006). Mokyklos ugdymo ir ugdymosi aplinka bei jos reikšmė// Žvirblių takas. Nr.1. p. 2-7.
51. Želvyys R. (1999). Švietimo vadyba ir kaita. Vilnius: Garnelis.
52. Эриксон Э. (1996). Идентичность: юность и кризис. Москва: Прогресс.

PRIEDAI

1. Neformaliojo ugdymo veiklos programa 2009/2010 m.m.
2. Anketa, skirta mokiniams (2010 m.).
3. Anketa, skirta vadovams ir mokytojams (2010 m.).
4. Anketa, skirta mokiniams (2008 m.).
5. Anketa, skirta mokytojams (2008 m.).